

Mars et Historia

Nederlandse Vereniging voor Militaire Historie

38e Jaargang nummer 2 - april/juni 2004

MARS et HISTORIA

De "NEDERLANDSE VERENIGING VOOR MILITAIRE HISTORIE", opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

BESCHERMHEER:

Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

ERELEDEN:

M. Botma, drs B.G.J. Elias, F.J. van Lier,
H. Muller, drs J. Nuis.

BESTUUR:

Voorzitter: A.G. Westendorp
A. Neuhuyslaan 42
8072 HT Nunspeet
0341-416605

Vice-voorzitter: drs R. de Winter
Koolwitjehof 29
3124 BH Schiedam
010-4709516 (thuis)
070-3188632 (kantoor)

Secretaris: H.A. Bresser
Lindenlaan 38
7461 XM Rijssen
0548-522342

Penningmeester: mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

Redacteur: T.L.D. Postma
Kalfjeslaan 123
2623 AD Delft
015-2612663

Leden: drs J.P.C.M. van Hoof,
mw. M. Groen, drs A.J. van der Peet,
W.L. Plink, J.W.H. Sonnemans

Foto's omslag:

Te land, ter zee en in de lucht, uitgebeeld door F-16's, die een rol spelen in het derde deel van het omslagartikel.

Colofon

LIDMAATSCHAP:

Kosten: € 25,-/jaar (buitenland:
€ 32,-/jaar) te storten op rek.nr.
65.82.12.125 van de ING-bank te
Waddinxveen of op giro 2940790
t.n.v. de Nederlandse Vereniging
voor Militaire Historie.

LEDENADMINISTRATIE:

mr W.J. Zaagman
Stadhouderslaan 7
3832 AB Leusden
033-4940485

REDACTIE:

T.L.D. Postma.

REDACTIEADRES:

Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft
015-2612663

E-mail: theo.postma@xs4all.nl

ADVERTENTIES:

Voorbeeld tarief: kwart pagina per
jaar (vaste tekst): € 115,-; invoegen
bedrukt A4 per keer: € 100,-.
Inlichtingen bij penningmeester.

DRUK:

"Pro Patria", Zwijndrecht.

ISSN - 0928-5156

ARCHIEF OUDE NUMMERS:

Marechaussemuseum
Weeshuiswal 9, 4116 BR Buren
0344-571256

NABESTELLEN OUDE NUMMERS:

vóór '97: P.N.M.A. van der Baan
Postbus 183
3900 AD Veenendaal

v.a. '97: bij de redactie

Prijzen:

per nummer € 2,50 + porto,
lustrumnummer € 5,- + porto,
per jaargang € 7,50 + porto,
alle bij vooruitbetaling.

Inhoud

<i>L.C. Schreuders / W. Geneste / Drs. P.E. van Loo</i> Omslagartikel: Dapperheid te land, ter zee en in de lucht	2
<i>Theo Postma</i> Op bezoek bij ... Max van der Hoog	12
<i>P.I.M. Evers</i> Militariade	13
<i>Wim de Natris</i> Mathon ????	18
<i>C.E.H.J. Verhoef</i> Voor het laatst: 'De slag bij Nieuwpoort'	19
<i>P. van der Burg</i> Sjerp en zonder sabel, maar met geweer	21
<i>Theo Postma</i> Studiedag Eerste Wereldoorlog	22
<i>Theo Postma / Sander Ruys</i> Museumweekend op de Harskamp / Het waarom van de DAF YP 408	23
<i>Dirk J. Tang</i> De Derde Wereldoorlog, dag vier	26
<i>Theo Postma</i> Voor u gelezen: De mythe van 1918 / Vissers in oorlogstijd	31
<i>Koos Berlemon</i> Voor u gelezen: Crossing the border	32
<i>Bernard van Marken</i> Het 11e Régiment de Hussards, in de stamlijn van de Huzaren van Boreel	32
<i>Mr J.C.E. van den Brandhof</i> De Frans-Duitse oorlog in perspectief	37
<i>Theo Postma</i> Menno van Coehoorn	45
<i>C.J.M. Kramers</i> Katholieke officieren	48
<i>H.M. Lups</i> Het Korps Pupillen te Gombong	50
<i>W.A. Boekelman</i> Het Beleg van Breda door Frederik Hendrik 1637	53
<i>Dr. S.J. de Groot</i> Voor u gelezen: Schaduw over de woestijn / Zesde Bulletin Tweede Wereldoorlog / Walkuren van het Derde Rijk	56
<i>Wil Zaagman jr.</i> Wijzigingen op de ledenlijst	60

DAPPERHEID TE LAND, TER ZEE EN IN DE LUCHT Nederlandse militairen onderscheiden bij operaties in het buitenland (Korea, Cambodja, voormalig Joegoslavië)

(korporaal der mariniers D.A. Vonk vertegenwoordigt het element zee)

uit VOX-VOKS (lijfblad Vereniging voor Oud Korea Strijders)
ter beschikking gesteld door L.C. Schreuders kol. der Inf. b.d.

SILVERSTAR HILL

het Nederlands Detachement Verenigde Naties (NDVN) in Korea

De stellingoorlog

In oktober 1951 was de gevechtskrachtsverhouding tussen de VN troepen en de communistische tegenstander zodanig beide partijen geen of nauwelijks terreinwinst meer boekte.

De in juni 1950 begonnen “manoeuvre oorlog” waarbij divisies, regimenten en bataljons over een grote diepte tegen elkaar vochten, verzandde in een stellingoorlog. Beide partijen richtten zich, in een grotendeels noord van de 38ste breedte gelegen lijn, ter verdediging in. In deze “loopgraafoorlog”, waarbij de hoofdweerstandslijnen 3-4 km van elkaar verwijderd lagen, werden slechts beperkte acties over een geringe diepte uitgevoerd door pelotons en compagnieën. Terwijl in de eerstgenoemde periode over en weer honderden krijgsgevangenen werden gemaakt was het in de tweede nauwelijks nog mogelijk tegenstanders krijgsgevangenen te maken.

Nadat het NDVN van 26 oktober tot 27 november 1951 uit de lijn was genomen voor een rustperiode werd het op 28 november verplaatst naar de omgeving van Hwachon voor verdere training en het houden van oefeningen.

De inzet

Midden december werd de 2nd Division ingezet in de zgn. “IJzeren Driehoek” in de lijn Chorwon-Kumhwa, ca 30 km noord van de 38ste breedtegraad in sterk geaccidenteerd terrein.

Op 17 december kreeg C-NDVN opdracht een frontsectie van de Turken over te nemen.

Hierbij bleek dat de Turken er lichtelijk met de pet naar gegooid

hadden de loopgraven stelde niet veel voor, de bunkers hadden een veel te zwakke bovendekking, prikkeldraadversperringen waren nauwelijks aanwezig. Bovendien hadden zij weinig gepatrouilleerd dus waar de vijandelijke voorposten zaten wisten zij ook niet. Stellingbouw en patrouilleren werd door het NDVN direct aangepakt.

In de nacht van 19 op 20 dec. werden de stellingen overgenomen en op 21 dec. ging de eerste patrouille eruit met o.a. de opdracht van de divisie om tegenstanders krijgsgevangen te maken, wat evenwel niet gelukte.

Silverstar Hill

De bataljonscommandant besloot daarom de volgende dag opnieuw een patrouille uit te sturen, langs een andere route en naar een ander object. Nog in de middag wees hij vanuit zijn vooruitgeschoven waarnemingspost, de voor de nieuwe raid uitgekozen luitenant van de A-Cie diens doel aan: Silverstarhill.

(Noot: Silverstarhill, Manusamaheugel etc zijn namen die pas na acties aan bepaalde heuvels gegeven werden.)

De patrouille zou vanuit die waarnemingspost met vuur worden gesteund en beschermd. De patrouille zou bestaan uit een peloton met een mortierwaarnemer en versterkt met een vernielingsploeg, een terugstootloze vuurmond van 57 mm en een groep (3 stuks) tanks. Deze tanks zouden zich bij Sagimak bij het peloton

voegen, de opgezeten infanterie zover mogelijk de tjet oprijden en dan de vijand uit zijn holen knallen. Verder moesten zij de Manusama heuvel goed in de gaten houden want die kon wel eens door de vijand bezet zijn. De daarna ontboden groepscommandant van de tanks bleek een jonge sergeant te zijn die voor het eerst in het vuur ging. Hij was zo vol zorg over zijn materiaal dat hem duidelijk werd gemaakt dat mensenlevens heel wat belangrijker waren. Deze sergeant ontmoette de luitenant, toevallig zelf ook een "tankboer", pas toen het donker was zodat nader overleg aan de hand van de kaart moest geschieden.

De 22ste om 07.00 uur gaat het peloton de stelling uit. In Sagimak blijkt het terrein te glad en te stijl te zijn om de infanterie op de tanks te vervoeren. Zij lopen daarom tussen de tanks in naar boven en bereiken na drie kwartier het zadeltje zuid van Manusamaheugel. Terwijl het geheel hier halt houdt met het kanon van twee der drietanks op die heuvel gericht, gaat de pelotonscommandant met zijn plaatsvervanger op verkenning naar het noorden. Zij ontdekken een vijandelijke stelling, weten die tot op 80 m. te naderen, doch worden dan door geweervuur afgewezen. Omstreeks 09.00 in het zadeltje teruggekeerd, meldt de luitenant zijn bevindingen op "Silverstarhill". De bataljonscommandant, die van zijn waarnemingspost het met toppen en ruggen bezaaide terrein beter overziet, corrigeert hem: de verkende positie is Leuringschans.

De PC zendt nu een groep naar Manusamaheugel om daar een vuurbasis in te richten en gelast de tanks, op te rijden naar punten van waar zij de aanval van de rest van het peloton op Leuringschans kunnen steunen. Vuurbasis en tanks mogen eerst op zijn bevel vuren. Vervolgens rukt hij met de aanvalsgroep op en zet, als vuurbasis en tanks zich omstreeks 09.45 gereed hebben gemeld, de aanval in; de tanks staan nu ongeveer 50 m. noord van het

zadeltje.

Al spoedig houdt de zich op Bunkerhill bevindende Chinezen met vuur van automatische wapens de aanvallers tegen. Onder achterlating van een groep die het doel uit het oosten zal aangrijpen, brengt de luitenant de andere groep, de ondersteuningsgroep en de 57 mm naar een ca. 80 m. zuidwest van Leuringschans gelegen bosje. Nadat daar een vuurbasis is ingericht, attackeert de eerstgenoemde groep. Zij wordt goed gesteund, maar zet onvoldoende door en keert terug. De pelotonscommandant laat nu de tanks schieten, snelt naar de teruggekomen groep en valt er opnieuw mee aan. Als de stelling bijna is bereikt, zwelt 's vijands vuur uit allerlei wapens zodanig aan dat de mannen weer terug moeten. Eén blijft echter achter; hij stelt drie of vier zich blootgevende Chinezen buiten gevecht. Dat mist zijn uitwerking niet. Wanneer de luitenant de groep ten derde male ten aanval leidt, dringt zij de positie binnen (10.45). Buiten de uit steen en aarde opgetrokken bunkers vindt zij vier doden en hun wapens. Op het werpen van handgranaten door de luchtkokers der schuilplaatsen komen echter twee Chinezen levend te voorschijn. De plaatsvervangend pelotonscommandant, die wegens een schampschot aan het hoofd terug moet, voert hen af. Na de doorzoeking treft de luitenant de in het bosje liggende groepen aan. Gezamenlijk gaat het op Silverstarhill af. De tanks krijgen bevel op te rukken. Zij melden, na enige tijd, te zijn vastgelopen en het nieuwe doel niet meer te zien. Dan maar zonder hen! Halverwege de "hill" plaatst de pelotonscommandant de groep die Leuringschans had ingenomen, tezamen met de ondersteuningsgroep in een nieuwe vuurbasis. Met de andere groep trekt hij verder langs de rug. Maar die kan niet op tegen het vlakbaanvuur en de handgranaten van Silverstarhill en het mortiervuur van Bunkerhill; hoewel de vuurbasis uitstekend steunt zijn de middelen ontoereikend. Daarom vraagt de PC steun aan van de zware mortieren, wijst hun met een rookgranaat uit de 57 mm. hun doel, trekt de op Manusamaheuvelliggende groep aan en plaatst haar rechts van de rug. De bataljonscommandant legt artillerievuur op Bunkerhill.

Als de mortieren tien minuten hebben geschoten gaat het opnieuw vooruit. De verspreid oprukkende groepen lopen weer vast. Alvorens nogmaals te attackeren wil de pelotonscommandant zich overtuigen dat de tanks inderdaad niet kunnen helpen. Hij gelast beide groepen uitdrukkelijk ter plaatse te blijven, snelt naar de tanks en weet, dank zij zijn ervaring met die wapens, één daarvan zodanig op te stellen dat zij Silverstarhill kan beschieten.

Omstreeks 12.30 bij de aanvalsgroepen terugkerend, merkt hij dat die tegen zijn bevel in toch hebben aangevallen. Zij zijn tot vlak bij de bunkers gekomen, doch daar teruggeslagen. De sergeant die de lei ding had genomen is gesneuveld, een soldaat vermist, vijf man zijn gewond geraakt, waarvan één zwaar. De gewondenverzorger helpt hen onder 's vijands aanhoudend vuur.

Ondanks deze tegenslag tracht de luitenant nogmaals het doel te nemen. De ene tank steunt uitstekend, maar moet het vuren wel staken als de infanterie de bunkers op circa 30 m. is genaderd. Toch lukt de aanval bijna. Gedekt door een uiterst koelbloedige mitrailleursschutter bereiken twee man de stelling. De verdedigers wren zich echter al even verbeterd als de aanvallers attackeren. Zij ontketenen een nieuw mortiervuur en daarin strandt ook deze poging.

Het is nu omstreeks 13.00. De troep is uitgeput, de munitie raakt op. Daarom vraagt de luitenant toestemming terug te gaan. Zijn verzoek kruist het bevel daartoe van de bataljonscommandant die, ter dekking van de afmars, een rookscherm laat leggen op

Silverstarhill. Doordat het peloton zich terugtrekt voordat dit scherm goed is gevormd, onder kent de vijand de manoeuvre en legt hij opnieuw mortiervuur op de troep; het bezorgt haar vijf gewonden. Rond 13.30 zijn de tanks bereikt. Daarop gaat het verder. Drie kwartier later is de afdeling in de eigen stelling, waar de divisiecommandant haar opwacht en vijf Silver Stars benevens vier Bronze Stars toekent, van elk een aan een Roksoldaat. Want ondanks de tegenslag op Silverstarhill heeft het NDVN als eerste bataljon van de divisie aan de opdracht voldaan, ten koste van 1 gesneuvelde, 1 vermiste en 11 gewonden.

Het persverslag

Bij het bataljon was een Nederlandse oorlogscorrespondent ingedeeld; Kapitein Koster, die uit Korea een verslag over deze actie toestuurde aan de Leger-voorlichtingsdienst.

In tegenstelling tot bovenstaand verslag werden hier ook namen van deelnemers genoemd wat het geheel wat interessanter maakt; hieronder zijn verslag:

De jonge commandant van de A-Cie van het Nederlands bataljon der Verenigde Naties dat in Korea vecht, de 23 jarige Kapitein J. Antoniotti uit Eindhoven heeft op die gedenkwaardige dag even voor de Kerst (1 951), zitten duimen toen een van zijn pelotons de opdracht kreeg: "Krijgsgevangenen maken". Dat staat zo gemakkelijk, dat komt ook zo gemakkelijk uit de mond "Krijgsgevangenen maken want we hebben niet voldoende inlichtingen" Het tweede peloton onder commando van 2e luitenant C. Leuring uit den Haag rukte uit en....!

De tol was hoog

Ondersteund door het vuur van drie tanks ging het peloton naar voren naar de heuvel waarop in enkele stellingen de vijand zich schuil houdt. In de nabijheid van die stellingen kreeg een groep de opdracht te stormen nadat eerst onder dekking van het vuur dat gegeven kon worden het terrein stormrijp was gemaakt. Het werd een hel, doch de luitenant Leuring en de zijnen hielden het hoofd koel.

De Chinezen gooiden handgranaten, naar het scheen evenveel als er sneeuwvlokken vielen in de kerstdagen. De troep kwam bij de bunker. Sergeant Theunissen en soldaat eerste klas Lambrechts kwamen na een omtrekkende beweging achter de bunker maar de Roden hielden alleen rekening met hen die vóór de stelling lagen. Lambrechts wierp een handgranaat in de bunker.

Toen werd het stil. De moed zonk blijkbaar in de schoenen van de communisten temeer omdat misschien op zo'n 50 meter afstand de groepscommandant van de punt dertiger, de tot sergeant bevorderde W. Rogaez uit Utrecht met schutter en helper ter ondersteuning van de stormers een strot vuur stond af te blazen om U tegen te zeggen, zoals dat bij ons heet.

De bunker werd genomen; een aantal Chinezen lagen dood in hun stelling en twee, waarvan er een gewond, kwamen er uit: twee krijgsgevangenen. De lichtgewonde sergeant J.C. Nuts uit Ridderkerk nam de twee mee naar beneden om ze af te leveren en zichzelf te laten verbinden. Doch de andere jongens van dit peloton van de A-Cie maakten zich gereed om het tweede doel te attaqueren. Van een heuvel af coördineerde kapitein Antoinette het ondersteuningsvuur. De spanning steeg; zouden zij het weer klaren?

De verbindingswerken werkten uitstekend. De knapen van de 4 punt 2 mortieren schoten vaak en raak. Al eerder was door een 8 inch houwitser een mitrailleur, die van links op de onzen schoot, tot zwijgen gebracht. De stemming onder de jongens was uitstekend want onder

geroep van.... ‘Tokio... .van Heutzs’ stormden de mannen tegen de heuvel op. Een orkaan van vuur viel neer. De Chinezen kregen het benauwd en vroegen, als een laatste redmiddel, vuur op de eigen stellingen aan. De Nederlandse 57 mm recorders (Noot: vermoedelijk wordt bedoeld recoilness) terugstootloze vuurmonden hadden al eerder van zich afgespuwd.

Toch werd het te gortig. Het was onverantwoord het nog een keer te proberen. “Terugtrekken” commandeerde luitenant Leuring. Bij deze terugtocht werden de Nederlanders hevig bestookt met mortiervuur. Er kwamen nog meer gewonden. Maar wat anderen was mislukt gelukte de onzen. Aan de opdracht was voldaan. Doch de tol was hoog. Eén dode, één vermiste en 13 gewonden. Het peloton keerde terug onder de indruk van het verlies. Het werd ontvangen door de divisiecommandant, luitenant generaal Young, de regimentscommandant Rowny en de bataljonscommandant luitenant kolonel Çhristan die de Nederlanders aanvoert.

De Regimentsvlag en vaandel en de bataljonsvlag brachten de eerbewijzen en.... er kwamen een aantal zeer hoge Amerikaanse onderscheidingen en bevorderingen.

Onderscheiden werden met de Silver Star: sergeant Theunissen (postuum) uit Bandung, 2e Luitenant C.M.C. Leuring uit den Haag, soldaat le klasse K. Lambregts uit Overschie, soldaat B.H.T. Fievez uit Arnhem en ROK soldaat Kim Yung Ha.

Met de Bronze Star korporaal t Hart uit Zwolle, soldaat P.J. Kruys uit Bondowoso, soldaat T. Migalski uit Utrecht en ROK soldaat Kosk Kyong Chan.

Tot sergeant werden bevorderd F. Foree uit Grouw (Fr), T.J. van Maanen uit Woudenberg en W. Rogaes uit Utrecht. De tol was, zoals reeds gezegd, hoog. Doch Nederlands naam en faam werden opnieuw bevestigd in United Nations verband.

(Noot: later bleek de vermiste soldaat T. Deegmulder gesneuveld te zijn. Zijn stoffelijk overschot kon evenwel niet geborgen worden. Na deze actie werd de betreffende heuvel omgedoopt tot SILVERSTAR HILL.)

Soldaat 1 Lambregts

UITREIKING BRONZEN KRUIS, VLIAGERKRUIS

Vanwege het gewijzigde decoratiestelsel kon de minister van defensie, Frank de Grave, op 23 januari van vorig jaar in de Ridderzaal in Den Haag drie dapperheids onderscheidingen uitreiken. De majoors W.L. Thomas van de USAF en M. Duivesteijn van de Klu. ontvingen het Vliegerkruis en korporaal der mariniers D.A. Vonk ontving het Bronzen Kruis. Het is respectievelijk 48 en 39 jaar geleden dat deze dapperheids onderscheidingen voor het laatst werden uitgereikt.

door Willem Geneste

BRONS!

Cambodja

Korporaal Vonk was in mei 1993 ingedeeld bij het mariniersbataljon Cambo-2 dat als gevolg van de Parijse Akkoorden van 30 oktober 1991 deel uitmaakte van 'United Nations Transitional Authority' (UNTAC) in Cambodja.

Samen met drie F-27 vliegtuigen en drie Alouette helikopters van de Koninklijke Luchtmacht vertoefden drie mariniersbataljons in 1992-1993 elk voor een half jaar in Cambodja om te assisteren bij de organisatie van de verkiezingen en het beveiligen van de stembureaus. De marinierscompagnieën waren verdeeld over een groot aantal locaties waar het regelmatig onrustig was en waar men van tijd tot tijd onder vuur werd genomen.

Het verloop

Korporaal Dick Vonk bestuurde op 4 mei 1993 een Landrover (Laro), als konvoobegeleider van zes voertuigen. Achter hem reed nog een jeep waarin twee Japanse civiele politieagenten en luitenant Booi van het korps zaten. 'Rond die tijd voelde je de spanning oplopen vanwege de ophanden zijnde verkiezingen', zei Vonk in een eerste reactie. Samen met sergeant Verwater, de mariniers Hajji en Soederhuizen bemande hij de Laro, die was bewapend met een MAG 7,62 mitrailleur op een affuit. De enige personen van het

konvooi die over een persoonlijk wapen beschikten waren de inzittenden van de Laro en de luitenant, die bij de twee Japanners in het voertuig zat.

Rijdend in een beboste omgeving op een zandweg tussen Phum Ku en Phum Ampil, ter hoogte van Sistery, viel het konvooi in een 'ambush' (hinderlaag) van de Rode Khmer waarbij de Laro werd geraakt door een RPG 7 antitankraket. 'Door de geweldige explosie raakten we enkele seconden buiten bewustzijn. Eenmaal weer bij kennis gaf ik gas om uit de gevarezone te komen omdat we onder vuur werden genomen. Ongeveer anderhalve kilometer verderop begaf de Laro het. Vermoedelijk had de antitankraket de brandstoftank geraakt en was die leeggelopen. Toen we eenmaal stil stonden constateerde ik dat we allemaal gewond waren. Sergeant Verwater had onderweg gelukkig nog kans gezien om de 'Quick Reaction Force' te waarschuwen, die inmiddels onderweg was.'

Dick Vonk ging onmiddellijk op kordate wijze aan de slag. Hij haalde de MAG van de Laro en plaatste die in de richting van de gepasseerde 'ambush'. Vervolgens ging hij sergeant Verwater verzorgen, die er slecht aan toe was en de twee gewonden mariniers die achter in het voertuig zaten. 'Het had allemaal nog veel erger kunnen zijn als we geen kogelwerende vesten hadden aangehad', zegt Vonk achteraf relativerend.

Na verloop van tijd kwam er een auto aan waarin een generaal van de 'Anki', dit was een van de bij het conflict behorende facties, was gezeten. Vonk dwong de auto tot stoppen,

confisqueerde de auto en ging met de gewonden de 'Quick Reaction Force' tegemoet. Bij deze eenheid was een ziekenverpleger die de verzorging van de gewonden overnam. De 'Quick Reaction Force' is doorgereden naar de plaats van de 'ambush'. De gewonden zijn per Alouette helikopter van de Koninklijke Luchtmacht naar het 'Field Dressing Station' gebracht voor verdere medische behandeling.

Met de rest van het konvooi was het ook niet veel beter gesteld. Het voertuig met de twee Japanse politieagenten en de luitenant, die achter de Laro van Vonk reed, stopten bij het zien van de raketinslag waardoor het daarachter rijdende voertuig op hen inreed. De Rode Khmer opende het vuur op de Japanse politieagenten, die vanwege de daarbij opgelopen verwondingen omkwamen. De overige wagens van het konvooi hadden kans gezien om te draaien en weg te komen.

Tot slot

Bij de uitreiking van het Bronzen Kruis zei de minister van defensie terecht: 'Zijn moedig en beleidvol optreden heeft zonder meer bijgedragen aan het overleven van de hinderlaag, door de leden van zijn team'. Op de vraag aan Vonk of hij het niet bijzonder vond dat hij de eerste marinier was die na 39 jaar weer een Bronzen Kruis ontving, zei hij kort maar krachtig: 'Ik ben er trots op'!

Korporaal Vonk is momenteel baksmeester bij de Mariniersopleiding in de Rotterdamse Van Ghentkazerne.

door Drs. P.E. van Loo

EEN 'NARROW ESCAPE'

Twee F-16's in het nauw boven Servië tijdens operatie Allied Force

Vanaf 24 maart 1999 participeerde de Koninklijke Luchtmacht met een F-16 detachement in de NAVO-operatie *Allied Force*. Nadat in de eerste week van het conflict uitsluitend luchtverdedigingsmissies werden uitgevoerd, gingen de Nederlandse jachtvliegtuigen van de Nederlands-Belgische *Deployable Air Task Force* (DATF) vanaf 29 maart 1999 ook bombardementen uitvoeren. Dit geschiedde met zowel de 'oudere' F-16 OCU's als de opgewaardeerde F-16AM's die de zogenaamde *Mid Life Update* hadden ondergaan. De F-16AM's hadden als voordeel dat ze ook ongeleide projectielen - onder meer door het gebruik van *Global Positioning System* (GPS) - nóg nauwkeuriger konden afleveren dan de oudere versies van dit jachtvliegtuig. Als een van de weinige luchtmachten, naast de USAF uiteraard, was de KLu daarbij in staat om ook 'blind' te bombarderen, dat wil zeggen zonder het doel visueel te identificeren.

De Targeting-groep

Desalniettemin beschikte de KLu aan het begin van *Allied Force* nog niet over doelaanwijsapparatuur om *targets* met lasergeleide wapens aan te vallen. De Koninklijke Luchtmacht had in september 1997 wel tien *Enhanced Low-Altitude Navigation and Targeting InfraRed for Night* (*Lantirn*) doelaanstralings-pods van het type Lockheed Martin AN/AAQ-14 *Sharpshooter* besteld maar deze waren in het voorjaar van 1999 nog niet afgeleverd. Door tussenkomst van de toenmalige Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, luitenant-generaal B.A.C. Droste, die zijn evenknie van de Amerikaanse luchtmacht,

generaal M.E. Ryan, daarvoor inschakelde, gelukte het om voor de duur van het conflict een aantal van deze *Pods* te leasen.

De missie in de nacht van 7 op 8 juni 1999

Begin juni 1999 startten de strijdende partijen besprekingen die moesten leiden tot de zogenaamde *Military Technical Agreement* (MTA).

Een aantal dagen later eindigden deze zonder het bereiken van een gewenst resultaat. De NAVO die tijdens de besprekingen geen aanvalsvluchten had uitgevoerd, besloot daarop tot een (achteraf laatste) *'intensified round of air strikes'*. Vanaf het middaguur op 7 juni werden binnen één etmaal 658 sorties gevlogen, waaronder 166 aanvalsmisssies. Dat betekende een verhoging van de NAVO-activiteiten met niet minder dan 50% sinds 3 juni, toen het Joegoslavische parlement initieel instemde met het vredesplan.

Ook op personeel en vliegtuigen van de Koninklijke Luchtmacht werd in de nacht van 7 op 8 juni 1999 wederom een beroep gedaan. Het zouden - naar later bleek - de laatste offensieve missies van de DATF zijn. Onder uitstekende weersomstandigheden werden in totaal tien sorties gevlogen. Een aantal F-16's bombardeerde een munitiedepot in Servië. Verder werd de Vliegbasis Batajnica, ten westen van Belgrado aangevallen. Aan de aanval op het Servische vliegveld werd deelgenomen door twee van *Lantirn Targeting-pods* voorziene F-16AM's. Deze toestellen werden door de Amerikaanse *major* Thomas en kapitein Duivesteijn gevlogen. Na de start vanaf Amendola koersten de beide vliegers in de richting van Hongarije waar ze door een KDC-10 tankervliegtuig - toevalligerwijs ook van de Koninklijke Luchtmacht - van brandstof werden voorzien. Daarna 'schoten' de twee Nederlandse *Fighting Falcons* samen met andere NAVO-toestellen de Servische grens over en 'nog geen tien minuten daarna hingen we boven het doel', aldus Duivesteijn. De zogenaamde *strike package* van de NAVO-strijdmacht, waarvan ook de twee Nederlandse F-16's deel uitmaakten, dienden een aantal doelen in Servië aan te vallen. Het *target* van de Nederlandse toestellen, het vliegveld van Batajnica, bevindt zich ten westen van Belgrado. Omdat de *main force* van de aanvals-*package* naar een aantal doelen in de buurt van het noordelijker gelegen Novi Sad werd gedirigeerd, waren de Nederlandse vliegtuigen grotendeels op zichzelf aangewezen. Enkel een Amerikaanse F-16CJ hield zich - voor *Suppression of Enemy Air Defenses* (SEAD) bescherming - in de buurt van de Nederlandse toestellen op. De aandacht van de Amerikaanse vlieger richtte zich echter vooral ook op de bescherming van de hoofdmacht die op het moment dat de Nederlandse jachtvliegtuigen de aanval inzetten al werd beschoten. Vanzelfsprekend waren de twee KLu-vliegers zich niet bewust van de omstandigheid dat de SEAD-vlieger zich vooral concentreerde op de bescherming van de hoofdmacht en als gevolg daarvan de Nederlandse F-16's eigenlijk enigszins aan hun 'lot' overliet. De twee F-16AM's zetten daarop hun eerste aanval in. Na het doorlopen van de benodigde procedures werden op twee geparkeerde MiG-29's twee bommen afgegooid. Zo'n twintig seconden later troffen beide projectielen doel. De twee

Nederlandse F-16's vlogen daarna in noordelijke richting weg van de Servische basis om zich op te maken voor een tweede aanval, tegelijkertijd echter begon 'alles en iedereen, ook vanuit Belgrado zelf, op ons te schieten', aldus Duivesteijn. Na te zijn gedraaid keerden de twee KLu-vliegtuigen terug naar het doelgebied voor een tweede aanval die in het geval van de Nederlandse vlieger echter mislukte omdat hij zijn doel op een iets té laat moment tijdens de aanvalsprocedure wist te identificeren.

Ik wist meteen: 'die komt voor mij!'

Juist op het moment dat Duivesteijn zich opmaakte voor een derde aanvalspass werd zijn toestel aangestruald door een SA-3 *Surface to Air Missile* (SAM) luchtdoelbatterij. In de cockpit werd de vlieger hiervan op de hoogte gebracht door de zogenaamde *threat-indicator*. De 'toeters en bellen' die daardoor afgingen in de cockpit werden door de op de aanval geconcentreerde kapitein-vlieger echter niet direct opgemerkt omdat hij voorafgaande aan de aanval had verzuimd zijn intercom af te zetten. Het geluid van zijn eigen adem overstemde daardoor het alarmsignaal in de cockpit. 'Achteraf gezien had de intercom, die me meer in de weg zat dan me goed deed, af moeten staan', vertelde Duivesteijn nadien. Doordat de vlieger zich dus nog niet had gerealiseerd dat hij werd aangestruald, vervolgde hij zijn voorbereidingen voor een nieuwe aanvalspass. Duivesteijn keek even om zich heen 'de nacht' in, en draaide vervolgens de neus van zijn toestel naar links, om, vliegend op zo'n 18.000 voet, terug te keren voor een derde aanvalspoging. Juist toen escaleerde de situatie nog verder:

Op dat moment spotte ik links op de grond een lichtflits en zag ik een soort van vuurpijl opstijgen. Ik wist meteen: 'die komt voor mij!', dus ik *checkte* weg. Tegelijkertijd zag ik echter ook de raket - die initieel links omhoog kwam - zijn baan veranderen in de richting van een punt waar hij mij weer zou kunnen onderscheppen. Op het moment dat ik wegdraaide keek ik rechts onder me door naar de SA-3. Hij bleef echter naar mij toekomen, waardoor ik opnieuw mijn vliegrichting veranderde, ditmaal naar beneden, naar het projectiel toe. De SA-3 moest daardoor zijn *impact point* van boven naar beneden verplaatsen. Dat kunnen ze vaak niet. Ik zag vervolgens dat hij het waarschijnlijk niet ging halen, dus hield ik mijn dalende beweging nog even vast. Tegelijkertijd zag ik echter dat ook nog een tweede SA-3 werd afgeschoten. Dat was vaak usance, dan kwam er ook nog een tweede af. Enkele seconden later zag ik dat het eerste projectiel mij definitief ging missen. Ik trok het vliegtuig nog iets harder naar beneden en vervolgens kwam hij langs mij heen en verdween onder de buik van mijn toestel, die zich boven bevond want ik vloog ook nog op de kop. Ik *rollde* daarop weer recht op en keek naar boven en zag het projectiel uiteindelijk boven me ontploffen.

Ik verplaatste vervolgens mijn aandacht naar de tweede *missile* die zich nog een stukje dichterbij bleek te bevinden. Ik bevond me op dat moment nog op zo'n 12.000 voet. Ik probeerde deze raket op dezelfde manier te ontwijken, door links naar beneden vliegend zijn aanvalshoek aan te vallen. Ik zag echter dat dit niet ging lukken en dat ik deze tweede SA-3 niet op dezelfde manier kon bedotten. Bovendien bevond hij zich al veel te dichtbij. Ik kon daarop alleen nog maar het allerlaatste redmiddel proberen om hem te ontwijken, de zogenaamde *last ditch*-manoeuvre. Ik maakte een *barrel* om de *missile* heen, waarop de raket rakelings langs me heen schoot. Was de eerste SA-3 - het is 's nachts moeilijk schatten - binnen 1.000 voet gepasseerd, de tweede is, denk ik, op slechts enkele meters langs me geschoten.

Onduidelijk is waarom de tweede raket, die de F-16 van Duivesteijn dus 'op een haar na' miste, op het moment van de rakelings passage niet detoneerde ondanks dat dergelijke

wapens van een nabijheidsontsteking zijn voorzien. Mogelijk bevond de F-16 zich te dicht bij de SA-3. Ook is het mogelijk dat de *missile* op dat moment nog niet was scherpgesteld, omdat de SAM en de F-16 elkaars pad op een hoogte van slechts 8.500 voet kruisten.

Devil heeft een engeltje op zijn schouder

Ondanks dat hij met veel moeite twee SA-3's had weten te ontwijken was kapitein Duivesteijn - wiens *nickname Devil* luidt - op dat moment nog geenszins uit de problemen. Het felle schijnsel van de raketvlam had hem zo goed als verblind en dat terwijl hij, 'zo goed als op de kop' richting aarde tuimelde. Wel had hij de laatste stand van het vliegtuig in zijn geheugen gegrift, waardoor hij ongeveer wist welke vervolgactie hij moest ondernemen:

Het was daarop 'God zegene de greep', ik moest die kant op, links af, dus ik gaf *full left stick*, telde eenentwintig, tweeëntwintig en daarna trok ik aan de *stick* hopende dat ik de goede kant optrok. Ik vond het erg lang duren en kreeg het gevoel dat ik van *nose low* naar *inverted* had *gepulled* en dus eigenlijk een *looping* aan het draaien was. Tijdens deze manoeuvre kreeg ik echter heel langzaam mijn gezichtsveld terug en begon ik een dikke groene streep op mijn display in de cockpit te ontwaren.

Duivesteijn besloot in de nabijheid van de groene streep te blijven. 'Ik kon dan in ieder geval mezelf niet de grond in vliegen of zonder snelheid omhoog eindigen', aldus de luchtmachtvlieger. Na een achttal seconden begon hij langzaam weer iets te zien. Als eerste ontwaarde hij witte lichtflitsen voor zijn toestel: *anti-aircraft fire*. Hij zette daarop een linkerbocht in om de explosies te ontwijken. Al draaiende identificeerde hij linksboven zich rode lichtspoormunitie. 'Toen besepte ik dat ik half op z'n kop langs de horizon aan het vliegen was', aldus Duivesteijn. Met een *roll-out* naar rechts en een direct daarop volgende *pull-up* maakte hij zich vervolgens uit de voeten. Achteraf bleek dat Duivesteijn pas op ongeveer 3.300 voet weer de controle kreeg over zijn vliegtuig. Luchtdoelgeschut ontwijkend trok de KLu-vlieger zijn vliegtuig geleidelijk naar een meer comfortabele hoogte. Op een hoogte van 12.000 voet geraakte hij buiten het bereik van het Servische luchtdoelgeschut en kon de vlieger enigszins op adem komen. In totaal duurde het 'avontuur' van Duivesteijn ongeveer een minuut en twintig seconden. In de tussentijd had *major* Thomas, voor zover hij kon, de preciaire situatie van zijn naaste collega gevolgd. Nadat Duivesteijn over de radio had medegedeeld dat 'hij even druk bezig was omdat ze druk aan het schieten waren', had Thomas naar buiten gekeken waarbij hij een grote vuurbal van lichtspoormunitie ontwaarde met daar middenin de F-16 van Duivesteijn... De hoger vliegende Amerikaan besloot daarop flares te gaan uitwerpen om de aandacht van de *triple A* op hem te vestigen. 'Hij vertelde over de radio: "*I'm popping flares, I'm popping flares now*". Een groot gedeelte van het Servische luchtafweergeschut verlegde daarop de aandacht naar het vliegtuig van de *exchange pilot* van het 323 TACTESS Squadron. Nadat Duivesteijn zich buiten de gevarezone in veiligheid had gebracht en enigszins op adem was gekomen, besloot hij alsnog de aanval voort te zetten. Als motivatie gaf de luchtmachtvlieger onder meer aan dat er nog onbeschadigde MiG-29 *Fulcrums* op Batajnica geparkeerd stonden en wanneer hij de missie zou afbreken deze als gedeeltelijk mislukt beschouwd moest worden met als gevolg dat men op een later moment nog een keer een bombardement zou moeten uitvoeren. De aanval vond zonder verdere problemen plaats. Beide vliegers keerden vervolgens ongeschonden terug op de Vliegbasis Amendola.

OP BEZOEK BIJ ...

MAX VAN DER HOOG

Eindelijk had ik als redacteur de kans een illustratie van het laatste Nederlandse, zeilende vrachtschip te plaatsen. Want de overgrootvader van Max (Pieter v.d. H.) heeft twee windjammers met de naam *Geertruida Gerarda* in de vaart gebracht, waarvan u hiernaast de grootste en laatste van de twee ziet (een viermast bark).

Max heeft twee dochters en een zoon die op de KMA in zijn vaders voetsporen is getreden. Hij is gehuwd met Cateau. Zij samen wonen in een prachtig huis in de deftige Haagse Surinamestraat dat nog in de originele oude staat verkeert en vele geschiedenissen vertelt. Zijn grootvaders waren zijn voorbeeld om een militaire carrière te kiezen en in 1951 trad hij aan als cadet op de Koninklijke Militaire Academie in Breda. Dat hij koos voor de cavalerie verwonderde mij niets omdat een andere overgrootvader dol was op paarden, gezien de twee schilderijen van diens lievelingsdieren, die nu bij Max aan de muur prijken.

Uit zijn militaire militaire loopbaan noemt Max drie hoogtepunten: cadet, onderzoekscommissie naar AMX-Leopard en commandant cadettenbataljon.

Daarnaast is Max op een groot aantal verschillende terreinen actief (geweest):

Commisaris bij een bouw- en een handelsonderneming, op kerkelijk (Ned. Herv.) gebied, (bestuurs)functie of lid van de Koninklijke Officiersschermbond, de Vereniging "Wij Huzaren" van het Regiment Huzaren v. Sytzama, de Stichting Historische verzameling Cavalerie, L'association des Amis de Musée international des Hussards pour les Pays-Bas, de Traditiecommissie KL, Cadetten Rij- en voltigeervereniging Sint Joris, Stichting Fonds Koninklijke Militaire Sportvereniging.

Hij publiceerde een aantal artikelen over de cavalerie en een boek "175 jaar Regiment Huzaren van Sytzama".

Ook genoemd moeten worden: zijn interesses in postzegels en (vooral) Napoleon. Die laatste begon al op de middelbare school waar hij n.a.v. een plakplaatje van Ajaccio, de geboorteplaats van Napoleon een opstel schreef. Deze hobby is ietwat uit de hand gelopen: het, zeker niet kleine, huis waar hij en zijn echtgenote wonen staat vol met Napoleontica, waarbij zijn souterrain de kroon spant.

Lid van Mars et Historia is hij al vanaf het eerste uur. Hij is correspondent "rups- en wielvoertuigen" en is op bijna alle excursies aanwezig.

Het was niet de eerste keer dat ik bij de familie van der Hoog op bezoek ben geweest. En ik hoop dat nog vele malen te kunnen herhalen wanneer ik iets moet weten of een plaatje nodig heb over bijvoorbeeld uniformen uit de tijd van Napoleon.

Zo komen de illustraties bij het artikel over de Huzaren van Boreel, door Van Marken verderop in Mars, uit een van de vele schitterende naslagwerken van Max.

MILITARIADE

1. Tentoonstellingen en activiteiten (in 2004, tenzij anders vermeld. I.v.m. openingstijden zijn de telefoonnummers vermeld):

Marinemuseum, Hoofdgracht 3, 1781 AA Den Helder, Tel:0223-657534

www.marinemuseum.nl

Van...tot : 24 april 2004 tot 3 oktober 2004

Inhoud : *Reitsma's passie: een keuze uit de maritieme schilderijencollectie van Gerard Reitsma*

Van...tot : 24 april 2004 tot 3 oktober 2004

Inhoud : *Blik op olieverf: de Koninklijke Marine in 60 olieverfschilderijen*

Mariniersmuseum, Wijnhaven 7-13, 3011 WH Rotterdam, Tel:010-412 96 00

www.mariniersmuseum.nl

Algemeen: Maritiem Digitaal (www.maritiemdigitaal.nl) is een gezamenlijke database van de belangrijke maritieme musea in Nederland, waarin gegevens kunnen worden opgezocht over voorwerpen en literatuur die zich in deze musea bevinden. Niet alle musea hebben hun collectie volledig beschreven waardoor het kan zijn dat u toch niet kunt vinden wat u zoekt. U kunt dan altijd contact opnemen met de betreffende musea.

Van...tot : 1 mei 2004 tot en met 15 juni 2004.

Inhoud : Foto-expositie UNMEE (United Nations Mission Ethiopia Eritrea): de fotos van Remco Schoonderwoert

Van...tot : 25 juni 2004 tot en met 31 oktober 2004

Inhoud : *Voor de poorten van het Hemelse Rijk*
Optreden mariniers in China, begin vorige eeuw.

Legermuseum, Korte Geer, 2611 CA Delft, Tel:015-2150500

Van... : 31 maart 2004

Inhoud : **Meesterwerk: Hollandse wapens uit de Gouden Eeuw**
De unieke tentoonstelling Meesterwerk, Hollandse Vuurwapens uit de Gouden Eeuw belicht de belangrijke rol die de Nederlandse vuurwapenfabricage in Europa speelde tijdens de 17e en 18e eeuw. Ook de bijzondere stijl, elegantie, versieringskunst en techniek van de ederlandse gewermakers komen naar voren.

Van...tot : 4, 11, 18, 25 juli 2004

Inhoud : *Zondagmiddag in het Legermuseum*

In juli staan oude voertuigen van de KL centraal. Iedere zondag zal er een ander voertuig uit een bepaalde periode op het buitenterrein van het museum staan.

Van...tot : 3 juli tot en met 15 augustus

Inhoud : *Iedere woensdag een rondleiding, waarbij een rondleider elke week over een andere periode uit de geschiedenis van Nederland vertelt.*

Koppel vuursteenpistolen
door Gerrit Lasonder jr.
Utrecht 1710-1720

Van...tot : Zaterdag 14 augustus (voor kinderen)

Inhoud : **Ridderfeest: leer hoe je moet zwaardvechten, boogschieten of dansen.**

Militaire Luchtvaart Museum, Kamp van Zeist 2-4, 3769 DL Soesterberg, Tel:0346-35 38 15

www.militaireluchtvaartmuseum.nl

Van...tot : Tot en met oktober 2004

Inhoud : **Expositie Koninklijke Luchtmacht 1953 – 2003**

‘Van collectieve verdediging tot mondiaal maatwerk’. In het kader van jubileumjaar 2003 werd in de Vreeburghal een speciale expositie ingericht over de Koninklijke Luchtmacht in de periode 1953 - 2003. Deze tijdelijke tentoonstelling maakt deel uit van de vaste presentatie over de geschiedenis en ontwikkeling van de Koninklijke Luchtmacht vanaf 1950

Van...tot : 28 mei 2004 tot 11 oktober 2004

Inhoud : **Expositie: ‘Condensstrepen en rookpluimen’**

Iedereen kent het verschijnsel dat vliegtuigen bij helder weer strepen achterlaten in de lucht, die na het passeren van de toestellen nog langdurig zichtbaar blijven. Tijdens luchtshows wordt de aandacht getrokken door kunstmatige rook die de vliegbeweging bij spannende demonstraties een extra dimensie geeft. Beide verschijnselen vormen de ingrediënten voor een boeiende en kleurrijke expositie.

Van...tot : Zondag 4, 11, 18 en 25 juli 2004 / Woensdag 7, 14, 21 en 28 juli 2004

Inhoud : **Vlucht van de Eeuw**

Pandemonia Science Theater Nederland neemt u mee langs de hoogtepunten uit de geschiedenis van de luchtvaart en laat, op spectaculaire wijze, meer dan een eeuw gemotoriseerde luchtvaart de revue passeren.

Van...tot : 4 en 5 september 2004

Inhoud : **Open Werkplaatsdagen**

Bezoek de werkplaatsen van het Militaire Luchtvaart Museum, waar u kennis kunt nemen van de voortgang in de restauratieprojecten van het museum (o.a. de Lockheed L-12A) en van de vorderingen bij de bouw van een Fokker C-X en een Koolhoven FK-51.

Airborne Museum ‘Hartenstein’, Utrechtseweg 232, 6862 AZ Oosterbeek,

Tel:026-3337710, www.airbornemuseum.com

Van...tot : 24 april 2004 tot

Inhoud : **Expositie: We will remember them**

Een overzicht van 60 jaar herdenking “Slag om Arnhem”.

Van...tot : 3 juli 2004

Inhoud : **Battlefield tour "Market Garden 2".**

Battlefield tour "Market Garden 2" (82e US Airborne divisie: Grave, Nijmegen). Vertrek vanaf het station Nijmegen. Inclusief bezoek aan het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944 in Groesbeek en lunch.

De battlefield tour begint om 09.30 uur bij het station Nijmegen.

Van...tot : 21 augustus 2004.

Inhoud : **Battlefield tour Market Garden 3**

De gevechten in de Betuwe in September 1944

We bezoeken de stellingen van de Royal Artillery ten zuiden van de Waal. Vanaf deze plaats werd vuursteun gegeven aan de 1e Airborne divisie bij Oosterbeek. Vervolgens bekijken we het verloop van de strijd om de Waalbrug in Nijmegen, het

opmarsgebied van het 30e Corps vanaf Nijmegen naar Elst en Driel en de inzet van de 1e Poolse Onafhankelijke Parachutisten Brigade bij Driel. Onze gidsen zijn de heren E. Wijnhout, M van de Anker en G. Maassen leden van de Vereniging Vrienden van het Airborne Museum.

De battlefield tour begint om 09.00 uur bij het Airborne Museum in Oosterbeek.

Van...tot : Zaterdag 11 september 2004

Inhoud : **Battlefield tour Market Garden 4**

De luchtlandingen en gevechten in september 1944 bij Oosterbeek en Arnhem.

Deze battlefield tour gaat vooraf aan de 60e herdenking van de Slag om Arnhem. In een uitgebreid programma wordt, onder leiding van gidsen, 's morgens in het museum een overzicht gegeven van de gevechten in Arnhem en Oosterbeek en 's middags een bustocht gemaakt over het gevechtsterrein vanaf Wolfheze tot Arnhem.

Voor nadere informatie kan tijdens de openingsuren contact opgenomen worden met W. Boersma, A. Groeneweg of B. de Reus in het Airborne museum in Oosterbeek.

Museum Bronbeek, Velperweg 147, 6824 MM Arnhem, Tel:026- 333 77 10

www.bronbeek.nl

Van...tot : Maandag 26 juli 2004

Inhoud : **Herdenking Opheffing KNIL**

Documentatiegroep '40-'45, Den Haag, Tel: 0182-309644

webmaster@documentatiegroep40-45.nl

De evenementen van de Documentatiegroep in 2003 zijn :

Van...tot : 11 september 2004

Inhoud : **Militaria- en Documentatiebeurs in 't Trefpunt, Roelenengweg 25, Voorthuizen**

Van...tot : 6 november 2004

Inhoud : **Militaria- en Documentatiebeurs in 't Trefpunt, Roelenengweg 25, Voorthuizen**

Van...tot : 7 tot en met 10 oktober 2004

Inhoud : Battlefieldtour naar de Ardennen. Meer informatie volgt nog.

Wijzigingen voorbehouden. Als u zich bij de ingang met het lidmaatschapskaartje M&H meldt als lid van onze vereniging betaalt u het entreegeld, zoals dat geldt voor de leden van de Documentatiegroep '40-'45, t.w. € 1,40. Ook is het voor onze leden mogelijk, uiterlijk de zaterdag vóór de beursdag, schriftelijk tafelruimte te reserveren (maximaal 3 strekkende meter à € 3,50 per strekkende m.) bij de heer J. Fioole, Eiland 163, 4143 EW Leerdam. Overige informatie 0345-613077.

Infanteriemuseum, Otterloseweg 5; 6732 BR Harskamp, Tel: 0318-454492

Geschiedenis van de regimenten Chasse, Menno van Coehoorn, Johan Willem Friso, Oranje Gelderland and Wielrijders.

Van...tot : maart 2004 tot september 2004

Inhoud : De infanterie van Babylon tot Bagdad

Een tentoonstelling van Anton Verhey die in een 40-tal schilderijen de "Infanterist" laat zien vanaf de Oudheid tot aan de Golfoorlog in 1991

Herdenkingsenveloppe Airborne Museum

De jaarlijkse herdenkingsenveloppe, de zevende in de serie 'Monumenten van de Slag om Arnhem' toont het monument voor de 101e US Airbornedivisie op de Drielse Rijndijk bij

Heteren. De enveloppe is te koop in het Airborne Museum voor € 3 of door overmaken van € 4 op giro 4184300 t.n.v. Airborne Museum, Oosterbeek o.v.v. 'Enveloppe 2002'. Enveloppen van voorgaande jaren zijn nog in beperkte mate te koop in het museum.

International Military Music Society (IMMS), Hoevelaken, 033-253 48 90,

www.cenimms.org

Op de website <http://home.plex.nl/~imms> kunt u een compleet overzicht vinden van de activiteiten van IMMS.

Vereniging Historische Militaria, Leeuwerikstraat 33, Wormerveer; Tel: 075-6146959

Van...tot : Zaterdag 3 juli 2004

Inhoud : **Militariabeurs te Breda** (*Gemeenschapshuis Overakker*)

Van...tot : Zaterdag 31 juli 2004

Inhoud : **Militariabeurs te Duiven**

Van...tot : Zondag 25 juli 2004

Inhoud : **VHM dag Fort Vechten te Bunnik**

Van...tot : Zaterdag 17 en Zondag 18 april 2004

Inhoud : **Scottish Weekend, "Scots only", Living History event te Archeon**

Cursussen en lezingen van het Nationaal Archief

Foto's van militairen, die vóór 1941 dienden

Het Rijksarchief beheert een aantal interessante archieven over militairen. Helaas echter beschikt het niet over foto's van militairen. Daarom wil het Rijksarchief te Haarlem graag foto's van beroepsmilitairen of dienstplichtigen, die vóór 1941 dienden, scannen en de bijbehorende gegevens van de gefotografeerde militair ontvangen. U kunt daarvoor een afspraak maken met Mevrouw A. Meddens, 023-5172709 of de foto e-mailen naar :

ameddens@noordhollandsarchief.org

Videobanden

Zoals bekend, bezit het Instituut voor Militaire Geschiedenis KL (IMG-KL), een rijke verzameling aan films. Dit beeldmateriaal is in de loop der jaren gedeeltelijk overgezet op videobanden, Van deze laatste is inmiddels een aantal als koopvideo beschikbaar. Titels en onderwerpen zijn opgenomen in een catalogus, die is aan te vragen bij de audiovisueel documentalist van het IMG, mevrouw P. Gaetano. Zij is tijdens kantooruren telefonisch te bereiken onder nummer 070-316 53 89. In de catalogus, die kosteloos wordt toegezonden, staan uiteraard ook de bestelwijze en de prijzen vermeld.

Aankondiging Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum Overloon

Dit najaar zal het zestig jaar geleden zijn dat in het kader van de geallieerde opmars naar de Maas de slag bij Overloon en Venray plaatsvond (oktober 1944; de operatie "Constellation" van het 8e Britse Legerkorps, met een hoofdrol voor de 3e Britse Infanteriedivisie). In verband met de 60-jarige herdenking van die slag en van de bevrijding van de zwaar getroffen plaatsen Overloon en Venray (van m.n. Overloon was na de felle gevechten niet veel meer over), organiseert de Stichting Vrienden van het Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum in samenwerking met het museum, op zaterdag 16 oktober a.s. te Overloon een krijgshistorische dag met als thema: "De slag bij Overloon en Venray, 1944"

Het programma begint om 10.30 uur (ontvangst der deelnemers vanaf 09.30 uur) en eindigt omstreeks 16.00 uur. De deelnamekosten bedragen € 22,50 per persoon (koffie bij

ontvangst, broodjeslunch en documentatiemap inbegrepen).

Aanmelding (staat ook open voor Marsleden) vóór 15 september a.s. bij de Stichting Vrienden van het Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum als volgt:

- per e-mail (bij voorkeur): overloon@oorlogsmuseum.nl
- per fax: 0478-642405
- per brief: Stichting Vrienden van het
Nationaal Oorlogs- en Verzetsmuseum,
Antwoordnummer 12154, 5830 WD Overloon.

Onder opgave van naam, adres, telefoonnummer en onder opgave van voorkeur voor het middagprogramma (deelname aan de battlefield tour of aan de museumrondleiding).

Inschrijving is in volgorde van aanmelding en wordt gestopt bij 150 aanmeldingen.

Deelnemers ontvangen een schriftelijke uitnodiging met programma en informatie over de wijze van betaling van de deelnamekosten.

Stichting Geschiedkundige Verzameling Explosieven Opruimingsdienst

In november komt boek over de geschiedenis EOD uit: "Vrij van Explosieven" door Jeffrey van Woensel uit. Tot juni 2004 is het boek met € 5,- korting te bestellen door overmaking van € 36,- (incl verzendkosten) naar giro 1387296 t.n.v. St. Gesch. Verz. EOD o.v.v. "boek 60 jaar"

Het spannendste museum op de (Naardense) wallen zoekt vrijwilligers.

Het Nederlands Vestingmuseum in de prachtige vestingstad Naarden laat de geschiedenis van vestingbouw en fortificatie in Nederland zien. Het museum is gehuisvest op twee hectare terrein in vijf kazematten in Bastion Turfpoort. Naast het tonen van de historische collectie, verzorgt het museum rondleidingen in en om de vesting, maakt rondvaarttochten door de vestinggracht en de eigen afdeling vestingartillerie schiet regelmatig met haar batterij 12 pponder vestinggeschut. Voor ons museum zijn

we op zoek naar vrijwilligers met belangstelling voor militaire historie voor het verzorgen van rondleidingen, onderhoud aan terrein, geschut en collectie, schipperen van de rondvaartboot of om deel uit te gaan maken van de afdeling vestingartillerie van het museum.

Heb je belangstelling voor dit vrijwilligerswerk? Of wil je meer informatie? Neem dan contact op met Ineke Rijs op 035-6945459 of via info@vestingmuseum.nl

Boekaankondiging

KRIJGSMACHT, studies de organisatie en het optreden

In 800 bladzijden zijn 30 hoofdstukken gegroepeerd rond de hoofdthema's bestel, organisatie en optreden. Hoofdstuk Traditie is geschreven door ons lid, de heer Plink.

ISBN 9013011306; € 52,50; uitgeverij Kluwer

Oproep

Nieuws voor 'Militariade', zoals gegevens over tentoonstellingen, s.v.p. vóór 15-06-2004 schriftelijk sturen naar de redactiemedewerker: drs. P.I.M. Evers, Kamperfoeliehof 6, 3852 GE Ermelo. Bij voorbaat dank!

MATHON ????

Ondergetekende, sinds kort lid van Mars et Historia, zoekt ten behoeve van serieus historisch onderzoek informatie over oud-beroepsofficier, telg uit een militair geslacht en, vanaf zijn pensionering in 1932, activist voor versterking van de Nederlandse defensie H.W.C.E. Mathon (20-06-1883 / 15-12-1938).

H.W.C.E. Mathon (20-06-1883 / 15-12-1938) was reserve-officier; in eerste instantie majoor en kort voor zijn dood bevorderd tot kolonel. Vanaf zijn pensionering, per 1 januari 1932, tot aan zijn dood zette Henri Mathon zich actief in voor versterking van de Nederlandse krijgsmacht. Mathon publiceerde in 1932 een reeks artikelen over de in zijn ogen gebrekkige defensie van Zuid-Nederland. Sinds 1934 was hij vanuit zijn woonplaats, Ginniken Wilhelminastraat 16, bij Breda betrokken bij een burgemeestersactie voor een betere defensie van het zuiden. Uit deze actie kwam een 'Comité voor Nationale Veiligheid' voort dat na een fusie met een comité in Den Haag in 1936 verder ging als 'Vereeniging voor Nationale Veiligheid'. J.E. de Quay, bekend als lid van het omstreden Driemanschap van de Nederlandsche Unie, was voorzitter. De vereniging sloot zich in 1938/39 aan bij het 'Comité tot Waarschuwing tot Eenzijdige Ontwapening'.

Als secretaris van de vereniging was Mathon de motor achter de verschillende acties. Allereerst nam de 'Vereeniging voor Nationale Veiligheid' het initiatief tot het zogenaamde 'Luchtverdedigingsfonds' (1937-1940) dat samen met het 'Fokkerfonds' vooropleidingen tot gevechtspiloot bekostigde, het zogenaamde brevet M. Eind 1938 bedacht kolonel Mathon de zogenaamde 'vrijwillige luchtafweer', een plan voor een particulier gefinancierde luchtafweer. Industrie en gemeente konden vanaf eind 1938 geld inzamelen voor de

aanschaf van luchtafweerkanonnen voor een plaatselijke luchtverdediging. De kanonnen werden bemand door vrijwilligers van het Vrijwillig Landstorm Korps Luchtafweerdienst (1939-1940). Er zijn 10 plaatselijke initiatieven geweest die voor mei 1940 hebben geleid tot oprichting van 6 afdelingen van het korps. Van de hand van ondergetekende verschijnt in het komende Jaarboek Amstelodamum 2003 een artikel over de Amsterdamse afdeling, die overigens uiteindelijk niet op tijd kon worden opgericht. Het verenigingsarchief lijkt verloren gegaan. Kolonel Mathon stamt echter uit een aanzienlijke familie met een militaire traditie. Mogelijk bestaat er een familiearchief en/of een persoonlijk archief waarin relevant materiaal is terug te vinden en misschien zelfs (een deel van) het verenigingsarchief. Enkele aanwijzingen: Vader van H.W.C.E. Mathon is H.Ch.P.L. Mathon (22-02-1855/26-07-1918). Generaal-majoor en Inspecteur der Cavalerie. Een ander familielid, mogelijk een oom, moet generaal-majoor K.C.P.L. Mathon zijn geweest, een zeer vlot ruiter en bekwaam africhter van paarden. Op 19 februari 1912 werd deze tot Inspecteur der Cavalerie benoemd Op 1 juni 1914 - kort voor de mobilisatie - gaf deze het inspecteurschap over aan generaal-majoor W.H. Piepers (1914-1918). De meest veelbelovende aanwijzing is de volgende. Een mogelijke verwant van H.W.C.E. Mathon is Th.E.E.H. Mathon (12-03-1900 / ?). Deze was majoor van de generale staf, Militair Raad van het

Hoog Militair Gerechtshof en eindigde als chef-staf van de Civiele Verdediging. Als luitenant-generaal b.d. was hij in de jaren zestig bijzonder hoogleraar krijgsgeschiedenis aan de RU Utrecht en directeur van het Defensie Studie Centrum. Hij heeft

gepubliceerd over civiele verdediging en studentenweerbaarheid. Mogelijk is hij een of de voorganger van F.C. Spits, hoogleraar krijgsgeschiedenis, ik dacht eveneens in Utrecht.

Misschien kunnen Mars-leden mij helpen in contact te komen met nabestaanden van H.W.C.E. Mathon of hebben aanvullende informatie?

Wim de Natris, Gooioord 72, 1103 ce Amsterdam, 020-6982281, wim.de.natris@planet.nl

C.E.H.J. Verhoef

VOOR HET LAATST: 'DE SLAG BIJ NIEUWPOORT'

De reactie van dhr. De Graaf (Mars et Historia, 37e jrg. nr. 4, blz 25-32) op mijn opmerkingen over zijn recensie (M&H 37e Jrg. nr. 3, blz 14/15), is dermate ongenueanceerd en kortzichtig, dat ik mij genoodzaakt zie nogmaals te reageren.

1. Dhr. De Graaf geeft bij nader inzien toe dat ik voor mijn boek 'De Slag om de Ginkelse heide' het nodige archiefwerk heb verricht en gebruik heb gemaakt van alle relevante primaire bronnen.

2. Behalve dat dhr. De Graaf het notenapparaat van mijn boeken slecht leest, gaat hij ook bij het samenvatten van de inhoud in de fout. Over de 'Slag om de Ginkelse heide' schrijft hij dat generaal Von Tettau vanuit enkele kazernes aan de rand van Ede de Duitse tegenaanval leidde. Von Tettau had zijn hoofdkwartier echter op de Grebbeberg en coördineerde daar de acties van de 'Westgruppe'.

Tot tweemaal toe maakt dhr. De Graaf gewag van een tweetal droppings op de Ginkelse heide. De landing vond plaats op maandag 18 september 1944. De tweede dropping was bij de eerste herdenking na de oorlog.

3 T.a.v. mijn boek 'De Slag bij Nieuwpoort' merkt dhr. De Graaf op dat ik nauwelijks primaire bronnen heb bestudeerd en mij heb beperkt tot het overschrijven van het Journael van Duyck. Duyck is de enige bron die een volledig overzicht geeft van de expeditie naar Vlaanderen, compleet met voorgeschiedenis en nasleep. Voor ieder die over 'Nieuwpoort' schrijft, is Duyck's Journael de leidraad. Dhr. De Graaf bevestigt dit in zijn artikel over 'Nieuwpoort' (M&H., 37e jrg.nr.4, 25-32): 'De enige die een overzichtelijk verhaal geeft is Duyck, die wij eerst even zullen volgen'. Dhr. De Graaf neemt Duyck als gids, aangevuld met de verslagen van enkele krijgsheren.

Ik heb dezelfde procedure gevolgd. Afgezien van de door mij gebruikte secundaire bronnen, heb ik bijna tweemaal zoveel gegevens ontleend aan andere primaire bronnen dan aan het Journael van Duyck. In het notenapparaat is dit alles terug te vinden. De opmerking van Dhr. De Graaf raakt kant noch wal.

4. Voor zijn uiteenzetting over de ‘Slag bij Nieuwpoort’ in M&H maakt dhr. De Graaf gebruik van de verslagen van Lodewijk Günther van Nassau en van diens kamerheer, van de verslagen van Sir Francis Vere en Sir John Ogle, voorts van een enkel Engels pamflet, van Orlers’ Nassauschen Laurencrans en natuurlijk van Duyck. Ik heb dezelfde bronnen (en nog een aantal andere) bestudeerd. Op één na: het (beknopte) verslag van de kamerheer. Aan dit verslag ontleent dhr. De Graaf in zijn artikel zegge en schrijve één zin: ‘Voor alle naties moet men de Engelse prijzen’. Geen bijzondere ‘vondst’, want deze mening komt men in verschillende andere geschriften ook tegen.

Deze omissie komt mij echter duur te staan. En niet alleen mij: ik bevind mij in goed gezelschap: ook B.Cox, L. Dorsman, J.P. Puype en R. Fruin wordt verweten ‘Knuttel’ niet te hebben geraadpleegd. Dhr. De Graaf gebruikt zijn ‘vondst’ tezamen met het Engelse pamflet ‘The Bataille fought betweene Count Maurice and Albertus ... Written by a Gentleman imploied in the said service’ om de heldendaden van de Engelsen en van Sir Francis Vere in het bijzonder, te benadrukken. Die rol is inderdaad van geen geringe betekenis geweest.

Toch had dhr. De Graaf m.b.t. het optreden van Sir Francis en zijn Engelse troepen wel wat genuanceerder mogen oordelen. Hij maakt geen enkele kritische opmerking over de Commentaries van Vere uit 1607-1609. Frederik Hendrik en Justinus van Nassau waren van oordeel dat het verslag van Mr Francis niet van enige partijdigheid is vrij te pleiten en dat hij wel wat erg weinig aandacht had besteed aan de verdiensten van andere deelnemers. In Engeland waren die geluiden al in 1600 te horen. Kort na de slag schreef John Chamberlain dat sommige Engelse verslagen het doen voorkomen alsof alleen de Engelsen hard hebben gevochten “and among the English no man almost but Mr Francis Vere”. (Battle of Nieuport 1600. Two News Pamphlets and a Ballad, Oxford University Press, 1935; in mijn boek, pg. 172/173. Ik vond deze Engelse pamfletten in de Stadsbibliotheek van Brugge).

De titel van een van deze pamfletten luidt: “The Battaile fought between count Maurice and Albertus Written by a Gentleman imploied in the said service”. Notabene: dit is hetzelfde pamflet, afgezien van de schrijfwijze van het woord ‘Battaile’, waarvan dhr. De Graaf zegt dat het noodzakelijk bestudeerd moet worden “om een scherper beeld te krijgen” van de Engelse bijdrage aan de overwinning. In de inleiding merkt D.C. Collins echter op dat het een verslag is van een Engelmaan met een duidelijk vooroordeel. Bovendien beschrijft dit pamflet nauwgezet hetgeen later door Vere in zijn ietwat opgeklopte Commentaries wordt verteld. Over scherper beeld gesproken.

5. In zijn recensie verweet dhr. De Staaf mij dat ik geen Nationaal Archief of pamflettencatalogus heb geraadpleegd. In zijn verhaal over Nieuwpoort gaat hij nog een stap verder “Niemand van deze schrijvers (Cox c.s. zie hierboven) heeft de gang gemaakt naar het Koninklijk Huisarchief of pamflettencollecties om een scherper beeld te krijgen”. Voor het geval iemand hier overheen leest, wordt dit in noot 1 herhaald ‘Geen archief on derzoek of een beroep op ‘Knuttel’ deden; ...“ en daar staan de zondaars. Deze opmerking is behalve kortzichtig en aanmatigend, ook beledigend. Dhr. De Graaf beseft kennelijk niet dat de documenten die hij in het Nationaal Archief en bij ‘Knuttel’ heeft gevonden, in kopievorm of anderszins soms ook elders, zelfs in een bibliotheek in Brugge, voorhanden

zijn en dat niet iedere auteur de vindplaatsen vermeldt.

6. Dhr. De Graaf voelt zich in zijn kritiek op mijn boek over 'Nieuwpoort' gesteund door een andere negatieve recensie. Voor alle duidelijkheid: hier staan twaalf positieve beoordelingen tegenover. Ook in M&H. (34e Jrg. nr.4, 43-48), komt Drs. LC.P.M. van Hoof tot een slotsom die ik als positief mag uitleggen.

7. Dhr. De Graaf heeft voor zijn versie van 'Nieuwpoort' een interessante invalshoek gekozen. Met de herdenking in 2000 in het vooruitzicht en in de wetenschap dat door de vershraling van het geschiedenisonderwijs de kennis van Maurits' expeditie bij zeer veel Nederlanders beperkt blijft tot de kreet) "1600: Slag bij Nieuwpoort", heb ik een heel andere insteek gekozen. Mijn doelgroep is de 'geïnteresseerde leek'. Daarom heb ik getracht in goed leesbaar Nederlands het verhaal van Nieuwpoort opnieuw te vertellen.

Bij het schrijven van een recensie vraag ik mij allereerst af: "Wat is de bedoeling van de auteur?" Daarom begin ik met het voorwoord. Dhr. De Graaf leest een boek van achteren naar voren, zoals hij mij vertelde. Kennelijk kijkt hij alleen even of het Nationaal Archief en 'Knuttel' worden vermeld; zo niet dan is hij met zijn recensie al bijna klaar.

Noot redactie: DISCUSSIE GESLOTEN!

P. van der Burg

SJERPEN ZONDER SABEL, MAAR MET GEWEER

Bij het overigens voortreffelijke optreden van de krijgsmacht bij de uitvaart van Koningin Juliana viel mij bij de compagnieën Grenadiers en Jagers een bijzonderheid op. Bij beide compagnieën liepen in het eerste rot vier officieren, in ceremonieel tenue (ct) maar zonder sabel en met het geweer over de schouder.

Afgezien van de praktische redenen die hiertoe aanleiding zijn geweest, meen ik toch een vraagteken te mogen zetten.

In het nieuwe voorschrift Ceremoniële Tenuen staat uitdrukkelijk dat de oranje bandsjerp alleen in combinatie met de sabel gedragen wordt, alsmede dat militairen tot en met de rang van sergeant-majoor het geweer voeren.

Ik vraag mij af of de praktische bezwaren niet anders hadden kunnen worden opgelost zonder het voorschrift aan de glimmende laarzen te lappen. Hadden die officieren niet gewoon sjerp en sabel kunnen dragen (en dus zonder geweer)? Of, als dat geweer beslist nodig was, had men dan niet beter de sjerp ook kunnen weglaten? Dan zou dit vreemde tenue minder zijn opgevallen.

STUDIEDAG EERSTE WERELDOORLOG Erasmusuniversiteit, 14 mei 2004

ACTUEEL

Voor alweer de derde maal organiseerde de Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog een studiedag. Het aantal bezoekers is in de loop der jaren gegroeid tot tweehonderd. Er werden een aantal interessante lezingen gehouden. Tevens werden de eerste exemplaren van deel vier en vijf van de serie “De Grote Oorlog, Kroniek 1914-1918” door de heer Pierik van uitgeverij Aspekt gepresenteerd aan de journalist H.J.A. Hofland.

Ook werd voor het eerst een scriptieprijs uitgereikt. Hierna volgt een gedeelte uit het juryrapport:

De Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog wil de belangstelling voor de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog in den brede stimuleren. We hebben vandaag gezien dat dit een mooie en succesvolle onderneming is. Het Centrum heeft de historici aan de universiteiten willen uitdagen om mee te doen. Daarom heeft het een prijs ingesteld voor de beste Nederlandse afstudeerscriptie over een onderwerp met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog. Onontbeerlijke steun is hierbij verleend door het Dieckerhoff-fonds, dat het aanzienlijke bedrag van € 1000 ter beschikking heeft gesteld voor de prijs, en van uitgeverij Aspect, die zich bereid heeft verklaard het bekroonde werk te publiceren.

Tenslotte: de uitreiking van de scriptieprijs 2004. Het doet mij genoeg te kunnen zeggen dat de juryleden unaniem konden besluiten welke scriptie ze vandaag wilden bekronen. Het werkstuk paart een originele onderwerpskeuze aan een uitstekend doordachte uitwerking van de vraagstelling. De scriptie blinkt uit door zorgvuldig, diepgravend en veelzijdig bronnenonderzoek en door een meeslepende verteltrant. Zij draagt bij aan kennis en inzicht over een onderwerp dat tegelijkertijd historisch en actueel is. houdt historische vooroordelen en mythevorming kritisch tegen het licht en presenteert een duidelijk interpretatie.

De jury heeft gekozen voor de doctoraal scriptie ‘Irishmen or British Soldier? Ierse vrijwilligers in het Britse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog’, geschreven door Marcel Stuivinga en begeleid door Dr. Willem Melching en Prof. dr. Herman Amersfoort van de Universiteit van Amsterdam. De jury heeft veel waardering voor de gedrevenheid van de auteur bij zijn onderzoek naar de motieven van zo’n 140.000 Ieren, zowel protestanten als katholieken, om dienst te nemen in het Britse leger en naar hun lotgevallen. Daarbij spelen politiek en tweeledig nationalisme (zowel aan Ierse als aan Unionistische kant) een centrale rol. ‘Ulstermen’ voelden zich zo Brits als maar kon en hun vrijwillige inzet heeft in menig opzicht mythische proporties gekregen. Aan de andere kant hoopten katholieke Ieren, die zich op instigatie van hun leiders meldden, daardoor bij te dragen aan het afdwingen van zelfbestuur. Hun weg was zeker na de Paasopstand van 1916 vele malen moeilijker. Na afloop van de oorlog was hun lot dramatisch. Stuivinga toont aan dat ze ondanks het politieke fiasco een grote mate van saamhorigheid en discipline behielden en dat de gemeenschappelijke ervaringen van het slagveld en de dienst zelfs bruggen naar de Unionisten konden slaan.

de jury,
Mevr. drs. I. Tames,
Prof. dr. P. Romijn,
Prof. dr. H. Binneveld.

“IRISHMEN OR BRITISH SOLDIERS”

Ierse vrijwilligers in het Britse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog
samenvatting door drs. M.C.L. Stuivenga*

De Eerste Wereldoorlog was om twee redenen een van de belangrijkste gebeurtenissen uit de moderne Ierse geschiedenis. Op de eerste plaats onderbrak de Grote Oorlog het constitutionele proces in de richting van Iers zelfbestuur en op de tweede plaats zorgde de oorlog voor de grootste inzet van Ierse militairen uit de geschiedenis van het eiland. In totaal namen tijdens de Eerste Wereldoorlog ongeveer 140.000 Ieren vrijwillig dienst in het Britse leger, hetzelfde leger dat tevens ervoor zorgde dat het Britse eiland stevig onder Brits gezag bleef.

Dat er vele protestantse Ieren een plaats vonden in het Britse leger is niet zo verwonderlijk; zij voelden zich altijd al nauw verwant met het Britse moederland. De motieven van de vele katholieke nationalisten, die de wapenen opnamen tegen de Duitse tiran, is moeilijker te achterhalen.

Mijn scriptie beschrijft de rekrutering en de actieve deelname van de beide groepen Ieren in het Britse leger tegen de achtergrond van de grillige politieke ontwikkelingen aan het thuisfront en toont aan dat het vooral de katholieken niet altijd even gemakkelijk afgingen. Het is deze groep Ieren die door de Ierse historiografie zijn vergeten en door de Ierse politieke ontwikkelingen van de 20ste eeuw nooit de plaats hebben gekregen die zijn verdienen. In deze scriptie heb ik geprobeerd om dit beeld enigszins recht te zetten.

*De Delftenaar Marcel Stuivenga studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam met de specialisatie 20e Eeuw en Militaire Geschiedenis. Met bovenstaande doctoraalscriptie studeerde hij in 2001 af.

Theo Postma

MUSEUMWEEKEND OP DE HARSKAMP 17-18 april 2004

Er waren voor mij twee redenen om naar het museumpark op de Harskamp te gaan: een schilderijtentoonstelling en 40 jaar YP408.

In het Infanteriemuseum is een nieuwe expositie, “De Infanterie van Bagdad tot Babylon” te zien. De schilder Anton Verhey heeft 40 infanteristen, vanaf de oudheid tot aan de Golfoorlog in 1991 afgebeeld. De stijl, waarbij de militairen er allemaal uitzien als stoere helden in een

(Amerikaans) stripboek sprak mij wel aan. Omdat de schilderijen ook gelijke afmeting hebben vormt de expositie een strakke eenheid. De expositie is tot begin september te bezichtigen. Naast het Infanteriemuseum is ook het NATRES- en Legerplaatsmuseum een bezoek aan de Harskamp waard. De toegang is gratis!

Maar de grote publiekstrekker van dit weekend was toch wel de YP408. De jeugd maar ook de oudgedienden op de YP stonden in rijen om een ritje te maken. Op de site en later in "Armamentaria 2003" las ik interessante informatie, die ik ook al eens tijdens de Mars-jaarvergadering had gehoord. De YP was oorspronkelijk voor de Koninklijke Familie!

De auteur, Sander Ruys, was zo vriendelijk om een uittreksel voor Mars te maken dat hierna volgt.

Sander Ruys

HET WAAROM VAN DE DAF YP 408

Het pantservoertuig YP 408 onderging in 1964, nu veertig jaar geleden, de eerste troepenbeproeving en werd in 1989, nu vijftien jaar geleden, uit de bewapening genomen. De YP 408 werd bekend als voertuig voor de pantserinfanterie, maar werd met een ander doel ontwikkeld. De schrijver van dit artikel heeft die reden onthuld in een artikel over de YP 408 in Armamentaria 2003, het jaarboek van het Legermuseum. (Te verkrijgen bij het Legermuseum te Delft). Dit artikel vertelt in het kort de *raison d'être* van de YP 408.

Om maar met de deur in huis te vallen: de YP 408 werd niet ontwikkeld voor de pantserinfanterie maar voor de Koninklijke Marechaussee! Medio jaren vijftig was het G-eskadron van de Koninklijke

Marechaussee (KMar) opgericht dat een taak had op het gebied van de veiligheid van het Koninklijk Huis. Tot die taak behoorde onder meer de evacuatie van leden van het Koninklijk Huis bij een Russische inval.

Voor de uitoefening van die taak beschikte het eskadron onder meer over scoutcars van het type White M3A1. In 1956 werd besloten deze scoutcars te vervangen. Aan DAF werd gevraagd of er belangstelling en gelegenheid bestond een pantserauto te ontwikkelen met gebruikmaking van componenten van de DAF YA 328 vrachtauto. Wat DAF werd onthouden, was het gebruiksdoel van de pantserauto's, want dat was uiteraard geheim. DAF reageerde positief. Op 1 december 1956 liet de Chef van Generale Staf weten dat ten behoeve van het G-eskadron KMar tot aanschaf van drie 'DAF YA 328 pantserauto's' kon worden overgegaan. DAF verbond zich op 19 juli 1957 tot levering van drie gepantserde personeelsauto's van het type 'DAF-YP 408' met zoveel mogelijk gebruikmaking van componenten van de YA 328. De eerste kwam op 30 januari 1958 ter beschikking van het Detachement Beproeving Voertuigen. De andere twee volgden later in 1958. De bestemming van deze drie voertuigen had tot gevolg dat ze in de stukken vaak werden aangeduid als de 'marechauseewagens'. Ze hadden de kentekens: KN-53-72, KN-53-73 en KN-53-74. Deze oerversie van de YP 408 had evenals de YA 328 een benzinemotor van het type Hercules JXLD, maar het motorvermogen was opgevoerd van 131 pk naar 140 pk.

De 'marechauseewagens' trokken door hun gunstige eigenschappen de aandacht. Aan het einde van de jaren vijftig stond de mechanisering en de motorisering van het 1e Legerkorps voor de deur. De infanterie van het 1e Legerkorps, dat toen bestond uit de 1e Divisie '7 December' en de 4e Divisie, zou in dat kader voor een belangrijk deel worden omgevormd tot pantserinfanterie. Daartoe moesten pantservoertuigen worden

verworven. Het eerste voertuig dat in beeld kwam, was de YP 408. Door de resultaten bij de eerste beproevingen van de oerversie ontstond de gedachte dat de YP 408 vrijwel ongewijzigd kon worden benut als personeelsvoertuig voor de pantserinfanterie. Dat bleek een misvatting. Voor de voortzetting van de ontwikkeling en de verdere beproeving werd de KN-53-72 onttrokken aan zijn bestemming bij het G-eskadron. Het bleek noodzakelijk vrij ingrijpende wijzigingen aan te brengen. Zo werd de benzinemotor in 1960 vervangen door een dieselmotor met een vermogen van 165 pk. Hoewel de ontwikkeling nog in volle gang was, werd er in mei 1961 bij DAF een order geplaatst voor de levering van 250 voertuigen. Eind 1964 werd op basis van een nadere behoeftebepaling een vervolgorde geplaatst van 349 stuks en in 1965 een tweede vervolgorde van 151 stuks. Daarmee kwam het totaal op 750, exclusief de drie 'marechauseewagens'. De laatste voertuigen werden in 1968 afgeleverd. Er werden acht pantserinfanteriebataljons met de YP 408 uitgerust: 11, 12, 13, 15, 43, 44, 45 en 48 Painfbat. Daarnaast deed het voertuig dienst bij de divisiestaven en de legerkorpsstaf. Bij het G-eskadron werden de 'marechauseewagens' aan het einde van de jaren zestig vervangen door drie (later twee) YP 408 van het type pantser wiel commando en zes van het type pantser wiel infanterie. Ze bleven daar tot en met 1989 in gebruik.

Vijf voertuigen werden in 1975 overgedragen aan Suriname en 28 voertuigen werden in het begin van de jaren negentig na een opknopbeurt overgedragen aan de Portugese luchtmacht, waar ze tot voor kort nog dienst deden. Wat er is geworden van de twee overgebleven 'marechauseewagens', de KN-53-73 en de KN-53-74, is onbekend.

DE DERDE WERELDOORLOG, DAG VIER

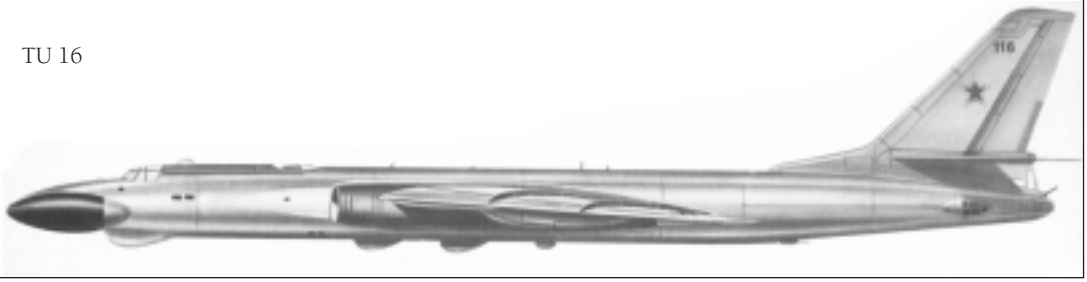
07.50 uur, Schönewalde, D.D.R.

Ze waren op 3 februari 1954, iets voor het aanbreken van de dageraad met hun squadron opgestegen van de basis Schönewalde in de Duitse Democratische Republiek. De gezichten van het grondpersoneel hadden strak gestaan. Kovelev gaf ze, nadat hij het toestel nog eens aan de buitenkant aan een nauwkeurige inspectie had onderworpen, allemaal een hand. Zwijgend hadden ze naar hem gekeken. Alleen Sasja had nauwelijks hoorbaar 'veel succes, majoor!' gemompeld. Zodra de vier Tupolev's waren opgestegen voelde hij zich wat rustiger worden. Nu moest zijn eenheid bewijzen dat de vele uren die ze hadden geoefend niet voor niets waren geweest. "Dit keer geen Brandenburg en Rügen, Dimitri Saldanovitch" zei hij in zijn vliegmasker, 'dit keer is er het echte werk'. Zijn navigator knikte en boog zich weer over zijn instrumenten. Eindeloos hadden ze geoefend. Opstijgen van de basis en dan dadelijk zo laag mogelijk hun vaste trainingsroute vliegen over het Duitse landschap. Brandenburg, door Napoleon ooit 'de zandbak van Europa' genoemd was nog altijd een landelijk deel van Duitsland. Niet veel mensen werden zo opgeschrikt door het geluid van de twee lawaaiige Mikulin turbojets die op vijftig meter boven de grond voorbijvlogen. Kovelev had overigens niet veel gevoel voor het welzijn van de bevolking. Het bleven fascisten voor hem, ook al waren ze nu in naam een communistisch broedervolk. De kust van de Oostzee doemde na ongeveer een uur inspannend vliegen op. Links lag het eiland Rügen en het plaatsje Prora dat goed herkenbaar was door de in de Hitlertijd gebouwde vakantieflats. Voor zich de leegte van het water van de Oostzee.

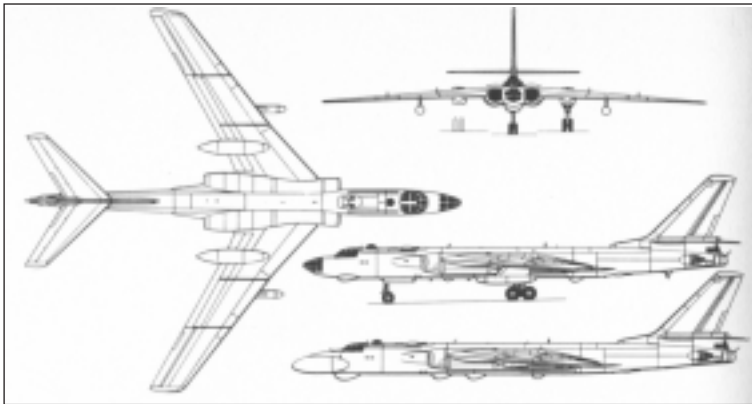
Boven zee wierp hij mijnen uit. Om dat te doen moest hij eerst klimmen naar een hoogte van driehonderd meter. Dat was het moment dat zij steevast werden opgepikt door de luchtverdedigingradars. De waarschuwingssignalen bleven fel brandden in de cockpit totdat hij zijn toestel weer had laten dalen tot vijftig meter. 'Ik hoop maar dat de Amerikanen niet een beter radarsysteem hebben en ons wel kunnen oppikken' flitste het door zijn hoofd. Nu ja, dat was allemaal niet meer van belang. Zojuist was hij de zonegrens overgevlogen. Beneden zag hij hoe een kapitalistische boer op een tractor over een veld reed. Hij moest even de neiging onderdrukken om te zwaaien naar het verbaasd opgeheven hoofd.

Drie dagen voor hem waren de machtige legers van het Warschaupact de zonegrens overgetrokken. Ze waren er na zware gevechten met de NAVO-troepen in geslaagd om tweehonderd kilometer diep Duitsland in te trekken. De eerste Sovjet-verkenningseenheden konden de Rijn al bijna ruiken. Nu was het zaak om de haven van Antwerpen uit te schakelen. De aanvoer van zwaar Amerikaans legermateriaal zou daarmee zo goed als onmogelijk worden. Daar moesten de mijnen in het bommenruim voor zorgen. Tevreden keek hij naar de drie toestellen om hem heen. De zwakke ochtendzon bescheen de grote rode sterren op hun rompen. Het waren de nieuwste en beste bommenwerpers die de Tupolev-fabrieken tot nu toe hadden voortgebracht. De arbeiderscommando's hadden dag en nacht doorgewerkt om de toestellen op tijd gereed te hebben voor de grote aanval op het kapitalistische westen. De TU 16, door de NATO 'Badger' genoemd had voldoende vliegbereik om alle belangrijke vijandelijke

TU 16

doelen in Europa te bereiken en ook weer terug te keren. Dat laatste natuurlijk uitsluitend als ze niet zouden worden neergeschoten. Tot voorbij de Rijn was het radar waarschuwinglampje in de cockpit niet gaan branden. Ze werden niet door de vijandelijke radar opgemerkt. De enige reactie van de NATO was een incidentele boog lichtspoor munitie die op hen was afgevuurd door luchtafweereenheden.

Driezijdenaanzicht van de TU 16 "Badger F" met zijaanzicht (onder) van de "D"

In de buurt van de Nederlandse grens werd de eenheid plotseling aangevallen door een tweetal Engelse Hawker Hunter jagers. Het moet een toevalstreffer zijn geweest, dat die Engelse patrouille ze had gevonden. De aanval was voorbeeldig uitgevoerd. Voordat ze konden reageren waren twee Tupolevs neergeschoten. Samen met zijn wingman Popov wist hij de jagers van zich af te schudden. Nog een goed kwartier dan zouden ze boven de Schelde arriveren.

09.22 uur, Posterholt, Limburg

Vrijwillig waarnemer De Boer rilde, hij had het koud. Hij vroeg zich af of het gegeven dat hij zich 12 meter boven de bevroren aarde bevond bijdroeg aan zijn ellende. Zijn wollen luchtmachtuniform was toch niet zo warm als hij had gedacht. Was viel hem iedere keer weer op als hij drie uur moest doorbrengen op de luchtwachtstoren. Toen hij het uniform pas had uitgereikt gekregen,

had hij de ruwe wollen stof vervloekt. Hij werd er zo warm van tijdens de eindeloze lesavonden die hij moest volgen dat hij in slaap dreigde te sukkelen. Dat kon niet. Dan zou hij al die silhouetten van vliegtuigen die hij uit het hoofd moest leren, nooit onder de knie krijgen.

'Ik hoor iets', zei Van de Leur, de tweede waarnemer. Twee seconden later hoorde hij het zelf

ook. Bijna gelijktijdig zagen ze de twee Sovjet vliegtuigen voorbijflitsen. Terwijl De Boer snel probeerde de positie van de vliegtuigen te peilen, had Van de Leur al telefonisch contact opgenomen met het Luchtwachtcentrum Eindhoven. "Post 8 O 2 meldt twee Russische bommenwerpers, type Badger richting West". De stem van Van de Leur ging door de opwindende steeds schriller klinken, zodat de exacte koers van de toestellen haast onverstaanbaar werd.

Een minuut na de melding van de luchtwachtoren Posterholt, meldde post 8 L 3 in Linnen aan Eindhoven dat zij hetzelfde hadden waargenomen. Na de melding stegen dadelijk vier F 84G Thunderjets van het 311 squadron op van de vliegbasis Volkel. Het probleem was echter dat ze niet precies wisten waar de Russen waren. Die bleven onder het bereik van de radar vliegen.

Het duurde nog negen minuten voordat de luchtwachtoren 3 Q 3 bij Ossendrecht kon melden dat de vijand inmiddels de Westerschelde hadden bereikt.

09.34 uur, Kruisdorp, Zeeland

Bij Kruisdorp stonden vrijwillig waarnemer Schaap en matroos der eerste klasse Wolf gereed bij Waluitkijkpost 93. Ze hadden vaak gelachen over de merkwaardige combinatie van hun familienamen. Maar toen was het nog vrede en dronken ze af en toe koffie of legden een kaartje. Nu lachten ze niet meer. Het was oorlog en er werd verwacht dat ze hun plicht deden. Schaap frommelde zenuwachtig aan het pelorus-systeem. Voor de zoveelste keer controleerde hij of het apparaat soepel draaide op de betonnen paal. Toen hij daarmee klaar

was, keek hij weer naar het water van de Westerschelde. Een paar honderd meter uit de kust zag hij het bootje waar zijn broer op zat. Broer Henk, deed dienst op Scheepsuitkijkpost 22. Dat was zomers wel leuk, zo op het water, maar nu het winter was, leek het hem toch beter om op het droge te staan. "Vliegtuig!" riep Wolf, "...en". "En wat?", vroeg Schaap een beetje verbaasd. "Vliegtuigen!", brulde Wolf met veel nadruk op de laatste lettergreep. In een adem door begon hij in de telefoon hetzelfde te roepen. Schaap had de twee toestellen inmiddels ook gezien. Ze zagen hoe de laag boven de golven vliegende bommenwerpers hun bommenluiken openden en omhoog begonnen te klimmen. Toen ze ongeveer op 300 meter hoogte vlogen vielen er voorwerpen uit. Het werden parachutes die heel langzaam naar het wateroppervlak daalden. "Mijn....., mijn-splash" riep Wolf, maar Schaap had het al door de pelorus had gezien. Hij gaf de juiste positie door aan Wolf. Die meldde het aan Groepspost 23 bij Kruisdorp, die bijna op hetzelfde moment dergelijke meldingen doorkreeg van de WUP's 92 en 91 en van de SUP's 23 en 24. Sectiepost Terneuzen ontving deze meldingen en anderen om 09.36.

09.37 Westerschelde, Zeeland

Het waarschuwinglampje begon dadelijk te gloeien toen ze de afwerphoogte hadden bereikt. “Zakken, zakken!”, riep Saldnovitch. “Da, da” antwoordde Kovelev,”geef me maar een koers naar huis, we zijn hier klaar”. Over zijn schouder kijkend zag hij hoe de mijnen in een keurig patroon naar het water van de Schelde daalden. Ook de lading van

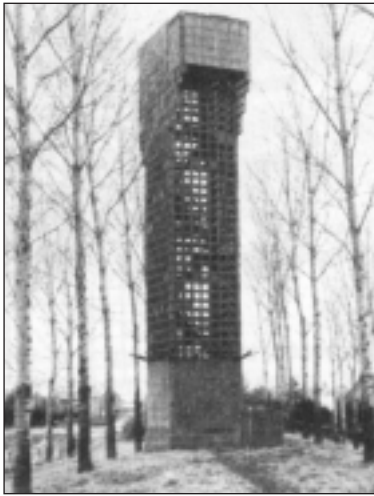
Popov werd volgens plan afgeleverd. De Tupolev bankte scherp naar stuurboord toen zijn koers werd verlegd.

09.41 Moerdijk, Brabant

“Bandits, op 12 uur, onder ons!” riep squadronleider, kapitein-vlieger Jacob Roommolen, “gun-attack!”. De vier Thunderjets doken naar beneden.

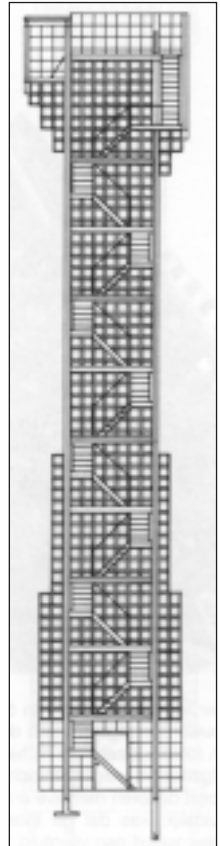
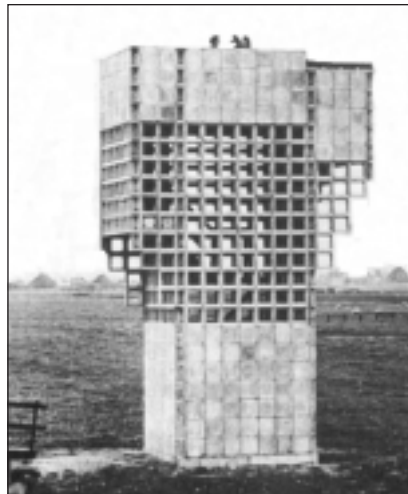
Tja, hoe deze fantasie afloopt is natuurlijk de vraag. Dat hoort een beetje bij de opdracht: maak het verhaal zelf verder af en kleur de plaatjes.

Als je echter meer wilt weten over het functioneren van het Korps Luchtwachtdienst (KLD) en de maritieme evenknie de Mijneuitkijkdienst (MUD), dan kan ik van harte twee boekjes aanbevelen. Van de hand van Hans Sakkers en Johan den Hollander verscheen, alweer een paar jaar terug, het boekje *‘Luchtwachtorens in Nederland’*.

In 32 bladzijden wordt het ontstaan van dit korps (mei 1950) tot de opheffing (1964) beschreven. Om laagvliegende vijandelijke vliegtuigen te kunnen waarnemen werden in Nederland talloze luchtwachtorens gebouwd. De bemanning bestond uit vrijwilligers, die een gedegen opleiding kregen om vliegtuigen te kunnen herkennen. In Engeland had

men positieve ervaring opgedaan met een dergelijk korps in de Tweede Wereldoorlog. In Nederland volgde men simpelweg het Engelse voorbeeld. De meeste luchtwachtorens zijn na de opheffing van het korps gesloopt, maar er zijn, verspreid over Nederland, nog een aantal van deze relictten uit de Koude Oorlog te zien. In het boekje wordt zeer gedetailleerd, met hulp van talloze illustraties en op basis van een gedegen archiefonderzoek, aandacht besteed aan de nog bestaande torens.

Dezelfde schrijvers publiceerden in 2002 een boekje over de Mijneuitkijkdienst.

Het boekje draagt de titel *'Het verhaal van een paal'*. Ik vind de titel niet zo gelukkig gekozen al valt goed te begrijpen dat de auteurs voor deze formulering kozen. De directe aanleiding voor het schrijven werd gevormd door het (nog) bestaan van een aantal zogenoemde 'pelorus-palen' in het Zeeuwse landschap. Op deze betonnen palen werd door de vrijwillige waarnemers van de MUD, een eenvoudig apparaat bevestigd. Met dit meetapparaat (pelorus) kon de exacte plek (de mijnsplash) worden gemeten, waar een vijandelijke mijn werd afgeworpen. Net als bij de KLD

werd een telefonisch waarschuwingsnet ontwikkeld, dat de landsverdediging moest informeren over de actuele stand van zaken.

Ook de MUD stierf een zachte dood toen de oorlogsdreiging afnam en er betere radar-systemen werden geïntroduceerd.

Beide boekjes zijn voor het luttele bedrag van € 5,- per stuk (ex verzending) te verkrijgen bij:

Johan den Hollander
Dorpsstraat 10 (ruimzicht)
4365 AM Meliskerke
0118 – 562855

Ik kan ze, nogmaals, van harte aanbevelen.

Voor u gelezen door Theo Postma:

DE MYTHE VAN 1918

De werkelijkheid over de laatste honderd dagen van de Eerste Wereldoorlog
J.H.J. Andriessen

Uitgegeven door Aspekt, ISBN 90-5911-118-4; 223 blzn met illustraties; € 22,95

Andriessen heeft me er langzamerhand wel van overtuigd dat de Duitsers niet de enige schuldigen waren voor het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog.

Nu zijn alle feiten rond de Wapenstilstand en het Verdrag van Versailles door hem op een rijtje gezet. Belangrijke feiten omdat daar de kiem van de Tweede Wereldoorlog ligt!

Het lezen van het boek met alle namen en gebeurtenissen vergde van mij een grote concentratie. Samen met 'De Andere Waarheid' heeft Andriessen zijn visie op de Eerste Wereldoorlog nu volledig te boek gesteld. Deze boeken mogen niet ontbreken naast andere werken over de Eerste Wereldoorlog omdat verschillende visies de geest alleen maar verruimen!

Hans Andriessen is voorzitter van de Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog en heeft met Martin Ros en Perry Pierik zitting in de redactie van de serie 'De grote oorlog, kroniek 1914-1918', waarvan inmiddels drie delen uit zijn en waarvan twee nieuwe delen in mei verschijnen. Dat belooft weer goede vakantieliteratuur!

Voor u gelezen door Theo Postma:

VISSERS IN OORLOGSTIJD

De Zeeuwse visserij in de jaren 1568-1648
A.P. van Vliet

Uitgegeven door het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen,
Kousteensebijk 7, 4331 JE Middelburg, tel. 0118-654347
ISBN 90-70534-39-8; prijs € 24,50 excl verzendkosten

In een blad over oude (zeilende) binnenvaart- en vissersschepen viel mijn oog op bovenstaand boek omdat mijn twee hobby-interessegebieden (zeilschepen en militaire historie) hierin samenkomen.

Hoewel de nadruk van van Vliets wetenschappelijk onderzoek in dit werk meer ligt op de visserij dan de militaire historie wil ik de Marslezers toch op dit boek attent maken omdat over de Zeeuwse visserij in de Tachtigjarige Oorlog weinig gepubliceerd is.

De auteur behandelt achtereenvolgens Zeeland bij het begin van de Oorlog in het algemeen, de Zeeuwse visserij in het bijzonder, de invloed van de oorlog op de vissers en de gevolgen van de oorlog op de visserij. Hij ontzenuwt de stelling van vele historici dat de Zeeuwse visserij in de Tachtigjarige Oorlog verdween. Wel waren verschuivingen waar te nemen de visserij werd kleiner of veranderde van

haringvisserij naar kustvisserij. Met name door toedoen van de Duinkerke kapers greep de oorlog diep op het leven van de vissers in.

De 225 bladzijden tellende publicatie is geïllustreerd met veel onbekend materiaal uit de collectie van het 'Genootschap' en zal bij publiek, dat in deze specifieke onderwerpen geïnteresseerd is, in de smaak vallen.

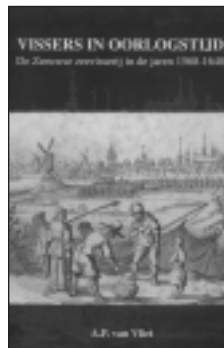
Voor u gelezen door Koos Berlemon:

CROSSING THE BORDER **De Koninklijke Luchtmacht na de val van de Berlijnse Muur** **Erwin van Loo**

Sdu Uitgevers, Den Haag, tel 070 378 98 80, fax 070 378 97 83, www.sdu.nl
ISBN 90 12 09957 9; prijs € 42,50

Een boek van ruim 800 bladzijden dat zich niet een-twee-drie laat uitlezen. Het is prachtig uitgevoerd met veel illustraties, waarvan de meeste in kleur. Het formidabele boek behandelt in drie delen en tien hoofdstukken de geschiedenis van de Koninklijke Luchtmacht na 1989. In het deel "gestroomlijnd naar een nieuwe eeuw", komen de val van de Muur en de organisatie, logistiek en opleidingen van de Koninklijke Luchtmacht aan de orde. In "De pijlers van airpower": jachtvliegtuigen, helikopters grondgebonden luchtverdediging en transportvliegtuigen. In het laatste deel, "Inzet zonder grenzen", worden humanitaire- en vredesmissies besproken. De oorlog op de Balkan en in Kosovo krijgen bijzondere aandacht.

Het boek is een eigentijds naslagwerk dat zijn plaats naast de eerdere grote Klu-uitgaven - "Check the Horizon", over de inzet in voormalig Joegoslavië en "Blazing Skies", over de geleide wapens - zeker verdient!

Bernard van Marken

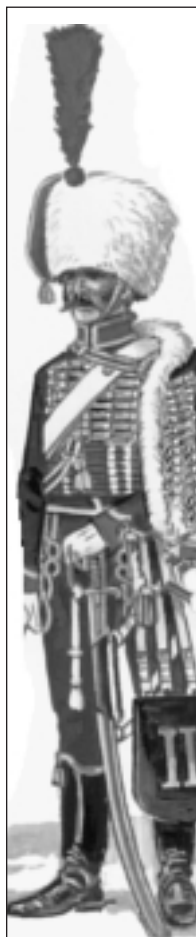
HET 11^E RÉGIMENT DE HUSSARDS **IN DE STAMLIJN VAN DE HUZAREN VAN BOREEL** **Nous devons nous considérer comme ses héritiers (du Régiment de Hussards Hollandais), c'est à lui que nous sommes redevables de voir sur notre étendard les noms glorieux de Strahlsund et d'Austerlitz s'étaler en lettres d'or.**

Fragment uit 'Historique du 11e Régiment de Hussards' (1871)

Met het einde van de Eerste Wereldoorlog begint Frankrijk direct zijn leger aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Ook de huzaren regimenten worden getroffen, zoals het 11e dat definitief in 1919 opgeheven wordt. Het woord definitief is bewust gekozen. In tegenstelling met zijn voorgeschiedenis, die begon in 1793, zal het Regiment niet meer herrijzen. Op de standaard werden trots gevoerd de opschriften, Marengo 1800, Austerlitz 1805, Strahlsund 1807, en Wagram 1809. Afgaande op bovenstaand citaat en de jaartallen op de standaard heeft dit wellicht iets te maken met Nederland en daarover gaat dit verhaal.

De Franse revolutie van 1789 zou een periode inluiden van felle interne conflicten, die vaak militair beslecht werden. Behalve de verliezen waarmee dit gepaard ging verlieten duizenden militairen waaronder alleen al meer dan 4900 officieren het leger. Vervroegd pensioen voor officieren, en emigratie of desertie waren de voornaamste oorzaken.

Zo wensten de overwegend koningsgezinde huzaren regimenten uit het Duits sprekende Elzas-Lotharingen en andere Europese landen geen deel uit te maken van het nieuwe republikeinse leger. Terzijde is het interessant te weten dat bij menig huzaren regiment onder het oude regime de commando voering in het Duits was! Om in de chaos van onderbemande regimenten, vrijkorpsen en dergelijke orde te scheppen werd op 23 juni 1793 in Amboise aan de Loire het 11e Régiment de Hussards opgericht. In dit regiment werden de restanten ingebracht van de voormalige Curassiers Légers, les Hussards de Liberté, les Hommes de la Cavalerie Révolutionnaire, les Cavaliers Jacobins, en vrijwilligers. Na behoorlijk te hebben huisgehouden tegen de royalisten in de Vendée zou het nieuwe regiment vooral in Italië, Spanje en Duitsland worden ingezet. In 1800 onderscheidde het regiment zich bij de slag van Marengo in het Noordwesten van Italië, waar Napoleon een zwaar bevochte overwinning op de Oostenrijkers behaalde. In 1804 werd het regiment omgevormd tot het 29ste Regiment Dragonders om uiteindelijk als het 6e Regiment Lansiers deel te nemen aan de Russische campagne. In het boek 'Huzaren van Boreel' van de overste Arie Rens valt te lezen dat dit

Het huzaar 11e Régiment groot tenue

lansiers regiment overvallen werd door een overmacht van kozakken en dat het toen uit Nederlanders bestaande 11e Régiment de Hussards hen met succes te hulp kwam. Een bijzondere toevalligheid!

De basis van dit 11e Régiment de Hussards van het keizerlijke leger, werd gelegd tijdens de Bataafse Republiek. In het Verdrag van Den Haag van 17 Mei 1795 was opgenomen dat Frankrijk permanent een troepenmacht - op oorlogsterkte uitgerust - van 25000 man in de Republiek zou legeren. En dit nota bene op kosten van de Bataven! Verder was bepaald dat de gezamenlijk opererende Franse en Bataafse troepen onder bevel zouden staan van een Franse generaal. De Bataafse krijgsmacht stond dus van meet af aan in een vazal verhouding tot Frankrijk. Deze verhouding werd gecontinueerd tijdens de periode van het Koninkrijk Holland. In 1810 kwam hieraan een einde met de complete integratie van het Hollandse leger in de Keizerlijke armee. In de tijd van de Bataafse Republiek werd de kwaliteit van de onze Cavalerie en de Rijdende Artillerie door de Fransen gunstig beoordeeld. Meerdere malen

losgekoppeld van het Bataafse leger traden deze eenheden in Frans verband in het buitenland op. Zo verging het ook met het Regiment Bataafse Huzaren, dat geformeerd was uit de vroegere staatse regimenten Van Heeckeren en Timmermans. Een bijzonderheid was dat het regiment opgesplitst tegelijkertijd op meerdere fronten actief was. Zo vochten in de periode 1808-1810

zowel eskadrons in Spanje en in Duitsland als in Oostenrijk tegen steeds wisselende vijandelijke allianties van Engeland, Pruisen, Saksen, Zweden en Rusland. De Franse commandanten gaven in veel gevallen hoog op over de inzet en moed van de Nederlandse cavaleristen. Het beste bewijs daarvan was het regelmatig toekennen van dapperheidsonderscheidingen en promoties.

Zo vormden in 1805 twee eskadrons onder commando van de legendarische luitenant kolonel François Guaita en twee eskadrons Bataafse dragonders samen een cavalerie regiment onder bevel van de kolonel Jean Antoine Collaert. Het regiment was ingedeeld bij het 2^e Legercorps van de latere maarschalk Marmont. Het hele najaar en het begin van de winter van 1805 werd onder zware omstandigheden als gevolg van vroeg ingevallen strenge vorst en veel regen en sneeuw, geopereerd in een gebied dat liep van Zuid Duitsland via de Alpen van Tirol tot aan Neustad in de omgeving van Wenen. De verovering van Ulm zou hierbij één van de bepalende factoren zijn voor de uiteindelijke overwinning op de Austro-Russische legers bij Austerlitz, dat gelegen is op enkele kilometers van het Tsjechische Brno. Het moedige optreden van de Bataafse huzaren rond Ulm en allerlei andere acties tegen de Oostenrijkers leidde ertoe dat Austerlitz 1805 later op de standaard gevoerd zou worden. Dit lijkt verrassend omdat het 2e Legercorps en de Bataafse Huzaren achtergebleven waren ter beveiliging van Wenen. Edoch hun

cruciale en succesvolle ondersteunende rol was mede bepalend voor de uiteindelijke uitslag van Austerlitz. Hierbij werden door 150.000 man aan de Franse kant, waaronder 5.000 man aan Nederlandse eenheden, 700.000 geallieerden uitgeschakeld. De uitkomst was dat Frankrijk een gebied ging controleren dat zich tot de Dalmatische kust uitstreekte! Marmont werd benoemd tot bevelhebber en gouverneur van Dalmatië.

Met de komst in 1806 van Lodewijk Napoleon als koning werd het Regiment Bataafse Huzaren omgedoopt tot het 2e Regiment Huzaren van het Koninkrijk Holland.

In de eerste maanden van 1807 speelden drie eskadrons van het regiment, ingedeeld bij het 8^e legerkorps van Maarschalk Mortier opnieuw een belangrijke rol en wel bij de blokkade van de door Zweden gecontroleerde versterkte stad Stralsund. Deze stad is strategisch gelegen aan de uitgang van de Sund op de Oostzee, ten Zuidwesten van het eiland Bornholm, in wat nu Duitsland is. Terwijl Mortier onder achterlating van een troepenmacht van 4000 man waaronder 120

Hollandse huzaren verder naar het Oosten trok, werden deze achterblijvers door een Zweedse overmacht uiteindelijk toch gedwongen zich terug te trekken ten Westen van de rivier de Peene. De huzaren hadden tijdens deze terugtrekkingsmanoeuvre de nodige schermutselingen met bereden Pruisische partizanen die aangevoerd werden door Schill, waarover hieronder meer. Het is tegen deze achtergrond dat ook Stralsund 1807 later op de

Het 2e Regiment Huzaren van het Koninkrijk Holland 1806

standaard gevoerd zou worden. Interessant is dat Mortier, die voor die tijd de gigantische lengte van 1,95 meter had, op weg naar Oost Pruisen als zijn persoonlijk escorte 25 van onze huzaren met zich mee nam. Naar alle waarschijnlijkheid hebben dus in mei 1807 behalve het 2^e Regiment Kurassiers (stamlijn Huzaren Van Sytzama) ook een sectie van het 2^e Regiment Huzaren deelgenomen aan de slag van Friedland. Bij dit stadje, gelegen in wat nu de Russische enclave is van Kaliningrad werd een Russische krijgsmacht van 148.000 man verslagen. De rol van het Legerkorps van Mortier was om op de linker vleugel de vluchtweg voor de Russen naar Koningsberg (Kaliningrad) te blokkeren.

Begin 1809 zou volgens Franse bronnen opnieuw een deel van het regiment bij Stralsund actief zijn. Door een geconcentreerde schijnaanval op de hoofdboort konden Franse genisten een andere poort forceren. Vervolgens penetreerden de Hollandse huzaren als eersten de stad en voerden felle charges uit tegen de in het garnizoen gelegde Brandenburgse huzaren. Deze laatsten werden aangevoerd door de ondertussen officieel tot Pruisisch majoor benoemde Schill. In de hitte van de strijd werd Schill gedood door sabel slag van een 'obscur Hollandais, malheureusement resté inconnu' De Brandenburgse huzaren sloegen in grote wanorde op de vlucht. De verovering van Stralsund was voor Napoleon van groot strategisch belang omdat hiermee definitief de weg voor de Engelsen afgesloten werd om direct in te kunnen grijpen in Pruisen en Oost Europa. Bij dit Franse verhaal moet evenwel een vraagteken gezet worden want het 2^e Regiment Huzaren was in die zelfde tijd in actie op Zuid-Beveland! Nederlandse bronnen stellen dat niet de huzaren maar dat ons 2^e Regiment Kurassiers in realiteit de moedige cavaleristen waren! Curieus is verder dat volgens officiële Franse bron

eskadrons van het 2^e Regiment Huzaren vanuit Zeeland naar Duitsland vertrokken en op 21 Mei en 6 Juli 1809 deelnamen aan de veldslagen van Essling en Wagram. Zeker is dat bij Essling de Division hollandaise, onder bevel van de generaal Gratien in reserve aanwezig was. Daarvan maakte deel uit drie eskadrons van het 2e Regiment Kurassiers maar geen huzaren eskadrons.

Op 18 Augustus 1810 werd het decreet van Napoleon van kracht waarmee de incorporatie van het Hollandse leger in het Franse leger een feit werd. In dit decreet valt te lezen dat het 2e Regiment Huzaren het nummer gaat dragen van het 11e Régiment de Hussards, een heroprichting van het in 1804 opgeheven regiment. Een saillant detail is om in dit decreet te kunnen lezen dat de twee Hollandse cavalerie regimenten 11e Hussards en de 14e Cuirassiers (voorheen het 2e Regiment Kurassiers) met onmiddellijke ingang ten laste van Frankrijk kwamen en dat zij gevoed, onderhouden en geadministreerd zouden worden volgens de Franse reglementen. Verrassend modern is verder dat voor de eenheden die achterbleven in Holland een supplement op de soldij wordt betaald vanwege de hogere kosten van de eerste levensbehoeften!

Op 30 Juni 1811 werd de nieuwe standaard (model 1804) met adelaar uitgereikt. De verdere geschiedenis in de context van Nederland is bekend, de dramatische campagne in Rusland (1812) waarbij een restant van 79 man terugkwam onder een verlies van ruim 700 man.

De standaard ging waarschijnlijk op 29 November verloren aan de Berezina. Aanwijzing is hiervoor de in de Hermitage te Sint-Petersburg aanwezige adelaar waarop de sporen van de bevestiging van het cijfer 11 voorkomen.

Na de slag van Leipzig (1813) werd in 1814 het regiment ontbonden om vervolgens

onder de Bourbons in 1815 opgeheven te worden.

Bijna 50 jaar later, als een Phoenix, maar dit keer echt voor de laatste maal werd het regiment na de Frans-Duitse oorlog in 1872 heropgericht. Dit gebeurde door samenvoeging van een aantal eskadrons van bestaande huzaren en jager regimenten, om vervolgens dienst te gaan doen in Algerije en Tunesië. Frankrijk was definitief een republiek (de IIIe Republiek) en besloten werd om het leger van nieuwe regimentsvaandels te voorzien. In een brief Van de Minister van Oorlog aan zijn legercorps commandanten vroeg hij hen te komen, na advies van hun regimentscommandanten, met voorstellen van welke opschriften met een maximum van vier op de nieuwe vaandels en standaarden zouden moeten worden aangebracht.

De kolonel commandant van het 11e Hussards schreef zijn generaal het volgende:

Marango 1800, Austerlitz 1805, Stralsund 1807, Wagram 1809

Le colonel commandant le 11e Hussards a l'honneur de rendre compte que les noms

donnés

ci-dessus sont très bien choisis pour indiquer les batailles dans lesquelles l'ancien

11e Hussards s'est plus illustré.

Le colonel Bonie

Dat Wagram 1809 opgevoerd werd kan niet aan de Hollanders toegeschreven worden.

Het ligt eerder voor de hand te denken dat de bij het 11e regiment ingebrachte eskadrons, behorende tot de 1e, 3e en 8e Hussards de aanleiding is geweest. Deze drie regimenten werden ook onderscheiden met het opschrift Wagram 1809 op hun standaarden.

Op de '14e Juillet' 1880, op de Vlakte van Longchamp ten Westen van Parijs werden de nieuwe vaandels en standaarden uitgereikt. Precies 39 jaar later, op de Champs Elysées zouden zij opnieuw geschouwd worden om daarmee het einde van de 1e Wereldoorlog te markeren. Voor de standaard van het 11e Régiment des Hussards was het nu definitief voor het laatst, om ten slotte in 1953 in de collectie van het Musée d'Armée te worden opgenomen.

Het is duidelijk dat de drie perioden dat het 11e Régiment de Hussards operationeel was geen enkele 'bloed' relatie bestaan heeft. Daar staat echter tegenover dat de esprit van het 'laatste' 11e Régiment de Hussards in belangrijke mate bepaald werd door de trots op wat Hollandse huzaren ooit aan het begin van de 19e eeuw hadden gepresteerd.

Bronnen:

- o Les Hussards et la France, André Corvisier, Editions Complexe 1993
- o Historique du 11e Régiment de Hussards, Lieutenant de Lassus, Jules Céas et Fils, 1890
- o Historique Sommaire du 11e Hussards, J.J. Michel-Bechet, 1913
- o Historique des Régiments de Hussards, Raoul Dupuy, Librairie Militaire Ed. Dubois 1893
- o L'Épopée napoléonienne, les grandes batailles, Jean Tranié, Editions Tallandier, 1999
- o La Campagne de 1805 en Allemagne, P.C. Alombart & J. Colin, Editions Historiques Teissèdre, 2002
- o Précis historique de la campagne faite en 1807 dans la Poméranie Suédoise, Vigier, F. Chapoulaud, 1825
- o Austerlitz, Maréchal Juin, Editions de Minuit 1809 de Ratisbonne à Znaïm, E. Buat, Librairie Militaire R. Chapelot & Cie, 1909
- o Les Aigles et les étendards des régiments de Hussards (1804-1815), Pierre Charrie, Vivat Hussar, 1967
- o Mededelingen Département des Emblèmes du Musée d'Armée, 2003
- o Historische documentatie uit de collectie van de Service Historique de l'Armée de Terre, 2004

DE FRANS-DUITSE OORLOG IN PERSPECTIEF

Inleiding

De Frans-Duitse oorlog van 1870 -1871 heeft in het verleden vele pennen in beweging gebracht, maar de aandacht ervoor is later overschaduwed door de aandacht voor de twee wereldoorlogen. Hieronder zullen de oorlog en de voornaamste gevolgen opnieuw in grote lijnen worden beschreven. Daarbij zal nader worden ingegaan op een aantal weinig bekende details. De vraag zal aan de orde komen in hoeverre de gebeurtenissen van de oorlog geacht moeten worden actuele betekenis te hebben en in hoeverre een nieuw tijdperk zich met deze oorlog heeft aangekondigd. Daarnaast zal in het kort aandacht worden geschonken aan de betekenis die de oorlog voor Nederland heeft gehad.

Positie van Pruisen en Frankrijk in de negentiende eeuw

Pruisen behoorde in de negentiende eeuw tot de conservatieve monarchieën, waar handhaving van de conservatieve orde voorop stond. Het kende een democratisch - in 1870 op basis van algemeen mannenkiesrecht - gekozen volksvertegenwoordiging, maar deze werd niet méér politieke invloed gegund dan nodig was om de steun van de burgerij niet te verliezen ⁽¹⁾. Het land was in de eerste decennia van de negentiende eeuw een belangrijke, doch niet een dominerende mogendheid, maar na de komst van Bismarck in 1862 kwam hierin verandering; het groeide toen uit tot een van de machtigste landen van het Europese continent, dat met name in de in 1866 opgerichte Noord-Duitse bond een dominerende rol speelde.

Frankrijk was sinds het aan de macht komen in 1848 - aanvankelijk als president, later als keizer - van Napoleon III een monarchale dictatuur, waar het keizerlijk bewind zich beriep op de idealen van de Franse revolutie. Het land kende weliswaar een volksvertegenwoordiging, maar deze had een beperkte invloed en moest tot op zekere hoogte als een schijndemocratie worden aangemerkt. De keizer kon hier van de volksgunst verzekerd zijn, zolang aan de

nationale sentimenten van de massa genoegdoening werd verschaft. Zijn macht en prestige hebben in 1866 wel ernstig geleden als gevolg van het feit dat hij toen naliel in te grijpen in de oorlog tussen Pruisen en Oostenrijk ⁽²⁾.

Internationale situatie

Internationaal werd Europa in de eerste helft van de negentiende eeuw beheerst door de afspraken van het Congres van Wenen van 1814. De vijf grote mogendheden (Oostenrijk-Hongarije, Groot Brittannië, Rusland, Pruisen en Frankrijk) namen een zekere verantwoordelijkheid op zich om internationale problemen te regelen. Het aantal bondgenootschappen of allianties was aanvankelijk gering. Voor zover zij in het leven zijn geroepen - men denke aan de Heilige Alliantie en de Quadruple of Grote Alliantie van 1815 - hebben zij vaak slechts betrekkelijk kort gefunctioneerd. Nieuw was dat de grote mogendheden elkaar toezeggingen deden om elkaar bij revolutionaire woelingen steun te verlenen ⁽³⁾. Deze toezeggingen zijn na verloop van tijd echter ook een breukpunt geworden, want in Groot Brittannië en Frankrijk was men weinig geneigd om steun te verlenen aan de bestrijding van liberale bewegingen, die een

bedreiging konden vormen voor de regimes in Pruisen, Oostenrijk of Rusland.

In de jaren zestig van de negentiende eeuw ontstond een nieuw type alliantie, waarin twee of meer landen elkaar hulp toezegden, indien een van hen door een derde werd aangevallen of waarbij een van de verdragssluitende mogendheden beloofde neutraal te blijven bij een gewapend conflict van de ander (of anderen) met een derde mogendheid. Het aantal van dit soort allianties is in de laatste decennia van de negentiende eeuw sterk toegenomen ⁽⁴⁾.

Aanleiding en oorzaken van de Frans-Duitse oorlog

De aanleiding tot de Frans-Duitse oorlog is bekend, maar hierop zal niettemin worden ingegaan om een aantal weinig bekende doch opvallende details onder de aandacht te brengen. Sinds 1868 was de Spaanse troon, nadat de laatste koningin van Spanje, Isabella II, naar Frankrijk was gevlucht, vacant. In Frankrijk voelde Napoleon III een nauwe betrokkenheid bij de opvolging van de Spaanse vorstin; hij maakte er geen geheim van dat hij de jongste zoon van Isabella, Alfonso, als troonopvolger wenste. Het probleem heeft ook in Pruisen de aandacht getrokken. Hier werd de mogelijkheid ter sprake gebracht dat een lid van de Hohenzollern dynastie, Leopold von Hohenzollern Sigmaringen, een neef van koning Wilhelm I van Pruisen - aanspraak op de Spaanse troon zou maken. Toen dit in februari 1869 in Parijs bekend werd, werd hierop meteen scherp en vijandig gereageerd, want het werd ongewenst geacht dat Frankrijk in het Oosten en het Zuiden zou grenzen aan landen die in een soort personele unie met elkaar waren verbonden. De Franse gezant in Berlijn, Vincent Benedetti, werd voor overleg teruggeroepen en keerde korte tijd later terug met een protest tegen de kandidatuur. Hoewel hierna zowel Leopold als koning

Audiëntie van de Franse gezant Benedetti bij Wilhelm I in Ems in 1870

Wilhelm, die de kandidatuur van Leopold zou moeten goedkeuren, lieten weten in wezen weinig geïnteresseerd te zijn in de Spaanse troon, werd formeel de aanspraak hierop niet opgegeven ⁽⁵⁾. In maart 1870 vestigde Bismarck opnieuw de aandacht op de problematiek en zette in een uitvoerig memorandum uiteen dat de belangen van Pruisen en Duitsland ten zeerste gediend zouden zijn met het bestijgen van de Spaanse troon door een Duitse vorst. Er volgde een uitvoerige correspondentie tussen met name Bismarck, koning Wilhelm, prins Leopold von Hohenzollern, diens vader prins Karl Anton von Hohenzollern, kroonprins Friedrich Wilhelm, enkele Spaanse en Pruisische autoriteiten alsmede verscheidene Pruisische diplomaten in resp. Dresden, Parijs, Madrid en Londen. Een deel van de correspondentie is lange tijd geheim gehouden, omdat hieruit onjuistheden in uitspraken van Bismarck zouden kunnen worden afgeleid. Uiteindelijk zijn de documenten na de Tweede Wereldoorlog rond 1955 in Engelse vertaling toch gepubliceerd ⁽⁶⁾.

Onder de talrijke telegrammen viel met name een telegram op, dat kroonprins Friedrich Wilhelm 11 juli 1870 aan Bismarck stuurde. Hij wees Bismarck er hierin op dat de situatie zo dreigend was geworden dat de mogelijkheid van een

algemene Europese oorlog en een rechtstreeks conflict tussen Frankrijk en Pruisen niet langer uitgesloten was. Hij drong er bij Bismarck op aan dat de aanspraak op de Spaanse troon zou worden opgegeven ten einde het oorlogsgevaar af te wenden ⁽⁷⁾.

De dag daarop scheen het probleem opgelost. Nadat prins Karl Anton met koning Wilhelm schriftelijk had overlegd en daarbij had gewezen op het belang de vrede te handhaven, werd aan twee dagbladen, de Schwäbische Merkur in Stuttgart en de Augsburger Allgemeine Zeitung bericht dat de kandidatuur voor de Spaanse troon werd opgegeven. Men wenste niet dat een onbeduidende twist tussen twee landen een voorwendsel voor een oorlog zou worden. Op 13 juli vond daarop het vaak beschreven incident in Bad Ems plaats, waarbij koning Wilhelm tijdens een wandeling in de Kurgarten weigerde Benedetti principieel toe te zeggen dat hij geen toestemming zou geven aan Leopold om de Spaanse troon te aanvaarden, indien deze hem mocht worden aangeboden. Het telegram van de koning, dat via zijn "Geheimrat" Abeken aan Bismarck werd gezonden, is door de laatstgenoemde verkort en verscherpt naar de Europese hoofdsteden gestuurd (dit was de zg. Emser Depesche) en dit was vervolgens aanleiding voor Napoleon III tegen Pruisen ten strijde te trekken. Zijn formele oorlogsverklaring is 19 juli in de Duitse Rijksdag voorgelezen en werd daar "mit Jubel aufgenommen" ⁽⁸⁾.

Over de werkelijke oorzaken van de oorlog kunnen we kort zijn. Zij kwamen hierop neer dat Bismarck zich in de voorgaande jaren het ongenoegen van veel Fransen op de hals had gehaald door te verhinderen dat België, Luxemburg en enkele kleine Duitse staten door Frankrijk zouden worden ingelijfd, terwijl tegelijkertijd de Duitse staten ten Noorden van de Main onder Pruisische leiding in de Noord-Duitse Bond

werden verenigd. Anderzijds was het geen geheim dat Bismarck een oorlog met Frankrijk wenste, omdat hij dat als een geschikt middel beschouwde om de Zuid-Duitse staten met de Noord-Duitse Bond te verenigen.

Verloop van de oorlog

De krijgsverrichtingen in de oorlog zijn vele malen beschreven. Hier kan worden volstaan met de mededeling dat het Franse leger na een bescheiden succesje bij Saarbrücken, aanvankelijk in de Elzas en vervolgens verder in Frankrijk een groot aantal nederlagen moest incasseren. Op 1 september vond de slag bij Sedan plaats, waarbij het Franse leger werd verslagen en vervolgens capituleerde. Napoleon III werd door de Duitsers krijgsgevangen gemaakt en vervolgens door de Fransen afgezet. Op 4 september werd de derde Franse republiek met een voorlopige regering van Nationale Eenheid uitgeroepen. Tot Bismarcks teleurstelling was deze niet bereid een wapenstilstand te sluiten, zodat de oorlog weer werd voortgezet. Bismarck heeft hierna verscheidene malen gepoogd de voorlopige regering te doen vervangen door een regering die bereid was te onderhandelen over een vredesakkoord. Twee maal bood hij aan het keizerrijk te helpen herstellen om met de heersers hiervan vredesonderhandelingen te beginnen ⁽⁹⁾ en twee maal heeft hij de gedachte geopperd om met Duitse steun verkiezingen in Frankrijk te doen houden. Op basis van de resultaten hiervan zou een nieuwe volksvertegenwoordiging kunnen worden bijeengeroepen. Deze zou dan kunnen besluiten een regering te vormen die over vrede wilde onderhandelen ⁽¹⁰⁾. Alle pogingen van Bismarck om de voorlopige regering van Nationale Eenheid te vervangen leden echter schipbreuk. Zijn optreden lijkt echter 45 jaar later, in de Eerste Wereldoorlog, het Duitse opperbevel en de Duitse rijks-

kanselier bij de strijd aan het oostfront tot voorbeeld te hebben gediend. Volgens Sebastian Haffner hebben de Duitsers in april 1917 contact opgenomen met de leider van de bolsjewieken, Lenin, die anders dan de zittende Russische regering, bereid was met de Duitsers over vrede te onderhandelen. Lenin is toen door de Duitsers vanuit Zwitserland naar St. Petersburg vervoerd en van de nodige financiële middelen voorzien om de macht over te kunnen nemen ⁽¹¹⁾.

Omdat na de slag bij Sedan de Duitsers opnieuw op basis van Von Moltke's sinds jaren gehuldigde uitgangspunt "getrennt marschieren und vereint schlagen" de nodige overwinningen wisten te behalen, week een deel van de nieuwe voorlopige regering uit naar Tours en later naar Bordeaux, waar ook de Assemblée Nationale bijeenkwam. Geleidelijk slaagden de Duitsers er daarbij in het gebied rond Parijs onder controle te krijgen en in oktober konden zij zelfs hun hoofdkwartier naar Versailles verplaatsen. Parijs, dat vanuit een aantal forten rond de stad werd verdedigd, raakte zodanig geïsoleerd, dat hier in de laatste maanden van 1870 een hongersnood uitbrak. Nadat rond de jaarwisseling een bombardement op de stad was uitgevoerd, werd het half januari 1871 duidelijk dat verdere tegenstand tegen de Duitsers geen zin meer had. Op 26 januari 1871 is een wapenstilstand gesloten ⁽¹²⁾ en vervolgens is op 26 februari na taaie onderhandelingen overeenstemming bereikt over een voorlopig vredesakkoord. Op 10 mei 1871 hebben de landen bij het verdrag van Frankfurt definitief vrede gesloten. Daarbij zijn de Elzas en het Noord-Oostelijk deel van Lotharingen aan Duitsland afgestaan. Bovendien verplichtte Frankrijk zich een oorlogsschuld van vijf miljard Francs volgens een bepaald betalingschema te betalen; zolang de schuld niet volledig zou zijn voldaan, zou een aantal departementen

in Oost-Frankrijk door Duitse troepen worden bezet.

Oorzaken van de Franse nederlaag

De oorzaken van de Franse nederlaag zijn gedetailleerd beschreven door Geoffrey Wawro in zijn recente studie "The Franco-Prussian war" ⁽¹³⁾. Als voornaamste oorzaken kunnen hier worden genoemd de slechte organisatie van het Franse leger, waardoor veel op het laatste moment moest worden geïmproviseerd en een misrekening van Napoleon III wat betreft de houding van de Zuid-Duitse staten Beieren, Baden en Württemberg tegenover Pruisen in geval van een gewapend conflict met Frankrijk. Napoleon III had verondersteld dat deze staten bij een oorlog neutraal zouden blijven, maar zij bleken zich bij in het geheim met Pruisen gesloten "Schutz- und Trutz Bündnisse" verplicht te hebben Pruisen militair te steunen ⁽¹⁴⁾. Op grond hiervan werden de legers van deze staten bij de strijd ingezet en konden in totaal 1 021 000 man (inclusief reservetroepen) aan Duitse zijde op de been gebracht worden ⁽¹⁵⁾. Aan Franse zijde had men daartegenover de beschikking over een leger van volgens sommigen 330 000 man ⁽¹⁶⁾, volgens anderen 400 000 man ⁽¹⁷⁾. Steun van Oostenrijk, Italië en Denemarken, waarop de Franse regering stilzwijgend had gerekend, werd niet verleend.

Aan de bewapening van de Fransen kan de nederlaag niet worden toegeschreven. Zij beschikten in het algemeen over moderne wapens van goede kwaliteit. Hiertoe behoorden de indertijd bekende Chassepot geweren, terwijl de Duitsers de beschikking hadden over enigszins verouderde "Zündnadelgewehre" ⁽¹⁸⁾.

Duitse eenwording

Bismarck heeft op 18 januari 1871 in Versailles het Duitse keizerrijk laten uitroepen. In feite werd hiermee een

Standbeeld van koning (later keizer) Wilhelm I in de Kurgarten in Ems.

vorstenbond onder Pruisische leiding gecreëerd. De voornaamste reden om Versailles uit te kiezen voor het stichten van het keizerrijk was dat dit voor Duitsers een neutrale plaats was. Hiermee werd voorkomen dat, indien de uitroeping van het keizerrijk in een Duitse staat zou hebben plaats gevonden, de vorsten van de andere staten zich achtergesteld zouden voelen bij de vorst van de staat, waar het keizerrijk zou zijn gesticht. De zaak lag gevoelig, want de vorsten van met name de Zuid-Duitse staten waren weinig ingenomen met de opname van hun rijk in het Duitse keizerrijk⁽¹⁹⁾. Een ander motief om het Duitse keizerrijk in Versailles uit te roepen kan de wens zijn geweest om de Fransen op deze wijze te vernederen⁽²⁰⁾.

De Franse oorlogsschuld

De betaling van de Franse oorlogsschuld aan de Duitsers heeft, nadat het vredesverdrag was gesloten, versneld plaats gevonden omdat de Duitse bezetting van de

Franse departementen herhaaldelijk aanleiding gaf tot incidenten. Na onderhandelingen tussen president Adolph Thiers en de Duitse gezant in Parijs, graaf Arnim, werd op 29 juni 1872 een akkoord gesloten dat voorzag in vervroegde betaling van de schuld en versnelde terugtrekking van de Duitse bezettingstroepen. Nadat in maart 1873 een tweede akkoord hierover was gesloten, heeft in het najaar van 1873 de laatste betaling plaats gevonden⁽²¹⁾. Dit leidde tot een zekere ontspanning in de Frans-Duitse betrekkingen. Bismarck uitte in een persoonlijk telegram aan Thiers zijn erkentelijkheid en voldoening over de snelle betaling⁽²²⁾. Hem was er veel aan gelegen te komen tot een verzoening met de Fransen. In Duitsland is er nadien blijkens toespraken op herdenkingsbijeenkomsten op 2 september, "Sedandag", dat vele decennia een nationale feestdag in Duitsland is geweest, op gewezen dat Frankrijk en Duitsland na de vroegere Napoleontische aanvalsoorlogen met de nu gevoerde oorlog historisch min of meer een gelijkwaardige positie in Europa innamen en quitte zouden staan. Zij zouden voortaan vreedzaam naast elkaar kunnen bestaan⁽²³⁾. Deze visie is in Frankrijk niet gehuldigd. Het verlies van de Elzas en een deel van Lotharingen heeft de Fransen voortdurend met wrok en rancunes jegens de Duitsers vervuld⁽²⁴⁾. De miskennis van de Franse gevoelens jegens Duitsland door het Duitse bestuur heeft de kiem van een nieuw conflict in zich gedragen en na de Eerste Wereldoorlog zijn deze gebieden dan ook weer teruggegeven aan Frankrijk. Opmerkelijk in dit verband is nog dat de Frans-Duitse grens van vóór 1919 over een vrij grote afstand nog steeds fysiek zichtbaar is in de vorm van een met bomen omzoomde weg. Voorts is de vroegere grensplaats op de Col du Bonhomme tot op heden als zodanig herkenbaar, al is de slagboom verwijderd. Een gedenksteen hier herinnert aan een op 8

september 1914 geleverde slag tussen Franse en Duitse legeronderdelen.

Betekenis van de oorlog voor Nederland

Het uitbreken van de Frans-Duitse oorlog is voor de Nederlandse regering - het kabinet van Bosse Fock - aanleiding geweest een aantal maatregelen te nemen om de neutraliteit te handhaven. Zo werd bij K.B. van 19 juli 1870 de mobilisatie van de "nationale militia" bevolen en bij twee Koninklijke Besluiten van 24 juli 1870 werden, nadat kort daarvoor bij wet daartoe machtiging was verleend, de uit- en doorvoer van paarden resp. ammunitie en buskruit verboden. Een neutraliteitsproclamatie, zoals die in 1904 (naar aanleiding van de Russisch-Japanse oorlog) alsmede in 1914 en 1939 werd tot stand gebracht, werd niet uitgevaardigd. Bij het uitbreken van de vijandelijkheden is wel geconstateerd dat op materieelgebied ernstige tekorten bestonden en dat de training van de troepen veel te wensen overliet. De minister van oorlog, J.J. van Mulken, is in dit verband in 1871 in de Tweede Kamer ten val gebracht ⁽²⁵⁾. Na de oorlog werd ertoe overgegaan verdedigingswerken te bouwen om weerstand te kunnen bieden tegen aanvallen uit zowel het Zuiden als het Oosten en het Westen. Op de bouw hiervan is van Belgische, Duitse en Britse zijde wel gepoogd invloed uit te oefenen, omdat deze landen hun belangen wilden veilig stellen voor het geval Nederland in een oorlog zou worden betrokken ⁽²⁶⁾.

In economisch opzicht zijn de gevolgen van de oorlog, met name de eenwording van Duitsland, voor Nederland over het algemeen gunstig geweest. Duitsland werd op het Europese vasteland een hegemonale macht, die Frankrijk als zodanig verdrong en die zijn zware industrie nu in versneld tempo tot ontwikkeling kon brengen. Uit verschillende publicaties blijkt dat de transportsector in Nederland hiervan in

belangrijke mate profiteerde ⁽²⁷⁾. Daarnaast heeft de met een monetaire harmonisatie verband houdende invoering van de gouden standaard in het verenigde Duitsland in Nederland (en andere landen) navolging ondervonden. De kapitaalmobiliteit in Europa en daarmee de economische ontwikkeling in dit werelddeel is hiermee sterk bevorderd, hetgeen voor voornamelijk de dienstensector gunstige gevolgen heeft gehad. Anderzijds heeft de oorlog de prijzen van een aantal grondstoffen zoals metalen en steenkool sterk doen stijgen, hetgeen voor bepaalde industrieën nadelige gevolgen heeft gehad ⁽²⁸⁾. Verder heeft de uitbreiding en verbetering van de landmacht na 1871 nauwelijks een gunstig effect gehad op de ontwikkeling van de Nederlandse industrie in de laatste decennia van de negentiende eeuw ⁽²⁹⁾.

Slotbeschouwing

a. Politieke aspecten

Bij een globale beschouwing lijken aanleiding en oorzaken van de oorlog wat aard en inhoud betreft geen enkele actuele betekenis meer te hebben. Uit enkele details in de correspondentie vóór het uitbreken der vijandelijkheden valt echter af te leiden dat zich een nieuw tijdperk aankondigde door

- de waarschuwing voor het uitbreken van een *algemene Europese oorlog*. Deze zal zijn ingegeven door het ontstaan van het hierboven vermelde nieuwe soort bondgenootschappen, waarvan de lidstaten elkaar steun toezegden voor het geval een van hen door een derde zou worden aangevallen;
- de opmerking dat een onbeduidend incident - in feite een prestigeaangelegenheid - niet tot het uitbreken van een oorlog behoort te leiden. Dit zal zijn ingegeven door de afschrikwekkende werking, die de toen beschikbare wapens toch al hadden.

Opvallend is verder de geestdriftige reactie geweest in de Rijksdag op 19 juli 1870 naar aanleiding van de Franse oorlogsverklaring. Juist van een parlement mag worden verwacht dat het zich tegenover een gewapend conflict terughoudend zal opstellen ⁽³⁰⁾. Er bestaan wel de nodige voorbeelden van landen met een parlementaire democratie, die een gewapend conflict met een vreemde mogendheid niet uit de weg gingen, maar het enthousiasme om een oorlog te beginnen zoals in de Noord-Duitse Rijksdag in 1870 werd getoond, heeft bij het uitbreken van latere oorlogen zelden of nooit bestaan.

b. Militaire aspecten

Het wapenarsenaal dat in de oorlog beschikbaar was, vertoonde meer gelijkenis met het wapenarsenaal dat men in vorige oorlogen had, dan met het wapenarsenaal dat in latere oorlogen, met name de Eerste Wereldoorlog, beschikbaar was. Bij de mening van sommige historici, dat de Frans-Duitse oorlog een strijd van de moderne techniek was, "ein Volkskrieg, der die Schrecken des ungebändigten totalen Krieges des 20. Jahrhunderts bereits vorausnahmen liess" ⁽³¹⁾ kan men een vraagteken plaatsen. Massavernietigingswapens zoals chemische en biologische strijdmiddelen waren nog niet beschikbaar, de militaire luchtvaart, tanks en pantservoertuigen, bestonden nog niet. Gevechtsdoctrines (voor zover men daar toen van kon spreken), waarin wapens centraal stonden, zullen tamelijk weinig verschild hebben van die in vorige oorlogen. Uit logistiek oogpunt was er wel een belangrijk verschil met voorgaande, met name Napoleontische oorlogen als gevolg van de komst van de spoorwegen. Hierbij moet bedacht worden dat het voordeel van spoorwegen zich manifesteert bij het gebruik daarvan op eigen en niet op vijandelijk grondgebied. Aan Duitse zijde

Prent "oorlog en vrede" gemaakt in 1872 door Joseph Wolf na een bezoek aan de slagvelden.

heeft men althans in Duitsland van de nieuwe transportmogelijkheid een optimaal gebruik weten te maken. Von Moltke had een speciale spoorwegsectie in zijn staf gecreëerd, die zorgde voor ondersteuning van de troepenbewegingen op Duits grondgebied. Gebruik van de spoorwegen op vijandelijk grondgebied bleek, zoals de Duitsers moesten ervaren, niet of slechts in beperkte mate mogelijk als gevolg van tegenwerking door de plaatselijke bevolking ⁽³²⁾. Het Franse leger heeft trouwens ook weinig voordeel gehad van de transportmogelijkheden per spoor. Men werd daar mede gehinderd door de omstandigheid dat de spoorwegen werden geëxploiteerd door een groot aantal maatschappijen, die niet of nauwelijks met elkaar samenwerkten ⁽³³⁾.

c. Gevolgen voor Nederland
De neutraliteit van Nederland is tijdens de oorlog door de belligerenten ten volle gerespecteerd. De Nederlandse regering is er vermoedelijk van overtuigd geweest dat, mits geen aanstoot zou worden gegeven, men weinig bevreesd behoefde te zijn dat Nederlands grondgebied niet zou worden ontzien. Na het einde van de oorlog is het

neutraliteits- of zelfstandigheidsbeleid nog bijna zeven decennia gehandhaafd. Ondanks het feit dat Nederland na de Tweede Wereldoorlog in bondgenootschappelijk verband met tal van landen is gaan samenwerken, heeft dit beleid heden ten dage incidenteel hier en daar nog wel sporen nagelaten⁽³⁴⁾.

Noten

- ¹ J. van Osta, *De Europese monarchie in de negentiende eeuw*, p. 24 en 31, Alphen aan den Rijn 1982
- ² J. van Osta o.c. p. 23
- ³ C.B. Wels, *Vier eeuwen bondgenootschappen en coalities*, *Atlantisch Perspectief* 1993, p. 14
- ⁴ C.B. Wels, *ibidem* p. 15
- ⁵ D. Wetzel, *A duel of giants: Bismarck, Napoleon III and the origins of the Franco-Prussian war*, Madison (USA)/London (UK) 2001
- ⁶ G. Bonnin, *Bismarck and the Hohenzollern candidature for the Spanish throne. The documents in the German diplomatic archives*, London z.j.
- ⁷ G. Bonnin o.c. p. 247
- ⁸ Brockhaus' *Konversations-Lexikon* deel 5, p. 6 Leipzig 1901
- ⁹ Geoffrey Wawro, *The Franco-Prussian war*, p. 240 en 244, Cambridge 2003
- ¹⁰ Geoffrey Wawro o.c. p. 254
- ¹¹ Sebastian Haffner, *Het duivelspact*, p. 14-18, Haarlem 1989
- ¹² Geoffrey Wawro o.c. p. 298
- ¹³ Geoffrey Wawro o.c. p. 41 e.v.
- ¹⁴ Golo Mann, *Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*, p. 373, Frankfurt am Main 1973
- ¹⁵ Brockhaus' *Konversations-Lexikon* deel 5, p. 6 Leipzig 1901
- ¹⁶ Brockhaus' *Konversations-Lexikon* deel 5, p. 6-7, Leipzig 1901
- ¹⁷ Geoffrey Wawro, o.c. p. 47
- ¹⁸ Geoffrey Wawro, o.c. p. 52
- ¹⁹ A. Alberts, *Op weg naar het zoveelste Reich*, p. 61, Amsterdam 1990
- ²⁰ Geoffrey Wawro, o.c. p. 282
- ²¹ Pierre Milza, *Les relations internationales de 1871 à 1914*, p. 16, Parijs 1996
- ²² Pierre Milza, o.c. p. 16
- ²³ Werner Freiherr von Rheinbaben, *Viermal Deutschland 1895-1954*, p. 18, Berlijn 1954
- ²⁴ verg. o.a. Jules Verne, *Eldorado en het monsterkanon van Staalstad*, p. 78, Amsterdam/Brussel, 1956
- ²⁵ P.J. Oud en J. Bosmans, *Honderd jaren*, p. 71, Assen 1979
- ²⁶ P.B.R. de Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht*, p. 13-14, Den Haag 1998.
- ²⁷ P. Beishuizen, *De bedrijfsreclame in de laatste honderd jaar*, in: G. van Dijk (red.), *Honderd Jaar, Eeuwboek 1828-1928 bij het eeuwfeest der firma C.J. van Houten en zn.* Den Haag 1928 en: J. Barendregt en T. Langenhuyzen, *Ondernemend in risico, Nationale Nederlanden 1845-1995*, p. 26, Amsterdam 1995
- ²⁸ J. Luiten van Zanden en A. van Riel, *Nederland 1780-1914*, p. 329-330, Amsterdam 2000
- ²⁹ P.B.R. de Geus o.c. p. 73
- ³⁰ C. Schuyt, *Geweld wint weer terrein op democratie*, *De Volkskrant* 8 mei 2002
- ³¹ H. Schulze, *Kleine deutsche Geschichte*, p. 120, München 2002
- ³² Geoffrey Wawro o.c. p. 280
- ³³ Geoffrey Wawro o.c. p. 48-49. Een pregnant voorbeeld van het voordeel van het gebruik van spoorwegen vindt men aan het begin van de Eerste Wereldoorlog bij de slag bij Tannenberg. Het eerste legerkorps van het 8e Duitse leger werd toen plotseling met hoge snelheid per spoor verplaatst naar het front van het tweede Russische leger en wist dit met een verrassingsaanval te verslaan. Verg. *Doctrinecommissie van de KL, Landmacht/Militaire doctrine*, p. 95, Den Haag 1996
- ³⁴ M.P.C.M. van Schendelen, *Nederland als 'safe haven' voor handel en ethiek*, *De Volkskrant*, 30.4.2002

MENNO VAN COEHOORN

Op 17 maart 2004 was het driehonderd jaar geleden dat Menno van Coehoorn, Nederlands belangrijkste vestingbouwer, overleed. De Stichting Menno van Coehoorn, die sinds 1932 ijvert voor het behoud van voormalige verdedigingswerken, herdacht deze gebeurtenis in de Friese plaats Wijckel met een kranslegging bij Coehoorn's praalgraf in de Hervormde Kerk. De dag werd muzikaal opgeluisterd door de Johan Willem Friso kapel.

Het eerbetoon vormde het startschot voor een actie om dit unieke monument, dat door de kinderen van Menno van Coehoorn is opgericht, te restaureren. Hiertoe is de Stichting Praalgraf Menno baron van Coehoorn opgericht. Zie voor nadere informatie: www.praalgraf.nl

Tevens werd die dag het eerste exemplaar van de biografie, Menno van Coehoorn 1641-1704. Vestingbouwer-belegeraar-infanterist, van de hand van historicus Joep van Hoof (medewerker Instituut voor Militaire Geschiedenis en Marsbestuurslid/correspondent) aangeboden aan de burgemeester van Gaasterlân-Sleat.

De herdenking van het sterfjaar van Menno van Coehoorn is voor het Nederlands Vestingmuseum te Naarden reden om een tentoonstelling aan hem te wijden. Deze is te bezoeken van vrijdag 2 juli tot en met zondag 31 oktober a.s.

www.vestingmuseum.nl Belangwekkende objecten zijn onder meer het voor het eerst op een tentoonstelling getoond vermoedelijke jeugdportret van Menno uit de jaren veertig van de zeventiende eeuw en een tot voor kort nog onbekend portret uit

een latere levensfase, voorts een door Frans Smits sr. gemaakt paneel met momenten uit het leven van Coehoorn, tekeningen uit een Prenten-Magazijn voor de Jeugd, een groot aantal gravures, een originele publicatie van Coehoorn uit 1685, enkele maquettes, een Coehoorn-mortier en een lijnwerpmortier.

Het Nederlands Vestingmuseum organiseert ter gelegenheid van deze tentoonstelling een lezingenserie (entree, incl. koffie: begunstigers € 2, overige bezoekers € 3)

14 september a.s. Drs. J.P.C.M. van Hoof over 'Menno van Coehoorn en zijn tijd'

5 oktober a.s. Ir. A.J.P. van Duivendijk over 'het in modern Nederlands overzetten van Menno van Coehoorn's boek Nieuwe vestingbouw op een natte of lage horisont'

26 oktober a.s. P.C. van Kerkum over de Plannen C en D.

Menno van Coehoorn werd in maart 1641 geboren in het iets ten noorden van Leeuwarden gelegen Britsum, waar hij op 15 september 1641 (in de huidige Gregoriaanse tijdrekening, 5 september in de toen in Friesland nog geldende tijdrekening oude stijl) in de Hervormde Kerk werd gedoopt als 'Minne, sone van den E. Manhaften capiteijn Gosse Koehoorn'. Zijn vader was 'capiteyn van een compagnie voetvolk'. Al spoedig verhuisde het gezin naar het oostelijk van Leeuwarden gelegen Bergum. Op zijn 16e jaar nam hij dienst in de compagnie van zijn vader om tot officier te worden opgeleid. De belangstelling voor wiskunde en vestingbouwkunde kreeg hij van zijn vader. Gedurende zijn hele leven vermeerde hij zijn kennis door zelfstudie. In 1660 nam hij als kapitein de compagnie van zijn vader over.

De eerste belangrijke oorlogservaring deed hij op in de oorlog tussen de Republiek en Frankrijk (1672 - 1678) in Maastricht, Seneffe en Grave. Voor zijn moed, betoond bij de Slag bij Seneffe, werd hij in 1674 tot majoor bevorderd. Zijn ervaringen opgedaan tijdens het beleg van Maastricht en de verovering van Grave gaf hem een andere visie op de wijze, waarop vestingwerken moesten worden ingericht en gesitueerd. Deze ideeën scherpte hij aan in zijn pennenstrijd met Louis Paen, een exponent van het Oud-Nederlandse stelsel, een vestingbouwmethode, die toen niet goed meer bruikbaar was. Coehoorn werkte zijn opvattingen verder uit in zijn boek *Nieuwe vestingbouw op een natte of lage horisont*, dat in 1685 verscheen. Het aldus beschreven bouwconcept, dat hij in drie 'manieren' (varianten) weergaf, is de geschiedenis ingegaan als het Nieuw-Nederlandse stelsel. Eén van de kernpunten hieruit is de stelling dat het terrein rond een vesting zo moet zijn ingericht, dat de belegeraar zich hier op geen enkele wijze kan handhaven. De vertalingen van zijn

boek, in het Frans, Engels, Duits en zelfs het Russisch gaven Coehoorn later grote bekendheid in het buitenland. Zijn deskundigheid op vestingbouwkundig gebied leverde hem pas in 1695 een functie in deze richting op. In dat jaar werd hij namelijk benoemd tot 'ingenieur-generael der fortificatiewerken deser landen'. Onder zijn supervisie en conform zijn opvattingen werden in de jaren 1698 - 1702 de vestingen langs de grenzen van de Republiek op grote schaal verbeterd en uitgebreid. Voor de uitvoering van het gigantische bouwprogramma trok hij een groot aantal ingenieurs aan. Hiermee legde hij tevens de kiem voor de fortificatiedienst, een voorloper van de huidige Directie Gebouwen Werken en Terreinen (DGWT).

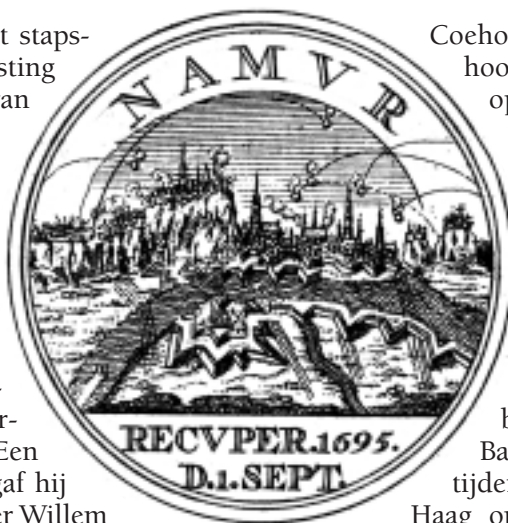
In 1678 trouwde Coehoorn met de jonge gefortuneerde Magdalena van Scheltinga. Hierdoor steeg hij in aanzien. De meeste officieren in die tijd kwamen immers uit vooraanstaande of adellijke families. Magdalena schonk hem vier kinderen en overleed al in 1683. De biografie over het leven van zijn vader door de oudste zoon Gosewijn werd door Jhr. J.W. van Sypsteyn van uitgebreide aantekeningen voorzien en in 1860 in druk uitgegeven.

Coehoorn gebruikte bij belegeringen een groot aantal vuurmonden om geconcentreerd vuur af te geven om zo een bres in de wal te schieten, waarna de bestorming kon plaatsvinden. Hij was ook voorstander van het gebruik van mortieren en houwitseren om zo vuur achter de vestingwal te kunnen uitbrengen. Hij ontwierp tevens een kleine, draagbare vuurmond, de zo geheten Coehoornmortier, die in 1701 voor het eerst voor het Nederlandse leger werd aangeschaft.

Ging Coehoorn bij de belegering van een vesting snel, robuust en met grof geschut te werk, zijn Franse tegenspeler als vestingbouwkundige en belegeraar, Vauban, zette een aanval meer stelselmatig op. Hij bracht

zijn troepen en geschut stapsgewijs dichterbij de vesting door het aanleggen van dwarslinies.

De vesting Namen speelde een cruciale rol in Menno's loopbaan. In 1692 werd Coehoorn met zijn regiment door Willem III naar het strategisch gelegen Namen gezonden om enkele versterkingen aan te leggen. Een van de nieuwe forten gaf hij naar Koning-Stadhouder Willem III de naam Fort William. In datzelfde jaar nam hij tijdens het beleg door de Fransen onder Vauban deel aan de verdediging. Daarbij raakte hij zwaar gewond. In opdracht van Lodewijk XIV versterkte Vauban de Namense vestingwerken. Uit respect voor Coehoorn veranderde Vauban de naam Fort William in Fort

Coehoorn. Menno van Coehoorn wist in 1695 Namen op de Fransen te heroveren. Kort na dit beleg werd Coehoorn bevorderd tot luitenant-generaal der infanterie en verhefde de Spaanse koning Karel II hem als Baron in de adelstand.

Verzwakt door twee beroertes stierf Menno Baron van Coehoorn tijdens een bezoek aan Den Haag op 17 maart 1704. Zijn stoffelijk overschot werd bijgezet in de Hervormde kerk van het nabij Sloten gelegen Wijckel. Menno bezat daar een landgoed, waarop hij een state had laten bouwen. Ter herinnering aan hun roemruchte vader lieten zijn kinderen in de kerk een praalgraf oprichten.

In zijn boek schetst Joep van Hoof deze schitterende carrière als vestingbouwer, belegeraar en infanterist. Zoals ook al uit zijn voordracht tijdens de herdenking te Wijckel bleek, is Van Hoof zeer thuis in dit onderwerp en weet hij zijn kennis ook aan een leek (zoals uw redacteur) duidelijk over te brengen. Het (verbeterd) Oud-Nederlandse stelsel, de Franse methode en Coehoorn's systeem met zijn eerste, tweede en derde manier vormen geen cryptogrammen meer voor mij. De tekst en zeker ook de vele illustraties in kleur en met ruime duidelijke onderschriften maken dit boek begerenswaardig voor liefhebbers van de vestingbouw. Het binnenwerk en de omslag zijn prachtig vormgegeven door uitgeverij Matrijs, zoals ik dat al eerder gezien had bij Harnas voor de hoofdstad. De stelling van Amsterdam, van dezelfde uitgever en waaraan dezelfde auteur bijgedragen heeft.

Titel: Menno van Coehoorn 1641-1704. Vestingbouwer - belegeraar - infanterist

Auteur: Joep van Hoof; uitgever: Stichting Matrijs, Utrecht

Omvang: 112 pagina's; rijk geïllustreerd, gebonden, 22 x 28 cm. ISBN: 90 5345 244 3; prijs: € 24,95

PS

Een paar dagen na 17 maart ontving ik van de uitgeverij Matrijs nog een boekje over vestingbouw: "Het Utrechtse antwoord, de bastions van Karel V", ISBN 90 5345 2311, € 12,95. Hoewel de titel van het boek suggereerde dat het voor het Marspubliek te eenzijdig zou zijn, wil ik het toch onder uw aandacht brengen. Het geeft een goed beeld over hoe en waarom bastions beter opgewassen waren tegen de "moderne" artillerie dan de middeleeuwse stadsmuren met rondelen. De materie wordt benaderd vanuit archeologisch onderzoek naar de vier Utrechtse bastions (die zijn gebouwd door Willem van Noort naar Italiaans voorbeeld) en wordt, ook voor een leek op vestingbouwgebied, zeer begrijpelijk verklaard.

Wordt in de "Stelling van Amsterdam" de tijd ná Menno besproken zo vult dit boekje de eeuw vóór Menno, waardoor aspecten van vier eeuwen Nederlandse Vestingbouw in deze drie boeken van uitgeverij Matrijs aan bod komen.

C.J.M. Kramers

KATHOLIEKE OFFICIEREN

In de voorbije eeuwen zijn katholieke officieren in onze strijdkrachten weinig talrijk geweest. In het Staatse Leger waren zij wel aanwezig, zowel Nederlanders als buitenlanders, maar zij moesten in hun eed wel beloofd hebben de ware religie te zullen steunen. Wanneer een niet-katholieke officier tot die religie overging of een katholieke vrouw huwde dan moest hij ontslag nemen.

Het jubileumboek Studeren in Uniform KMA 175 jaar bevat een tot 1975 bijgehouden statistiek van de religie van de ingeschreven cadetten. Vóór 1830 was hun percentage 20%, dit mede vanwege cadetten uit onze toenmalige zuidelijke gewesten. Tussen 1836 en 1895 vertegenwoordigden de katholieken 9%, nadien lag het tot 1934 op 18%. In de jaren 1945-1975 kwam het op 43%.

In 1796 begon in ons land de emancipatie van de religieuze minderheden, maar lange

tijd was dit niet feitelijk het geval. De emancipatie strekte zich niet uit tot het officierskorps. Lag dit aan stilzwijgend toegepaste selectie of aan een beperkt aanbod? In de tweede helft van de negentiende eeuw spraken katholieke politici van de verderfelijke invloed van het kazerneleven op de katholieken. De jongens konden van hun geloof afmaken, zij moesten worden beschermd tegen het neutrale gevaar.

Het waren niet de prominente families die katholieke cadetten aanleverden. De statistische gegevens over de ouders der cadetten vermelden ambtenaren, (kleine) ondernemers en onderofficieren. In de twintigste eeuw zorgde de persoonlijke dienstplicht voor een procentuele toename van het aantal katholieke officieren en wel in de gelederen van de verlofs- en reserveofficieren.

Tijdens de mobilisatie 1914-1918 lieten de

zielzorgers van leger en vloot zich niet onbetuigd. De Organisatie Credo Pugno deed het nodige om katholieke militairen bij de les te houden. De gevaren voor de katholieke soldaat werden voortdurend groter. In talrijke katholieke militaire tehuizen konden zij terecht. Wel vroegen de organisatoren zich soms af of ontspanning en gezelligheid het geestelijke leven niet verdrukten. Ook werd geconstateerd dat de meer ontwikkelde katholieken onder de militairen niet voldoende deelnamen aan dit werk en dus een slecht voorbeeld gaven.

Op 12 september 1918 verscheen in de Maasbode onder het opschrift "Nog een Tekort" een artikel van luitenant Stallaert. Hij wees op het Roomse deficit aan beroeps-officieren, om niet te spreken van de ingenieurs, medici en notarissen. Hij verweet zijn collega's een tekort aan ijver om met hun sterren de Roomse minderen hel lichtend voor te gaan. Veel sterren schitterden door afwezigheid. Er was een tekort aan Roomse durf en een Roomse bloedarmoede. De hogere standen moesten het goede voorbeeld geven door een Rooms-katholieke vereniging voor officieren op te richten. En de officieren moesten ook oog hebben voor de godsdienstige belangen van de katholieke minderen. Deze moesten met meer dan de allerelementaireste wellevendheid tegemoetgetreden zonder te vrezen voor een hoogideale dweper te worden aangezien.

Reagerend op deze oproep schreef een hoofdofficier: "De Rooms-katholieke officier was en is eigenlijk een ongelukkig schepsel, bij de katholieken is hij niet gezien omdat hij officier is en bij de officieren wantrouwt men hem omdat hij katholiek is. Niet iedereen is in staat jaren achtereen bedekte hoon en spot te verdragen."

Vanuit het niet-katholieke kamp reageerde het weekblad Nationale Staatkundige Gids met een oproep aan de minister van Oorlog (of in zijn plaats de opperbevelhebber) om

onmiddellijk deze poging om onze weermacht in aan elkander vreemde, elkander vijandige stukken te knippen, de kop in te drukken. Het was immers niet ondenkbaar dat, op de gekozen weg voortgaande, er nog eens een afzonderlijke legerdivisie zou komen.

Toen in december 1918 de hoofdaalmoezenier Evers een aantal katholieke officieren bij zich thuis ontving om te spreken over de wenselijkheid van de oprichting van een Rooms-katholieke officierenvereniging was van algemeen enthousiasme geen sprake. Niet ieder was ervan overtuigd dat er in onze weermacht plaats was voor een Organisatie die verdeeldheid zou zaaien in het officierskorps. Deze twijfel belette niet de oprichting in 1919 van de Algemene Rooms Katholieke Officierenvereniging (ARKO) met als statutair doel de behartiging van de belangen harer leden, in de eerste plaats op geestelijk en vervolgens op stoffelijk gebied, overeenkomstig de beginselen der Rooms Katholieke godsdienst en de officierseed.

Al in mei 1919 startte een speciale vorm van belangenbehartiging in de vorm van een bemiddelingsbureau voor gedemobiliseerde leden/reserveofficieren die als gevolg van de lange tijd onder de wapenen hun baan waren kwijtgeraakt. Deels konden deze bij de overheid worden geplaatst maar ook wel elders via, over relaties beschikkende, leden. In juni 1924 werd opnieuw bemiddeld voor een toen ontslagen groep beroepsofficieren. De ARKO organiseerde zijn eerste retraite in juni 1919 voor veertig deelnemers. En er werden plaatselijke afdelingen opgericht, vooral in het zuiden des land.

Ter gelegenheid van haar tweede lustrum publiceerde de ARKO een gedenkboek met het motto Vreest God en Eert de Koning. De minister van Defensie, tevens oud bestuurslid, Lambooy betoogde in zijn boodschap dat de ARKO geen sta-in- de-weg was voor goede kameraadschap en geen slijtzwam in de weermacht. Minister van

Staat Jhr. Ruys de Beerenbrouck benadrukte dat de ARKO vertegenwoordigd was in de partijraad van de Rooms Katholieke Staatspartij. De aalmoezeniers uitten hun tevredenheid over het succes van de vereniging. Tijdens de oprichting hadden bij enkelen vooroordelen het juiste inzicht beneveld. Hier door waren de beste stuurlieden aan wal blijven staan. Maar de vereniging had weldadig gewerkt en bij de leden de moed aangewakkerd om waar nodig uiterlijk te getuigen van hun godsdienstige overtuiging. Elders in dit gedenkboek is niet verbleemd dat er meer aandacht was voor de materieel stoffelijke dan de geestelijke belangen. Ook werd betreurd dat officieren die van huis uit katholiek waren zich niet bij ARKO aansloten.

Na de oorlog was het heilige vuur der eerste jaren nog niet gedoofd. Het blad Centurio schreef in 1954:

De voornaamste bestaansredenen van ARKO is onszelf en ons milieu steeds meer te door-dringen van de Christelijke geest.... Graag afdelingen in alle garnizoenen. Slechts daar waar een actieve katholieke officieren-gemeenschap leeft zullen wij in staat zijn ons idee uit te dragen en zal het de individuele officier helpen zich in gemeenschap harmonisch te ontwikkelen.... De maandelijkse missen worden zo weinig door officieren bijgewoond. Ben je bang dat ze je vroom vinden?

Geleidelijk aan heeft de ARKO eenzelfde weg gevolgd als de Rooms Katholieke Staatspartij, die CDA werd. In 1971 begon ARKO een samenwerking met de van 1900 daterende Nationale Christen Officieren Vereniging. Hieruit kwam voort de Algemene Christen Officieren Vereniging, die in 1976 werd opgericht. De leden gingen over naar de Nederlandse Officierenvereniging.

H.M. Lups

HET KORPS PUPILLEN TE GOMBONG **(aanvulling)** **(uit "Ons Erfgoed")**

Bibliotheek

Al vanaf de oprichting beschikt Bronbeek over een bibliotheek. Aanvankelijk was deze bedoeld voor de bewoners, maar vanuit het publiek is in de loop der decennia steeds meer interesse ontstaan. De bibliotheek verschaft informatie over de geschiedenis van Bronbeek zelf. Tevens herbergt ze een ruime collectie boeken, tijdschriften, brochures, topografische kaarten en ook niet-gedrukt materiaal op het gebied van de koloniale geschiedenis van Nederlands-Indië.

De nadruk ligt op het militaire aspect van deze geschiedenis. Voor hen, die in het militaire verleden van Indië zijn geïnteresseerd is deze bibliotheek mogelijk

een interessante vindplaats van gegevens. Boeken worden niet uitgeleend en dienen ter plekke te worden geraadpleegd. Het is ten eerste aan te raden om een afspraak voor een bibliotheekbezoek te maken. Ook is het mogelijk een schriftelijk informatieverzoek - met zoveel mogelijk gegevens - in te dienen. De titels van de boekencollectie zijn te raadplegen via de adresregel: <http://defbib.kma.nl>. Wanneer bij het aanvraagnummer "BRO" is ingevuld, is de desbetreffende titel in de bibliotheek van Bronbeek aanwezig.

Aanvullend onderzoek heer M. Fornerod
Een van de betovergrootvaders van de heer Fornerod, Frederik Adolf Brouwer, geboren

1843, was kapelmeester en muziekonderwijzer op de pupillenschool. Het artikel in *Ons Erfgoed*, in nr. 1 van deze jaargang was voor hem aanleiding om zich verder in deze materie te verdiepen en met succes. In de bibliotheek van Bronbeek bleek meer informatie aanwezig, waarvan ook ik een kopie mocht ontvangen, waarvoor gaarne mijn dank. In de eerste plaats was dat de Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, eerste deel, tweede druk uit 1917, waarin een beknopt geschiedenisoverzicht over de 'gouvernementspupillen', die het geheel omvat, dat ik gaarne weergeef als aanvulling op ons reeds gepubliceerd artikel:

Gouvernementspupillen

Dat zijn Europeesche knapen en jongelieden, die op 's Lands kosten in particuliere gestichten worden verpleegd, opgevoed en voor een passender maatschappelijken werkkring worden opgeleid. Het instituut der gouvernementspupillen werd in het leven geroepen bij Gouv. besluit van 18 Mei 1912 no. 45 (Ind. Staatsbladnr.332) en zulks ná gedeeltelijke buitenwerkingstelling, bij Kon. Besluit van 25 maart 1912 no. 20 (Ind. Staatsblad no. 331), van het Kon. Besluit van 19 maart 1897 no. 36 (Ind. Staatsblad no. 129), behelzende de reorganisatie van het Korps Pupillen te Gombong.

Dit, in 1817 opgerichte, aanvankelijk te Gedong-Kebo, doch sedert 1854 te Gombong gevestigde korps, had de bestemming om zonen van Europeanen, in Indië geboren of gevestigd, tot nuttige leden der maatschappij op te voeden en hen door een militaire vorming op te leiden voor den militairen stand. De leeftijd waarop de pupillen werden aangenomen, was aanvankelijk 7-10 jaren; behalve gewoon lager onderwijs werd ook onderricht gegeven in kleermaken, schoenmaken, timmeren enz., alsmede in rechtlijnig teekenen, administratie, muziek en militaire

oefeningen. De pupillen werden geheel op 's lands kosten verpleegd en genoten soldij. In den regel bleven zij tot hun 18e jaar bij het korps en gingen dan bij het Leger over, alwaar zij geheel met andere Europeesche militairen waren gelijk gesteld; zij, die bijzonderen aanleg hadden voor werktuigkunde, konden als burger bij de Artillerie-Constructie-winkel of eenig ander Gouvernements-etablissement worden geplaatst. In de loop der tijden onderging het desbetreffende reglement menige verandering ten aanzien van den leeftijd, waarop de pupillen werden aangenomen, het onderwijs, a.; zoo werd in 1885 bepaald, dat kosteloos alleen werden toegelaten zoons van in dienst zijnde of in dienst overleden gepensioneerde of gegageerde militairen van de land- en zeemacht; voor zoover overigens plaatsen beschikbaar waren, konden ook andere jongelieden toegelaten worden, doch alleen tegen een geldelijke bijdrage van hoogstens f 30 's maands.

Een ingrijpende verandering kwam tot stand bij het boven reeds genoemde Kon. Besluit van 19 maart 1897 no. 36. Ten einde de gebreken van eene regeling als de tot toen bestaande; waarbij knapen van zulke uiteenlopende leeftijden (8-19 jaren) tesamen waren gehuisvest, te ontgaan, werd het bestaande korps opgeheven en vervangen door een gelijksoortig, waarbij de pupillen in drie categorieën werden onderscheiden. Die der 1e categorie, jongens, tot hun 12e jaar, werden gehuisvest, verpleegd en opgevoed in bestaande liefdadigheidsgestichten; die der 2e categorie (12-16 jaren) werden voor Gouvernementsrekening gevoed, gekleed, verpleegd en opgeleid te Gombong; die der 3e categorie (16-18 jaren) werden bij het Leger gedetacheerd, uitgezonderd zij die werden opgeleid voor leerling-teekenaar of leerling-opnemer bij den Topographischen Dienst, die beschouwd bleven als te

behooren tot de 2e categorie. Pupillen, die den ouderdom van 18 jaar bereikt hadden, werden toegelaten tot een vrijwillige verbintenis bij het Leger, voor den tijd van minstens zes jaren. De sterkte van het korps werd bepaald op ten hoogste 400 pupillen, waarvan er ten hoogste 200 tot de 2e categorie konden behooren.

Reeds in 1905 werd er wederom een reorganisatie van het korps overwogen met de bedoeling om, zonder de opleiding voor den krijgsdienst bepaald te laten vervallen, het instituut der militaire pupillen in hoofdzaak te bestemmen om knapen en jongelieden op te leiden tot militaire ambachtslieden. Aan de verwezenlijking van die denkbeelden achtte men een belangrijke bezuiniging verbonden, niet alleen, maar vooral werd de totstandkoming er van wenschelijk geacht omdat het instituut der militaire pupillen dan, meer dan tot dusver het geval was geweest, dienstbaar gemaakt zou kunnen worden aan de oplossing van het belangrijk sociale vraagstuk, op welke wijze aan de afstammelingen van onbemiddelde Europeesche ingezetenen eene redelijke toekomst en een nuttige plaats in de maatschappij zouden kunnen worden verzekerd

Dientengevolge werd bij hooger aangehaald Kon. Besluit van 25 maart 1912, no. 20, o.m. bepaald, dat het, mede bovengenoemde Kon. Besluit van 19 maart 1897 no. 36 voorzoover betreft de pupillen der 1e en 2e categorie, buiten werking werd gesteld, met dien verstande, dat van de pupillen van deze laatste categorie die den leeftijd van 14 jaar hadden bereikt, zij, die werden opgeleid voor den Topographischen Dienst, desverkiezende konden overgaan naar den cursus voor opleiding van jongelieden tot leerling-opnemer en leerling-teekenaar bij genoemden dienst en de overigen naar de liefdadigheidsgestichten, om bij intrede van het 17e levensjaar over te gaan naar de 3e categorie, met bepaling, dat zij na de

opheffing der inrichting te Gombong, tot eene vrijwillige verbintenis bij het Leger zouden worden toegelaten. In verband met het vorenstaande werd 1 Juli 1912 het korps Pupillen opgeheven en de cursus voor opleiding van Europeesche jongelieden, tot leerling-opnemer en leerling-teekenaar opgericht. (Zie onder ONDERWIJS, MILITAIR.)

Uit het Gouv. Besluit van 18 Mei 1912 no. 45, [Alg. Order voor het Leger. 1912 No. 42] houdende bepalingen betreffende het instituut der Gouvernementspupillen, zij hier het volgende medegedeeld: Voor aanwijzing als Gouvernementspupil komen in aanmerking knapen en jongelingen, ten getale van ten hoogste 350, die den vollen ouderdom van 6 jaar bereikt en dien van 18 jaar niet hebben overschreden, en wel in de eerste plaats, kosteloos, zonen van in dienst zijnde Europeesche militairen beneden den rang van officier en van in dienst overleden, gepensioneerde of wel gegageerde Europeesche militairen, behoorende of behoord hebbende tot de zee- of landmacht en zulk, onverschillig tot welken landaard de moeder behoort of behoorde; en, voor zooveel daarna nog plaatsen beschikbaar zijn, ook andere knapen en jongelingen van Europeesche afkomst en dat wel mede kosteloos, indien hunne ouders of voogden een inkomen genieten van niet meer dan f 75 's maands en overigens tegen betaling aan den Lande van een bedrag, dat per hoofd de som van f 30 's maands niet te boven gaat. Gouvernementspupillen worden opgenomen in het Parapattan Weezengesticht te Batavia, het Protestantsche Weeshuis te Semarang, de Soerabajasche Jongens-Weezeninrichting, het door "Batavia's Vincentius Vereeniging" beheerde St. Jozef gesticht te Batavia, het gesticht der vereeniging "Hulpfonds van den H. Vincentius à Paulo" te Buitenzorg en het Roomsche-Katholieke Weeshuis te Semarang.

Zie ook PUPILLEN, MILITAIRE-."

Verdere literatuur

- *De weeshuizen te Semarang en de pupillenschool te Gombong*, Een nalezing op een gedachtenwisseling in het Indisch Genootschap door J.M. Rosskopf, Semarang 1892. Vooral kritisch.
- *De opleiding der pupillen te Gombong*. Overgedrukt uit 'De Indische Gids', aflevering mei 1902. Auteur D.J. Ruitenbach. Kritisch artikel. Ook hier een vergelijking met het Protestants Weeshuis te Semarang en de pupillenschool. In de laatste waren op gegeven ogenblik (1898?) op 185 jongens 4 officieren, 2 adjudanten-onderofficieren, 4 sergeantsmajors, 9 sergeanten, 2 korporaaals, 32 fuseliers, 1 ambtenaar, 1 hoofdonderwijzer, 1 eerste hulponderwijzer en 6 hulponderwijzers werkzaam. Totaal dus 62 personen, of op drie pupillen één Europese beambte, behalve het nodige inlandse personeel.
- *Het korps pupillen te Gombong* in het 'INDISCH MILITAIR TIJDSCHRIFT', 10e jaargang. (Jaartal is onleesbaar gemaakt). Vrij uitgebreide beschrijving door Alexander.
- In 'Het koninklijk Nederlands-Indisch leger, 1830-1950; een terugblik', uitgave Staatsuitgeverij, 1977, wordt de Pupillenschool eveneens genoemd met een (wat onduidelijke) foto van een groepje pupillen uit 1898 (pag. 61).

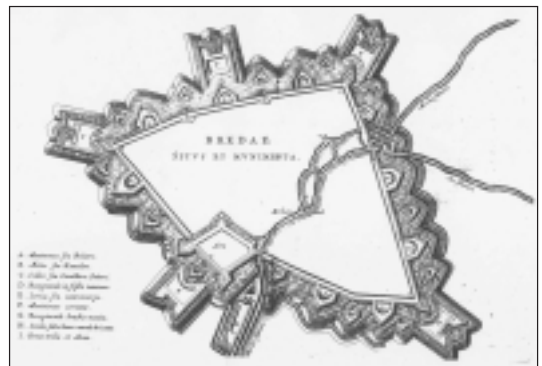
W.A. Boekelman

HET BELEG VAN BREDA DOOR FREDERIK HENDRIK 1637

Toen in 1621 het Twaalfjarig Bestand tussen de Republiek van de Verenigde Provinciën en Spanje afliep, zag de toestand er somber uit voor de Republiek. De oude bondgenoten Frankrijk en Engeland hadden vrede met Spanje gesloten, de onmisbare Oldenbarneveld was geëxecuteerd en de gezondheid van stadhouder en opperbevelhebber Maurits liet alles te wensen over. Hij was nauwelijks in staat om weerstand te bieden aan Spinola, de succesrijke generaal van de Spaanse Nederlanden. In 1625 ging Breda, het eerste succes van Maurits, weer verloren.

Bij het aantreden van zijn stiefbroer prins Frederik Hendrik als opperbevelhebber en na het vertrek van Spinola naar het Italiaanse oorlogstoneel verbeterde de toestand, achtereenvolgens werden Oldenzaal (1627), Groenlo (1627) en na een beroemd geworden beleg 's-Hertogenbosch (1629)

ingenomen. Frankrijk sloot een verbond met de Republiek en verklaarde de oorlog aan Spanje. De hoge verwachtingen hierover werden echter niet ingelost, de weinig spectaculaire operaties kwamen vooral Frankrijk ten goede, terwijl Frederik Hendrik gehinderd door slecht weer

Figuur 1

doelloos in Vlaanderen rondtrok. Tenslotte besloot hij ondanks Franse protesten tot het beleg van Breda.

Over dit beleg heeft Marcus Zuerius Boxhorn, tijdgenoot en hoogleraar in de geschiedenis en de staatkunde aan de Leidse universiteit in 1640 een boek in het Latijn geschreven, waaraan grotendeels de volgende bijzonderheden zijn ontleend.

Breda was in 1637 een sterke vestingstad (figuur 1), de wal rondom de stad was voorzien van 15 bolwerken en omgeven door een 70 tot 150 voet brede en 16 voet diepe gracht, waarin 14 ravelijnen lagen. Aan de overzijde van de gracht lagen vóór de drie poorten en het kasteel door grachten omgeven buitenwerken, die vanwege de twee hoeken aan de voorzijde hoornwerken werden genoemd.

Indertijd had Spinola na een langdurig en kostbaar beleg de stad door uithongering tot overgave gedwongen, maar Frederik Hendrik had omdat de stad ruim voorzien was van voedselvoorraden, maar slechts een klein garnizoen had, gekozen voor een agressieve belegering, die korter zou duren en dus minder kostbaar zou zijn.

Het beleg begon volgens een vast patroon, rondom de stad werden drie versterkte legerplaatsen, zogenaamde kwartieren ingericht. De soldaten waren verplicht deze zelf te versterken. Het kwartier van Frederik Hendrik bevond zich te Ginneken, dat van zijn achterneef Willem van Nassau te Prinsenhage terwijl diens broer Hendrik van Nassau, de Friese stadhouder, in Teteringen zetelde. Vanuit deze kwartieren werd door gehuurde gravers onder leiding van ingenieurs de insluitingslinie aangelegd. Deze bestond uit een 8 voet hoge wal met aan de binnenzijde een opstap voor de schutters, er vóór werd een 12 voet brede en 7 voet diepe gracht gegraven.

In de tijd dat de kilometerslange linie nog niet klaar was, waren de aanvallers kwetsbaar voor een aanval door een

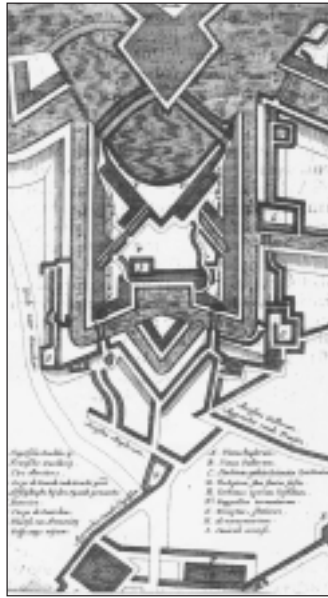
ontzettingsleger maar door de snelle opmars van Frederik Hendrik was het vijandelijke leger onder de kardinaal-infant don Fernando van Oostenrijk verrast en toen het eindelijk optrok was het te laat omdat de linie voltooid was.

Nu kon met het eigenlijke beleg begonnen worden. Het leger van Frederik Hendrik telde 245 compagnieën voetvolk, voor ongeveer de helft bestaande uit Franse en Engelse soldaten, daarnaast Hollanders, Friezen, Schotten en Duitsers, in totaal ongeveer 20.000 man. Er waren ook nog 69 afdelingen ruitery, die vooral de omgeving in het oog moesten houden.

Er werd overgaan tot de aanleg van loopgraven in de richting van de stad. Ook dit was aangenomen werk. Hierbij moet men niet denken aan de smalle gangen uit onze wereldoorlogen. Het was een standaardprocedure om de loopgraaf te beginnen op een afstand van 70 Rijnlandse roeden, ongeveer 260 meter, van het aanvaldoel, juist buiten het bereik van de musketten van de vijand en dicht genoeg bij de stad om overtollig en duur graafwerk te vermijden. Beschermd door het nachtelijk duister werd een drie voet brede en diepe kuil gegraven en van de uitgegraven aarde werd een drie voet hoge borstwering aan de rand ervan aangelegd. Aldus beschermd voor de projectielen van de vijand ging de dagploeg aan het werk en verbreedde de loopgraaf tot 12 voet. Deze breedte was noodzakelijk voor verkeer van karren die materiaal naar voren vervoerden.

De loopgraven verliepen volgens een zigzagpatroon om vijandelijk vuur te vermijden en soms moest een bocht gemaakt worden vanwege drassig terrein. Op regelmatige afstanden werden redoutes aangelegd, kleine veldwerken waarin de gravers en soldaten zich bij een vijandelijke aanval konden terugtrekken. Door de aanleg van batterijen die steeds naar voren werden verplaatst, werden de loopgraven

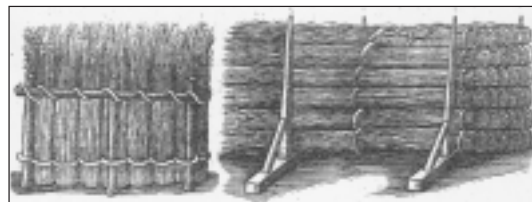
zoveel mogelijk beschermd tegen uitvallen van de vijand. In totaal werden vier loopgraven aangelegd, een Engelse en een Franse vanuit het kwartier van de prins te Ginneken (figuur 2) en één vanuit elk van de kwartieren van Hendrik en Willem van Nassau. Omdat de stadswal sterk verdedigd werd door de bolwerken en de brede gracht werd de aanval gericht op de hoornwerken. De loopgraven van de prins gingen in de richting van de Ginnekense poort, die van graaf Willem naar de Antwerpse poort, terwijl graaf Hendrik het kasteel aanviel.

Figuur 2

Zodra de loopgraven de vestingwerken dichter genaderd waren en het graafwerk door projectielen en uitvallen van de vijand levensgevaarlijk was geworden, moest voor extra bescherming gezorgd worden. Dit gebeurde door met zand gevulde schanskorven en door zogenaamde blinden. Deze bestonden uit takkenbossen bevestigd aan in de grond geslagen palen of opgeslagen tussen verplaatsbare balken (figuur 3). Ter misleiding van de vijand werden deze soms opgesteld op plaatsen waar niet gewerkt werd.

Zodra de gracht van het hoornwerk was bereikt werd door middel van een dam of verplaatsbare brug doorgedrongen tot de

Figuur 3

wal ervan ten koste van veel gesneuvelden. In de wal werden door vaklieden mijn-gangen gegraven, terwijl de belegerden dit door het graven van contramijnen trachtten te verhinderen. Vervolgens werd de buskruit-lading in de mijnkamer tot ontploffing gebracht en als alles goed ging stortte de wal gedeeltelijk in. Door de nog warme en dampende bres stormden klaarstaande soldaten naar binnen. De vijand was echter meestal hierop voorbereid en had tegenmaatregelen genomen, soms werden de aanvallers met grote verliezen terugge-slagen.

Tenslotte waren de drie hoornwerken veroverd en stond men aan de stadsgracht, die overgestoken moest worden onder zwaar vijandelijk vuur. Dit kon alleen door de bouw van zogenaamde galerijen. Onder dekking van aangevoerde aarde wierpen arbeiders deze door middel van schoppen met zeer lange steel in het water, waarna een laag takkenbossen volgde, dan weer aarde en zo verder tot de dam twee voet boven het wateroppervlak uitstak. Aan beide zijanten werden op een onderlinge afstand van twee voet palen gedreven die zeven voet boven de dam uitstaken en aan de bovenzijden verbonden werden door balken en planken. Hierop werd een laag aarde gestort tot een dikte van één voet en aan de zijanten werden borstweringen aangelegd die bestand waren tegen beschieting door halfzware kanonnen. Zo ontstond er langzaam een gang met een breedte van tien voet en een hoogte van zeven voet.

Ondanks de bescherming van de eigen kanonnen was dit een levensgevaarlijk karwei met een groot aantal doden.

Vrijwilligers moesten met hoge beloningen aangetrokken worden, het loon voor honderd maal aarde en takkenbossen storten bedroeg vijftig gulden.

Ook dit was aangenomen werk, de Engelse galerij voor 17.000 gulden, de Franse voor 16.000 gulden. Als het werk vóór de afgesproken datum was voltooid kreeg de ingenieur een beloning van 600 gulden voor iedere dag met een maximum van veertien dagen. Bij een te late oplevering werd als boete 2.000 gulden van de prijs afgetrokken. De galerijen van de prins bereikten ondanks hevige beschietingen na twee weken de overkant en men kon beginnen met het

graven van mijngangen in de stadswal. De belegerden probeerden dit te verhinderen door kleine en grotere granaten naar beneden te rollen, maar na de aanleg van een afdak boven de ingang was dit vergeefse moeite.

Nu er geen hoop meer was op ontzet capituleerde de stad. De eigenlijke belegering na de aanleg van de legerplaats had slechts vijf weken geduurd en had 800 gesneuvelden gekost.

Literatuur:

Boxhorn, Marcus Zuerius, *Historia obsidionis Bredae et rerum anno MDCCXXXVII gestarum*, Leiden 1640.

Voor u gelezen door dr. S.J. de Groot

SCHADUWEN OVER DE WOESTIJN
Strategie, management en organisatie van het Duitse en Britse leger
van Versailles tot El Alamein: theorie en praktijk
door Mr. Drs. J.J. Brouwer

uitgegeven door CinC Management Consultants, Den Haag, 2003
401 blz. Geïllustreerd, ISBN 90-808109-1-6, prijs € 34,50.

Men kan zich soms afvragen, moet een bepaald boek wel of niet worden geschreven. In het geval van Brouwers boek over de woestijnoorlog in Noord Afrika (1941-1943) is dit gewoon ja. Brouwer heeft een nieuwe aanpak van de geschiedenisbestudering ontwikkeld. Beroepshistorici kunnen hiermee hun voordeel doen. De auteur analyseerde als een management consultant de strategie, management en organisatie van het Duitse en Britse leger. De onderliggende vraag was waarom presteerde het ene leger beter dan het andere. Hij gebruikte daarvoor een analysemethode die ontwikkeld is in de tachtiger jaren van de vorige eeuw. Het zogenaamde 7-S model van Peters en Waterman van McKinsey & Company. Dit model bekijkt een organisatie uit meerdere invalshoeken. Strategy, Structure, Systems, Staff, Style, Skills, Shared values. Het idee is dat al deze elementen binnen een organisatie met elkaar samen hangen. Enige kleine aanpassingen aan dit model leverden een verbazing wekkend vernieuwend inzicht in het functioneren, en het waarom, van beide legers. De analyse baseert zich met opzet op

secondaire bronnen. Bij het onderzoeken waarom de ene firma meer succes heeft dan de andere neemt men ook een lopend bedrijf door en informeert bij de betrokkenen hoe zij

tegen het bedrijf aankijken. Het kan gesteld worden dat het Duitse leger de lessen getrokken heeft uit de 1^e Wereldoorlog en het Britse leger niet. Het Duitse leger wilde bij een eventueel nieuw conflict geen herhaling van de soldaten verslindende loopgraafoorlog. Men kan geen soldaten motiveren het land te dienen met een dergelijk vooruitzicht. Het Verdrag van Versailles was een *blessing in disguise* voor de nieuwe Reichswehr. Gedwongen tot een relatieve kleine weermacht, werden analyses gemaakt van elk aspect van de oorlogsvoering. Van de 4000 officieren werden er 10% opgeleid voor staffuncties. De individuele inzichten van de militair in alle geledingen werd gerespecteerd en benut. Het terugkoppelen van het handelen van de eenheden te velde volgens door de *General Stab* breed gestelde objectieven was essentieel. De *Auftragstaktik*, Het *Führen durch Aufträge* integenstelling tot de *Befehlstaktik*, zoals de Britten dit eisten. De opleiding binnen elk dienstvak en het samen functioneren in plaats van het elkaar zo veel mogelijk mijden, van de verschillende onderdelen. De *Führung und Gefecht der Verbunden Waffen* werd in het Duitse leger geoptimaliseerd, dit in tegenstelling tot het Britse leger. De Duitsers kwamen tot een moderne gevechtsdoctrine, de Britten niet.

De inleidende hoofdstukken, steeds per onderdeel kort samengevat, behandelen de beide legers in de periode 1918-1941. De houding van de officier t.o.v. de onderofficier en manschappen is in beide legers totaal tegengesteld. *The other ranks* werden niet in staat geacht enig bruikbaar inzicht te bezitten. De sleutelfunctie van de onderofficier werd niet onderkend in het Britse leger. De volgende zes hoofdstukken beschrijven in het raamwerk van de analyse, de woestijnoorlog in Noord Afrika. De centrale figuur is natuurlijk Rommel. Zijn inzichten over de oorlogsvoering in de woestijn zijn nog steeds actueel, denk aan Sinai en de Golf oorlogen. Het is fascinerend beschreven, doorspekt met pakkende citaten en elk hoofdstuk werd samengevat en een "Reflecties voor leidinggevenden" toegevoegd. Het boek sluit af met "Afronding en conclusies", terugkoppelend naar de "7-S" (in feite 6-S) worden de ontwikkelingen samengevat. En met "Hoe nu verder? Ideeën voor management en organisatie". Voorts met twee bijlagen over de Gevechtseffectiviteit en literatuur.

Een klein aantal niet echt storende fouten werden opgemerkt. O.a: Laeger/leager (77); Flakgeschut, beter Flak [Fliegerabwehrkanone] of Fla-geschut (de term die gedurende de oorlog in het Nederlands werd gebezigd) of nog beter luchtafweergeschut (bv.190); tankilometeracht = raadsel (201); Keil = wig (239), niet driehoek; Artillerieobservatoren [artilleryobservers] juister artillerieswaarnemers (263).

Ter informatie p.172, het gebruik van de Duitse term *abschiessen*, bij de rol van 88 mm Flak als anti-tankkanon is niet opmerkelijk. In de jacht spreekt men ook van *abschiessen* (afschieten) van wild. Men moet niets meer in het Duits lezen dan wat er staat; p 247, de beschreven tactiek van Gatehouse was niet nieuw. Ondersteuning van 25-ponders van de M3 Stuarttanks, als beschreven, werd in 1812 al vermeld als tactiek voor de bereden artillerie om de cavalerie te ondersteunen. Gatehouse, als cavalerist, paste een oud recept toe.

Samenvattend een fascinerende, vernieuwende studie. Het aanschaffen en lezen zeer zeker waard.

Voor u gelezen door Dr. S.J. de Groot:

Zesde Bulletin Tweede Wereldoorlog

Onder redactie van P. Pierik, M. Ros en R. te Slaa
Uitgeverij Aspekt bv, Soesterberg, 2004, 248 pp., ill.
ISBN 90-5911-109-5, prijs € 22,95.

Het *Zesde Bulletin Tweede Wereldoorlog* sluit wat betreft opzet geheel aan bij de eerder besproken delen. Een negental artikelen van wisselende lengte en kwaliteit vullen het boek. De gekozen onderwerpen bestrijken een breed veld. Het zwarte Nederlandse verleden komt aan bod in de artikelen van Th. Gerritse – *Kneedbaar als vers deeg*. De memoires in gevangenschap opgetekend door de leider van het nationaal-socialistische Nederlandse Arbeidsfront (NAF), de NSB'er H.J. Woudenberg; D. Kaajan over de *Mislukte poging om Frits de Zwerver te arresteren*. Het reconstrueert de mislukte poging om een van de oprichters van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO), ds F. Slomp, te arresteren met hulp van een twijfelachtige vaderlander. Een van de redacteurs, R. te Slaa, schreef het *Een fascistische jonkheer en de bijna val van premier Colijn. Deel 1: agitatie tegen Mannheimer en Colijn 1934-1935*. De jonkheer was R. Groeninx van Zoelen. Het gaat over de fascistische campagne tegen de Duits-Joodse bankier Mannheimer.

L. Reitsma onderzocht waarom Litouwers massaal weigerden in Duits krijgsdienst te treden in tegenstelling tot de Esten en Letten, die ongeveer 55 000 vrijwilligers voor de Waffen-SS leverden.

Een aantal zeer korte bijdragen over een verzetsvrouw; *De verdediging van Bergen op Zoom in mei 1940 door de Franssen* (zonder gebruik van het stafwerk [III Deel 2 onderdeel B, 1953] De verdediging van Noord Limburg en Noord-Brabant mei 1940); Het einde van de beroemde Britse oorlogsvlieger Guy Gibson bij Steenberg op 19 september 1944 om 22.30 uur. *Recht door zee, geen smoesjes*, is een interview met Piet Vos, de oudste nog in leven zijnde torpedomaker van de Koninklijke Marine. Deze bijdragen werden geschreven door: V. Laurentius, J. Luijten, B. Funnekotter en G. Kip.

J.E. Ipema schreef een boeiende bijdrage over *Hitlers getekende propaganda. Nationaal-socialistische tekenfilms*. Het streven om de tekenfilm in te zetten als propagandamiddel heeft een belangrijke, kort durende, impuls gegeven aan een eigen gezicht van de Europese tekenfilm. Tot voor de Tweede Wereldoorlog werd de Europese tekenfilmindustrie geheel overschaduwd door de Amerikaanse.

Thans worden 43 bladzijden in genomen door recensies. Een voortzetting van een gewoonte. De toonzetting in een, als artikel versluierd, blok recensies is niet aangenaam, maar zal door anderen als vlot worden ervaren.

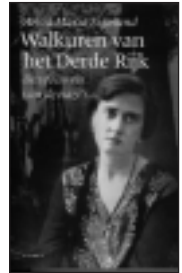
Voor u gelezen door Dr. S.J. de Groot:

WALKUREN VAN HET DERDE RIJK

De vrouwen van de nazi's.

Anna Maria Sigmund (Vertaling H. Verschuur)
Uitgeverij Aspekt bv. Soesterberg, 2002, 288 pp., ill.
ISBN 90-5911-034-X, prijs € 24,98

Het boek *Walkuren van het Derde Rijk* van Anna Maria Sigmund bevat een negental korte helder geschreven en boeiende bibliografieën over vrouwen die behoorden tot de elite van het Duitsland van Adolf Hitler. Na een korte inleiding *Hitler en de "Duitse vrouw"* komen aan de orde Carin (Noords idool en cultfiguur) en Emmy Göring (De 'Hoge Vrouwe'), Magda Goebbels (De Eerste Dame van het Derde Rijk), Geli Raubal (Oom Adolfs nichtje), Eva Braun (De geheime maîtresse), Gerda Bormann (De 'zachtmoedige' fanatica), Lina Heydrich (De weduwe van het Rijk), Unity Valkyrie Mitford (Hitlers Engelse Walkure) en Hanna Reitsch (Pilote in het Derde Rijk). Grote samenhang bestond er niet tussen deze vrouwen. Door hun echtgenoten kwamen zij vaak tot uiterst weinig in contact met Hitler. Uitzondering was Eva Braun die het alleen om Hitler te doen was. Unity Valkyrie Mitford (zij werd geboren in Canada in het dorpje Swastika en haar vader Lord Redesdale was een bewonderaar van Wagner) was zeer gefortuneerd van huis uit en behoorde tot de top van de Britse aristocratie. Zij dweepte met het fascisme en verstikte zich er in met fatale gevolgen. De relatief nog meest acceptabele was Hanna Reitsch, die een bewonderaarster van Hitler tot het bittere einde was. Op geen enkele wijze behoorde zij tot de partij en vliegen was in feite haar enige doel. De andere vrouwen zochten naar verrijking en/of macht via het via het systeem.

Voor de lezers van Mars et Historia is vooral de persoon van Reitsch interessant. Haar reactie is prachtig volgende op Göring's opmerking bij de verlening van het gouden militaire vliegerinsigne met briljanten. De luchtmaarschalk had haar nog nooit gezien. Op de aanblik van een kleine vliegenierster met een lengte van 1.50 meter bulderde hij: "Wat?, is dat onze beroemde kapitein? Hoe is het mogelijk dat zo'n klein vrouwtje kan vliegen!". Hanna Reitsch breidde daarop haar armen uit om aan te duiden hoe dik hij wel was en antwoordde: "Moet een vlieger er soms zo uitzien?" [Göring woog 140 kg] De vertaler is soms niet geheel op de hoogte met het Duits, hoewel het boek zeer leesbaar is. *Nachrichtenoffizier* bij de marine betekende de functie verbindingsofficier, maar in het kader van de geheime dienst is de vertaling inlichtingenofficier. Heydrich maakte dankbaar gebruik van dit zelfde onbegrip bij zijn sollicitatie (p.170). Op p.174 staat beeldkrant (*Bildzeitung!*) maar de term in het Nederlands zegt mij niets. Laakbaarder is dat de vertaler meent toevoegingen te moeten aanbrengen in de oorspronkelijke tekst. Of je bewerkt een boek, of je geeft een vertaling.

Samenvattend een zeer lezenswaardig boek, de aanschaf te overwegen.

Wil Zaagman jr.

Het bestuur heeft de droeve plicht u mee te delen dat zijn overleden de heren:

W. Foeth, Van Dedemlaan 16, 3871 TD Hoevelaken,
 H.J.E. van der Kop, Thérèse Schwartzestraat 16, 2597 XJ 's-Gravenhage,
 J. Moelaert, Tunnelweg 119, 6601 CT Wijchen,
 F.C. van Oosten, 2 Springbank, 86 Graham Road, Great Malvern, Worcs WR14 2HX,
 Verenigd Koninkrijk en
 J.C. van Senden, Van Deldensweg 12, 8051 AP Hattem.

De navolgende overige wijzigingen zijn aangebracht in de ledenadministratie:

Nieuwe leden (en hun interessegebieden):

E.A.M. Coumans, Houtlaan 105, 6525 ZC Nijmegen, tel. 024 – 35 65 700,
 e-mail kurv.mans@freeler.nl (a1, a2, a3, b1);

M.H. de Jongh Swemer, Gentspolder 9, 4617 MN Bergen op Zoom,
 tel. 0164 – 23 81 59,

e-mail mhdeswemer@hetnet.nl (b1, b2, b3);

H.T.A.M. Luijten, Dorpsstraat 80, 6097 AR Heel, tel. 0475 – 51 17 73,

e-mail hluijten@ursula.nl (a3, a4, a6, b1, b4, b5, c1, c6, c8, c10);

M. Mittelacher, 2450 Lorraine Court South, Ponte Vedra Beach, Florida 32082-2935,
 Verenigde Staten van Amerika, tel. 001 - 904 273 1403, e-mail contempo@aug.com
 (a2, a3);

H.J.M.T. Peereboom, Albert Schweitzerlaan 71, 2922 HC Krimpen aan den IJssel,
 tel 0180 - 51 77 83, e-mail harry.peereboom@zonnet.nl (algemeen);

A.C.G. de Vos, Soerenseweg 210, 7313 ER Apeldoorn (algemeen);

M. Weyers, Reigerbekstraat 238, 5262 DC Vught, tel. 073 – 690 10 61,
 e-mail m.weyers@home.nl (a4, a5, b1, b6, b10, b12, c1).

Wijzigingen in (post-) adresgegevens:

Th.W. Aris, Parasasa, Royal Palm resort, apt 2-B, Curaçao, Nederlandse Antillen,
 tel./fax 005999 – 462 38 18;

J.D. Besselink, Klein Brabant 41, 4707 DS Roosendaal, tel. 0165 – 55 87 10;

J.R.G. Jofriet, Mozartlaan 295, 2555 KB 's-Gravenhage;

T. van Middelkoop, Bob Marleylaan 31, 4462 LR Goes, tel. 0113 – 34 32 01;

mr. H. van Veen, Spinozalaan 6, 3707 ZJ Zeist.

LIJST AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN:**Vetgedrukt** zijn de resp. coördinatoren

- a1 Klassieke oudheid, Middeleeuwen **dr. R.P. de Graaf**, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal, 0318-527780
- a2 80-jarige Oorlog, de Republiek **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- a3 Napoleontica, Belgische Opstand **drs. M. v.d. Hoeven**, Raaphorst 121, 2352 KJ Leiderdorp, 071-5412501
- a4 Eerste Wereldoorlog **dr. F. Snapper**, Burgemeester Patijnlaan 136, 2585 BM 's Gravenhage
- a5 Tweede Wereldoorlog **E.H. Brongers**, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade, 045-5242962
- a6 Krijgsverrichtingen in de voormalige overzeese gebiedsdelen (niet KNIL)
- a7 Vredesoperaties **B.E. Stuit**, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904
- b1 Krijgsgechiedenis te land **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- b2 Korpsgechiedenis **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- b3 KNIL **C.A. Heshusius**, van Alkemadelaan 350, flat 316, 2697 AS 's Gravenhage, 070-3248495
T. Broos, Zuid-Oostsingel 23, 4611 BB Bergen op Zoom, 0164-242097
- b4 Vestingwerken **drs. J.P.C.M. van Hoof**, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, 070-3251955
- b5 Schutterijen **A. Kok**, Balistraat 86c, 2585 XW 's Gravenhage, 070-3466135
- b6 Wiel- en rupsvoertuigen **M.C. v.d. Hoog**, Surinamestraat 40, 2585 GK 's Gravenhage, 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede, 023-5291324
W. den Dunnen, Jaagpad 61, 2288 CH Rijswijk, 015-2129900
- b7 Zeegeschiedenis **dr. S.J. de Groot**, Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Zuid, 023-5370769
- b8 Gouvernementsmarine
- b9 Mariniers **B.E. Stuit**, Postbus 191, 3500 AD Utrecht, 06-20896904
- b10 Schepen en vaartuigen
- b11 Luchtvaartgeschiedenis **dr. P.C. Boer**, Hoogaars 15, 4617 GE Bergen op Zoom, 0164-230851
- b12 Luchtvaartuigen **R.J. Heesterbeek**, Prof. Lorentzlaan 237, 3769 GE Soesterberg, 06-15515563
- c1 Uniformen **FA.Th. Smits jr.**, Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg, 070-3873961
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn, 055-3661706
- c2 Emblemen **B.C. Cats**, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum, 035-6913563
Ing. R.C. Kuenen, Hoogeind 11, 4817 EG Breda, 076-5205930
- c3 Onderscheidingen **H.G. Meijer**, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray, 0478-582992
B.W. Wagenaar, Burgemeester Nieuwenhuisenstraat 43, 1906 CJ Limmen, 072-5053896
- c4 Tinnen figuren **E.P.M. Heldens**, Frans van Mierislaan 14, 1399 GD Muiderberg, 0294-261168
- c5 Gedenktekens **drs. J.A. Bom**, Storm van 's Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, 070-5118624
- c6 Traditie, ceremonieel **P. v.d. Burg**, Park Sparrendaal 102, 3972 LC Driebergen, 0343-517588
- c7 Vlaggen, vaandels, standaarden **W.L. Plink**, Midachten 53, 8162 CK Epe, 0578-612138
- c8 Militaire muziek **mr. R.A. Schimmel**, Jan Muschlaan 242, 2597 VE 's Gravenhage, 070-3246568
- c9 Militaire genealogie **J.W.H. van Campen**, De Hop 4, 9301 PM Roden, 050-5018214
- c10 (Vuur)wapens, geschut **G.D. Klein Baltink**, Vordense Binnenweg 49a, 7231 BB Warnsveld, 0575-529156

**DE STICHTING SAMENWERKENDE MILITARIA VERZAMELAARS
ORGANISEERT IN 2004 DE VOLGENDE MILITARIABEURZEN:**

20 juni

De vaste locatie voor de beurzen is:
Sporthal "De Meent", Graaf Wichman 177, Huizen N.H.

S.M.V. donateurs en hun dames hebben gratis toegang;
militairen in uniform en houders van een veteranenpas half geld;
overige bezoekers € 2,50 p.p. kinderen onder 10 jaar onder geleide gratis.

INLICHTINGEN

Joop de Blij - Overdag: 015-2602199 - na 18.00 uur 015-2121858

DE DONDERBUS

Inkoop - Verkoop - Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie
Eerste en Tweede Wereldoorlog, Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:

Oostzeedijk beneden 213 A, 3061 VW Rotterdam
Geopend vrijdag van 19-21 uur, zaterdag van 10-18 uur
Telefoon: 010-4140267, Telefoon privé: 0186-602338